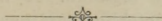

STAMPFEL-FÉLE
TUDOMÁNYOS ZSEB-KÖNYVTÁR,

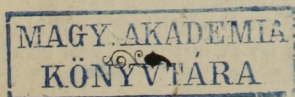
— 57., 57a. —

A MAGYAR
PÉNZÜGYI JOG VÁZLATA.

IRTA :

D^r. BARTHA BÉLA,
JOGAKADÉMIAI TANÁR, KÉP. EGYET. MAGÁNTANÁR.

POZSONY 1900. BUDAPEST.
STAMPFEL KÁROLY KIADÁSA.

Előszó.

A jelen mű célja, amint címe is mutatja, hogy a magyar művelt közönségnek tájékoztató áttekintést nyújtson a magyar állam gazdaságáról és a magyar pénzügyi közigazgatásról, mely minden állampolgárt oly közelről érint, s melynek még alapelemeiről is oly kevésnek van fogalma. A munka célja sem engedte meg a részletekbe bocsátkozást, még kevésbbé a kiadó úr által meghatározott terjedelem, melyet így is túlléptem. De igyekeztem az anyagot a maga egészében felölelni, s hogy ez megtörtént, már a tartalomjegyzék átnézése is tanúsíthatja; módot találtam arra is, hogy ott, ahol szükséges volt, az elméleti alapfogalmakat is megadjam, s hogy a mű szerkezete rendszeres, tiszta, világos legyen. Örülök, ha célomat mindez irányban sikerült megoldanom s hozzájárultam ahhoz, hogy pénzügyi közigazgatásunk az állampolgárok és a kincstár érdekében ismertebbé s egy kissé népszerűbbé is legyen.

Munkám a legutolsó napokig öleli fel a jogfejlést s így az idei fogyasztási adótörvényeket is feldolgoztam.

Debrecen, 1899. decz. 31.

Dr. Bartha Béla.

Magyar pénzügyi jog.

Bevezetés.

1. §. *Az állam és gazdasága. Különösen a magyar állam gazdasága.*

Ha az emberek egy nagyobb területen, közös főhatalom alatt szervezett társaságban együtt élnek, hogy ez a főhatalom saját lételetét biztosítsa, közöttük a rendet fentartsa, s a kebelében élő emberek erkölcsi, szellemi és gazdasági boldogulását előmozdítsa: létrejön az állam.

Az állami élet az emberiségnek csak magasabb művelődési fokán fejlődik ki. A vadnépek még nem élnek állami szervezetben, sőt ez a szervezet is folyton változik és halad az emberek haladásával.

Az újkori állam számtalan feladatához nagyon sok anyagi erő, — ahogy röviden mondani szokták — pénz szükséges. Mily roppant összegekbe kerül a katonaság tartása, mennyi hivatalnok kell az államnak; amellet segélyezi a megyéket, sokszor a községeket is; törvényt, igazságot szolgáltat, gyámolítja az egyházakat, iskolákat, utakat, vasutakat, postát, távirót épít, folyamokat szabályoz stb.

A magános ember is csak úgy élhet meg a saját emberségéből, ha megfelelő vagyoni erővel rendelkezik. Az emberi szükségletek kielégítésére szolgáló eszközöket egyszóval javaknak nevezzük. A javak termelése, kezelése, forgatása és fogyasztása együtt: gazdálkodás.

Az államot sok tekintetben nagy arányu emberhez lehet hasonlítani. Temérdek feladatát ez is csak úgy oldhatja meg, mint az egyes ember, tehát gazdálkodnia kell. Az állam is termeli, kezeli, forgatja s felhasználja a javakat. Ez az állami gazdálkodás; mindazok az eszközök, módok és viszonyok,

melyek e célból az állam rendelkezésére állanak, egyszóval az államgazdaságot képezik. Azt a tudományt pedig, mely a gyakorlati élet tapasztalatai alapján, elméletileg állapítja meg ama szabályokat, u. n. törvényeket, melyek szerint az állam helyesén gazdálkodhatik, államgazdaságtannak nevezzük; vagy, mivel a mai állam kiadásai és bevételei főleg pénzből állanak, azért az állami gazdálkodást — pénzügynek, a vele foglalkozó tudományt pénzügytannak is mondjuk; noha a pénzügy tulajdonképpen csak egy része az állam egész gazdálkodásának. Mivel pedig az államok összes és így gazdasági viszonyaikat is törvények és törvényszerű szabályok, u. n. tételes, — vagyis valóban létező jogszabályok útján rendezik, azért tudományunkat pénzügyi jognak, — s mivel törvények végrehajtásával, vagyis közigazgatással foglalkozik, tehát pénzügyi közigazgatási jognak is mondják. Nálunk e két utóbbi elnevezés van leginkább elterjedve.

A magyar állam a földkerekségen létező államok sorában önálló, független egység, melynek szintén megvan a maga gazdálkodása és gazdasága s ezt **magyar állami gazdaságnak** — röviden magyar pénzügynek, a reá vonatkozó törvényeket és törvényszerű szabályokat magyar pénzügyi jognak, magyar pénzügyi közigazgatási jognak szokták nevezni.

Rendszeres előadásával a létező (tételes) jogról szóló ismeretágaknak egyik önállósult része — a magyar államgazdaságtan foglalkozik, melyet nálunk hasonlólag magyar pénzügyi jognak hívnak, s mi is ezt az elnevezést használjuk, különösen megszokott voltánál fogva s azért is, mert az a gyakorlati ismereti ág, melyet e néven nevezünk, nem foglalkozik a magyar állam egész gazdasági életével, hanem majdnem kizárólag csak azzal, mely a pénzügyminisztérium vezetése és kormányzata alatt áll.

A magyar állam gazdasági életében is okvetlenül szükséges az állam akaratát kötelezőleg kifejezni, vagyis törvényeket alkotni, ami a törvényhozó hatalom feladata. Tehát van: I.) magyar pénzügyi törvényhozás; szükséges aztán e törvényeket végrehajtani, van tehát: II.) magyar pénzügyi végrehajtás, vagyis közigazgatás s ennek külön szervei; ezt a szervezetet is ismernünk kell. — Az államgazdaság körében is fordulhatnak elő jog-sérelmek, melyek eldöntése a biráskodó hatalom feladata, van tehát: III.) pénzügyi biráskodás (jövedéki büntető eljárással.) A közigazgatást és biráskodást hivatalnokok és hatóságok eszközlik, kiknek és melyeknek jogait és kötelességeit pontosan szabályozni kell, szólunk tehát: IV.) a pénzügyi állami szolgálat viszonyairól. Mindezekről lehető rövidséggel. Jellemezzük V.) a magyar állam anyagi szükségleteit vagyis kiadásait. Ismertetjük a rendelkezésünkre álló térhez mérten VI.) a magyar állam bevételeit a különböző bevétel-források szerint. Szólunk továbbá VII.) a magyar állam hitelügyéről és adósságairól és VIII.) a Magyarország és Horvátország közti, — IX.) az Ausztriával közös államgazdasági, vagy pénzügyi viszonyokról.

ELSŐ RÉSZ.

A magyar pénzügyi törvényhozás.

2. §. *Pénzügyi törvényhozás. A magyar pénzügyi jog forrásai.*

A magyar állam gazdaságára, közelebbről pénzügyeire vonatkozó törvényeket, a magyar országgyűlés alkotja s Ő Felsége, a törvényesen megkoronázott magyar király szentesíti. Így van ez megírva az 1791: 12. törvénycikkben is. Az országgyűlés tudvalevőleg két házból áll: a képviselő-házból, hol a törvényjavaslatokat kezdeményezik és a főrendi házból.

1848. előtt egészen más alapelveken nyugodott a magyar pénzügyi törvényhozás, mint most. Akkor a nemesség adómentessége volt az irányadó; most pedig az 1848: 8 tcikk folytán a közteherviselés, ami azt jelenti, hogy az állam terheihez, vagyoni erejéhez mérten, minden állampolgár hozzájáruljon.

A magyar állam, melyet Szent-István koronája országainak is neveznek, a történeti fejlődés és jelenlegi államjogunk szerint különböző alkotó részekből áll; ezek: Magyarország (a régi anyaország, az erdélyi részek és a volt határőrvidéknek az anyaországhoz csatolt részei); Fiume és kerülete, mint Magyarországhoz csatolt, vagyis egészen be nem olvasztott külön test; a Társországek, vagyis Horvát-Szlavonország, mert ezekhez Dalmácia csak jogilag tartozik, de tényleg az ausztriai örökös tartományok közé van beosztva. Fiume viszonyai Magyarország és a társországek közt csak ideiglenesen vannak rendezve, vagyis egy, már negyedik évtizedét járó provizórium áll fenn; Horvát-Szlavonország a beligazgatás, igazságszolgáltatás, vallás- és közoktatásügy terén önkormányzati jogot, u. n. autonómiát élvez s ezekre vonatkozólag tartományi törvényhozási joga van, amelyet a tartományi gyűlésen gyakorol. De a pénzügyi törvényhozást a közös magyar országgyűlés gyakorolja a magyar állam összes alkotó részeit illetőleg, s a kormányzat és végrehajtás joga a magyar pénzügyminisztert illeti. (1868: 30. tcikk.) Ebben a tekintetben tehát a magyar állam teljesen egységes. A pénzügyi tárgyú törvények éppugy mint a többiek, az „Országos törvénytár“-ban jelennek meg; azonkívül a pénzügyminiszterium által kiadott „Pénzügyi Közlöny“-ben.

A magyar pénzügyi jog azonban nem egyedül a törvényekben foglaltatik; törvényes, vagyis a törvénytől nem ellenkező rendeletek, még pedig

királyi és kormány-rendeletek, főleg a pénzügy-miniszternek s olykor az egész magyar miniszteriumnak rendeletei is bőséges forrását képezik. Megjelennek a „Magyarországi Rendeletek Tárá“-ban és a „Pénzügyi Közlöny“-ben.

1884. január 1-től 1896. dec. 31-ig a volt pénzügyi m. kir. közigazgatási bíróságnak, 1897. jan. 1. óta az ujonnan felállított magyar kir. közigazgatási bíróságnak a hatáskörébe utalt, kétes esetekben hozott döntvényei, valamint a jövedéki kihágási ügyekben (lásd a III. részt) a királyi tábláknak, esetleg királyi Kuriának döntvényei is irányadó jelentőségűek.

Tudjuk, hogy 1849-től 1865/67-ig, ha jogszerűleg nem is, de tényleg az osztrák központi hatalom uralkodott nálunk, mely Magyarországot minden önállóságától megfosztotta. Az ezeit megjelent császári törvények és rendeletek, valamint pénzügyminiszteri rendeletek az állami gazdaságot teljesen átalakították s az 1848-iki törvényekben lefektetett elveket a gyakorlati életbe átültették. E pénzügyi törvények és rendeletek nagyobb részét megfelelő módosításokkal, az 1867/68-ban visszaállított magyar törvényhozás is fentartotta s ennyiben nagyon fontos forrását alkotják a magyar pénzügyi jognak.

3. §. Költségvetési törvény.

Minden jó gazda előre elkészíti bizonyos időre pl. egy évre, valószínű bevételeinek és kiadásainak tervezetét. Megteszi ezt az állam is saját kiadásaira s bevételeire nézve, s ezt a tervezetet állami költségvetésnek nevezzük; mivel pedig az állami költségvetésre nézve javaslatot ugyan a kormány állít össze, de annak elfogadása, módosítása s véglegesítése a törvényhozó hatalom feladata, azért állami költségvetési törvénynek nevezzük s ez képezi az állam egész gazdálkodásának alapját;

ehhez tartoznak alkalmazkodni a miniszteriumok s az alája rendelt hatóságok és hivatalok.

Az állami költségvetési törvény létrejöttének mikéntjéről most törvények intézkednek (1867: 10. és 1897. 20. teikkik.)

A magyar állam költségvetése egy évre készül és pedig naptári évre (január 1-től december 31-ig.) A miniszterek és az állami számvevőszék elnöke, a saját kezelésökhöz tartozó következő évi kiadások és bevételek részletes előirányzatát minden év június hava végeig elkészítik és a pénzügyminiszterhez juttatják, ki ezeket az államköltségvetési előirányzatban összefoglalja és főössomázattal látja el. A végleges tervezetet a minisztertanács állapítja meg s a pénzügyminiszter oly időben terjeszti az országgyűlés képviselőháza elé, hogy a főrendiház tárgyalása is az év végeig befejezhető legyen. Ha az nem lehetséges, akkor az egész kormánynak felhatalmazást (indemnitas, angolul: indemnity) kell arra kérni, hogy a következő év elején, míg a költségvetési törvény létre nem jön, az előző évi költségvetési törvény keretében legyenek a bevételek és kiadások eszközölhetők.

Ha a jövő és jelen évi költségvetések közt eltérés mutatkozik, ez indokolandó.

A költségvetés rendes és rendkívüli kezelésre oszlik; az előbbibe tartoznak az állami háztartásban évenként előforduló bevételek és kiadások; az utóbbiba az olyanok, melyek állandó jelleggel nem bírnak. A rendkívüli kezelés kiadási része átmeneti kiadásokra (pl. elemi csapások elhárítására tett kiadások,) s beruházásokra (pl. vasuti és egyéb építkezések) oszlik.

Maga a költségvetési törvény is tehát ezen osztályokra, — az osztályok pedig fejezetekre — (minden miniszterium kezelése egy külön fejezet), a fejezetek címekre, — a címek rovatokra oszlanak. A megállapítás folyó készpénzben történik. A költség-

vetési törvény intézkedik a netáni hiány fedezéséről és a felesleg hova fordításáról. Azt a pénzt, melyet a kormány a költségvetés valamely rovatánál, címénél, vagy fejezeténél megtakarít, máshol csak anynyiban használhatja fel, amennyiben ezt a törvény kifejezetten megengedi. (Vagyis az átruházás, virement joga csak kivételesen van megengedve.)

A kormánynak a költségvetési törvény által rendelkezésére bocsátott összegeket hitelnek mondják. Ha a hitel nem elegendő, a kiadás megtétele előtt póthitelt kell kérni; ha ez sem eszközölhető, előirányzat nélküli kiadásról beszélünk, mely miatti felelősség alól a kormány, vagy az illető miniszter, csak az országgyűlés által adott utólagos felmentés (szintén u. n. indemnitás) útján szabadul.

Amint láttuk, a költségvetési javaslatot a pénzügyminiszter terjeszti az országgyűlés elé; és pedig előzetesen nagyobb beszédet mond, melyben az állam egész gazdaságára nézve felvilágosításokat nyújt s az általa és a kormány által követett pénzügyi elveket alaposan kifejti. Ez az úgynevezett előterjesztés, vagy exposé. Maga a javaslat az országgyűlés mindkét házában, különösen a képviselőházban háromszor kerül tárgyalás, ú. n. olvasás alá. Első az általános, — második a részletes tárgyalás, a harmadik pedig a történet változtatásokat hozza összhangba. Azonban a kormány még csupán azért, mert a költségvetés megállapítatott, nincs jogosítva az állam gazdaságát vezetni, mert lehet, hogy az országgyűlés többségének nincs hozzá bizalma. Ha a tényleg működő kormány felhatalmaztatik a megszavazott költségvetési törvény végrehajtására: ezt feljogosításnak — appropriationnak nevezzük; megtagadása, az ú. n. adómegtagadás, noha ebben nemcsak az adókkal, hanem bármely közjövedelemmel való rendelkezés megtagadása is benne foglaltatik. Az adómegtagadás joga nálunk az 1867: 10. és 1886: 21. tcikk

20. §-ában foglaltatik. Alkotmányszerű következése, a kormány lemondása, vagy a képviselőház feloszlata s új választások; alkotmányellenes következése — az államcsiny lehetne.

A költségvetési törvény végén az összes kiadások és bevételek főösszmája is össze van állítva s ezt költségvetési mérlegnek (balance) mondjuk; s vagy a bevételek és kiadások teljes egyenlőségét (pénzügyi egyensúly) mutatja, vagy a bevételek haladják meg a kiadásokat (költségvetési felesleg), vagy a kiadások a bevételeket (költségvetési hiány). Különösen veszélyes, ha a rendes bevételek már a rendes kiadásokat sem fedezik.

A magyar költségvetés nyers, vagy bruttoköltségvetés, vagyis azok az áldozatok, kiadások is benne foglaltatnak, amelyekbe a bevételek egyes nemei kerülnek (pl. adókezelési, dohány- és sójövédéki kiadások).

MÁSODIK RÉSZ.

A magyar pénzügyi közigazgatás szervezete.

4. §. *Pénzügyi végrehajtás. Kormányzat, igazgatás és alárendelt hivatalok.*

A különböző állami hatalmi ágaknak, különösen a törvényhozó és végrehajtó hatalomnak, ez utóbbi körében pedig az igazságszolgáltatás- és közigazgatásnak ismertetése nem lehet munkánk feladata.

Elég azt tudnunk, hogy a hozott törvényeket az állam gazdasági életkörében is végre kell hajtani, ahol törvények nem intézkednek, e hiányt pótolni s az államgazdaság ezerféle szükségleteit kielégíteni. A végrehajtó hatalom és így a pénzügyi végrehajtás is, alkotmányunk értelmében Ő Felségét, az apostoli királyt illeti (1791 : 12. tcikk), aki ezt 1848. — illetőleg 1867. óta felelős magyar miniszterei, — különösen pedig pénzügyminisztere útján gyakorolja (1848 : 3. tcikk).

Mivel nincs egyetlen állami cél sem, amely anyagi eszközök nélkül megvalósítható volna, eszerint minden miniszterium részes a magyar állam gazdasági életének alakításában. Főleg azonban a pénzügyminiszterre hárul az állami szükségletek megvizsgálása, a bevételek felkutatása, vagyis legfelsőbb fokon a pénzügyminiszter és a pénzügyminiszterium vezeti a magyar állam gazdasági, anyagi életét. Ezt a legfőbb vezetést kormányzatnak hívjuk.

Csakhogy egy ember nem képes mindenre, nem különösen annak a roppant szövevényes gépezetnek kizárólagos irányítására, melyet magyar állami pénzügyi kormányzatnak nevezünk. Már a központban, az ország fő- és székvárosában, Budapesten, számos hivatalra és hivatalnokra van szüksége s ezek együtt a pénzügyminiszteriumot vagyis a központi pénzügyi kormányzatot alkotják.

Az állam egyes területein, pl. egy-egy vármegyében s a pénzügyi közigazgatás egyes ágaiban (pl. egyenes és közvetett, vagy fogyasztási adók, illetékek, só-, dohányjövedék stb.) terén ismét alárendelt, intézkedési, igazgatási joggal felruházott állami hatóságokra van szükség, melyeket ezért igazgató hatóságoknak, — vagy mert a miniszterium és a tulajdonképpeni végrehajtó, — vagyis alsófoku hivatalok közt állanak, középfoku hatóságoknak is neveznek. A pénzügyi közigazgatás legalsóbb fokán állanak az ú. n. végrehajtó hivatalok, intézetek és közegek.

A pénzügyi közigazgatás mindezen részesei szorosán vett állami organumok, vagyis közegek, melyek kinevezés útján nyerik megbízatásukat. De az állam anyagi feladatainak megoldásában az önkormányzati hatóságokat és hivatalokat sem lehet nélkülözni s így a törvényhatóságok (vármegyék és városok) és a községek (rendezett tanácsú városok, kis- és nagyközségek), illetőleg ezek

hivatalnokai is fontos pénzügyi szolgáltatásokat teljesítenek.

A pénzügyminiszteriumot s az összes miniszteriumokat, valamint ezek alárendelt hatóságait és hivatalait folytonosan ellen kell őrizni, hogyan gazdálkodnak az ország vagyonával. Ezt pedig a törvényhozás csak olyan államszervvel végeztetheti, mely a kormánynak nincs alárendelve, sőt azzal egyenrangú. Ez a szerv: az állami számvévésszék.

5. §. A pénzügyminiszterium és központi szervei.

A pénzügyminiszter hatáskörébe tartozik az állami bevételek legnagyobb része, sőt a kiadásokból is tetemes részt kíván; a többi miniszterek költségvetését is ő vizsgálja meg az állam általános gazdasági helyzetének szempontjából; elkészíti az állami költségvetési törvényjavaslatot, vezeti az állam hitelügyét, kiszolgáltatja a többi miniszteriumoknak a saját bevételeikből ki nem kerülő pénzzükségletet, az Ausztriával közös kiadások fedezésére szükséges összegeket a delegációk által megállapított mennyiség törvényes hányadrésze (kvóta) szerint eljuttatja a közös pénzügyminiszternek; képviseli a magyar államot az osztrák-magyar bankkal szemben; elkészíti a pénzügyi törvényjavaslatokat; az olyan pénzügyi hivatalokra nézve, melyekre Ő Felségét illeti a kinevezés joga, javaslatokat tesz; más hivatalokra kinevezési jogkört, aztán fegyelmi hatóságot gyakorol.

A pénzügyminiszterium egy elnöki osztályra, kilenc főosztályra és 24 ügyosztályra oszlik.

A pénzügyminiszterium, éppúgy mint minden pénzügyi hatóság, három alkotó elemből áll: a fogalmazó-, a segéd- és kezelő hivatali személyzetből.

A fogalmazó, vagyis tulajdonképp in-

tézkedő, legmagasabb szak áll a miniszteren kívül felülről lefelé menőleg a miniszter helyetteseiből, vagyis a 2 államtitkárból, aztán miniszteri tanácsosokból, osztálytanácsosokból, miniszteri titkárok, — segédtitkárok, — fogalmazók, — segéd-fogalmazók — és fogalmazó gyakornokokból. A központi fogalmazási személyzethez tartoznak a pénzügyőrségi központi főfelügyelők s a földadó-nyilvántartási felügyelők is.

A pénzügyminiszterium központi segédhivatalai: a számvevőségek a számviteli szolgálat s ellenőrzés teljesítésére; a háromszögméreti számító hivatal a kataszteri háromszög-felmérések vezetésére; az államépületi felügyelőség a budapesti állami épületek felügyeletére és a pénzügyi segéd-közegek: a cukorgyári főfelügyelők. Kezelő hivatalai: az iroda (iktató-, kiadó- és irattári hivatal), központi állampénztár, mely a magyar állam legfőbb pénztári hivatala, és az állam-nyomda.

6. §. A pénzügyminiszterium alatt álló középfoku, vagyis igazgató hatóságok, alárendelt hivatalok, intézetek és közlegek. I. Pénzügyigazgatóságok.

Magyar királyi pénzügyigazgatóság van jelenleg 60, kettőnek felállítása pedig tervbe van véve. Ezekből 54 esik Magyarországra, 6 Horvát-Szlavonországra. A törekvés az, hogy minden vármegyének s a területén fekvő törvényhatósági városnak közösen meglegyen a maga pénzügyigazgatósága. Még most az egész kis vármegyék nagyobb szomszédos vármegyékkel vannak egyesítve.

Segéd- és kezelő hivatalaik: az iroda; segéd közlegeik: a földadó nyilvántarási biztosok és állami végrehajtók.

Melléjük vannak rendelve a számviteli teendőkre s a szükséges ellenőrzésre: a számvevőségek. Alárendelt hivatalaik: 1. az adóhivatalok;

2. határvámhivatalok: igazgatási, - de nem szakszerű kérdések tekintetében; 3. pénzügyőrség; 4. dohány-árú-raktárak; 5. só-eladó hivatalok; 6. bélyegjegytárak; 7. öt p. ü. igazgatóság mellett kataszteri, térkép-tárak.

A budapesti m. kir. pénzügyigazgatóságnak ezenkívül. alárendelve: 1. a budapesti állampénztár; 2. központi bélyeg-raktár és bélyegjelző hivatal; 3. a budapesti állami hidak felügyelő-sége; 4. fogyasztási adóhivatalok. Ellenben, mivel e p. ü. igazgatóság egyenes adóügyekkel nem foglalkozik, mellette földadó nyilvántartási-biztost és állami végrehajtót nem találunk.

A pénzügyigazgatóságok jogköre kiterjed a magyar állami pénzügyigazgatás majdnem minden ágára, u. m. az egyenes és közvetett adókra, az illetékekre, az egyedáruságokból az italmérési jövedékre, a só- és dohányeladásra, a szakkérdések kivételével a határvám-igazgatásra, a jövedéki büntető-eljárás körében a közigazgatási büntetések megállapítására, a jövedéki büntető vizsgálat eszközzésére, a vádkereset beadására, a pénzbüntetés mérséklésére s elengedésére.¹⁾

A pénzügyigazgatóságok, a hatáskörükbe nem utalt ügyekben, csak külön miniszteri rendelet alapján járhatnak el. Teendőiket vagy: a) saját hatáskörükben — vagy b) a törvényhatósági közigazgatási bizottságnak ellenőrzése, — s ennek, — esetleg a m. kir. közigazgatási bíróságnak felülbírálása, —

¹⁾ Nem tartoznak tehát a p. ü. igazgatóságok hatáskörébe: 1. a mező-, erdő- és bányagazdasági, — továbbá az egyes külön minisztériumok hatáskörébe utalt államjavak, mint pl. az államvasutak; 2) a háromszögelés, kataszteri felmérés és helyszínelés, a kolozsvári kataszteri igazgatóság és a központi földadó-nyilvántartási felügyelők hatáskörébe utasított teendők; 3. fémjelzés és beváltás, pénzverés, fém- és sóbányászat, állami vasgyárak; 4. dohánytermelés és gyártás; lottó-ügyek; 5. határvámi szakkérdések.

vagy végre c) a pénzügyminiszter jóváhagyása s esetlegesen felülbírálása mellett intézik.¹⁾

A horvátországi pénzügyigazgatóságok közül a zágrábi, az 1868: 30. t.-cikk alapján, mint országos és mint rendes pénzügyigazgatóság is működik. Előbbi minőségben közvetítő a magyar kormány és a társországi pénzügyigazgatóságok között.

A pénzügyigazgatóságok fogalmazási személyzete áll: 1. a pénzügyigazgatóból, aki vagy királyi tanácsos, vagy pénzügyi tanácsos; 2. a pénzügyigazgatói helyettesből, ki vagy pénzügyi tanácsos, vagy pénzügyi titkár; 3. a pénzügyi titkárokból, segédtitkárokból, fogalmazókból és fogalmazási gyakornokokból. A földadó-nyilvántartási biztosok a fogalmazó személyzethez számíttatnak.

A pénzügyigazgatósági számvevőség személyzete: a főnök, ki vagy pénzügyi,- vagy számtanácsos; számvizsgálók, számellenőrök, számtisztek, számgyakornokok.

Az irodai személyzet: irodavezetőből, irodatisztekből, kezelőgyakornokokból, esetleg díjnokokból és szolgákból állhat.

Az állami végrehajtók, a törvény (1883: 44. t.-cikk) által megállapított esetekben, az egyenes adókat, közvetlenül lerovandó illetékeket s a közadók módjára szedendő egyéb követeléseket hajtják be. (L. az illető helyeken).

¹⁾ A pénzügyigazgatóságok szervezetére, hatáskörére, szolgálatára nézve főforrások: az 1889: 28. t.-cikk, az 1889. június 18-ikán 723. p. ü. miniszteri szám alatt kiadott „Utasítás“ a „Pénzügyi Közlöny“ 25/1889. sz. 1889. évi 1983. sz. p. ü. miniszteri rendelettel kiadott „Ügyrend“, a „Pénzügyi Közlöny“ 25/889. számában s az egyes állambevételi és kiadási ágakra vonatkozó, különböző törvények, rendeletek, utasítások, péld. 1883: 44. t.-cikk a közadók kezeléséről.

7. §. A pénzügyigazgatóságok alá rendelt hivatalok.

A) **A királyi adóhivatalok.** A pénzügyigazgatóságok alá rendelt s általában a végrehajtással foglalkozó pénzügyi hivatalok közül legszélesebb hatásköre van a kir. adóhivataloknak, melyek jól megkülönböztetendők az autonom jellegű községi (törvényhatósági és rendezett tanácsu városi) adóhivataloktól.

A kir. adóhivatalok közreműködnek az egyenes és közvetett adók, az illetékek kivetésében, előírásában, behajtásában; birói, gyámhatósági, közjegyzői, hirlapbiztosítéki letétek, katonai, házassági biztosítéki letétek, büntetéspénzek, országos alapok, országos nyugdíjintézeti illetékeknek részint kezelésében, — részint beszedésében és behajtásában; teljesítik a dohánybeváltással, dohánygyártással és eladással egybekötött kiadásokat és bevételeket. Mindezekre vonatkozólag feladatuk a pénztári kezelés és elszámolás.

Személyzetük: főtiszték, u. m. adótárnok, vagy pénztárnok és ellenőr; az első a tulajdonképpeni vezető, utóbbi az ellenőrző; aztán adóhivatali segédek, adóhivatali tiszték és gyakornokok.¹⁾

B) **A vámhivatalok** a pénzügyi igazgatás azon közegei, melyek a vámjövedéki szabályok tényleges végrehajtásával, a behozott (ki- és átvitt) áruk megvámolásával s a vámszabályok kijátszásának meggátlásával foglalkoznak.

A vámhivatalok fő- és mellékvámhivatalok, mindkettő ismét vagy I., vagy II. osztályú. Vagy a vámvonalon vannak elhelyezve, mint péld. a predeali, orsovai, fiumei stb., vagy az ország belsejében, mint a debreceni, szegedi, n.-várad.

¹⁾ Az adóhivatalok szervezetére és működési körére nézve a fő-forrást, a pénzügyminiszterium következő 11. füzetes kiadványa képezi: „A magyar királyi adóhivatalok szolgálatára vonatkozó szabályrendeletek és utasítások gyűjteménye.”

Szolgálati tekintetben a budapesti fővámhivatal kivételével az illetékes pénzügyigazgatóságoknak, szakszerű kérdések és a vámhivatali szakvizsgálatok tekintetében, a budapesti fővámhivatal pedig egész szolgálatát illetőleg a budapesti m. kir. fővámigazgatónak vannak alárendelve. Vámügyi kérdésekben tanácskozó és véleményező közeg: a vámügyi tanács. A budapesti fővámigazgatóról s a közvetlenül alatta álló budapesti fővámhivatalról külön (10. §.) szólván, itt megemlítjük, hogy a vámhivatalok személyzete áll: a fővámszedőkből, főellenőrökből, vámtisztek-, vámszedők- és vámellenőrökből, gyakornokokból és gyakornok-jelöltekből.¹⁾

C) **A pénzügyőrség** rendeltetése: a csempészetnek s általában a pénzügyi törvények és szabályok áthágásának megakadályozása; az áthágások elkövetőinek, a pénzügyi közegek szabálytalan eljárásának felfedezése; ugyane közegek szabályszerű működésének támogatása; kivételes esetekben a közbiztonsági rendészet feladataiban való közreműködés.

A személyzet áll: pénzügyőrségi tiszti személyzetből és legénységből. Az előbbihez s egyúttal a pénzügyminiszterium fogalmazó személyzetéhez tartoznak pénzügyi tanácsosi ranggal: a pénzügyőrségi központi főfelügyelők; továbbá 20 pénzügyőrségi felügyelő, kik közül mindenik működése több pénzügyigazgatóság területére terjed ki; aztán a pénzügyigazgatóságok székhelyén alkalmazott pénzügyőri főbiztosok, kik az illető p. ü. igazgatóságnál a pénzügyőri ügyek előadói; végül a pénzügyőri biztosok.

A legénységi állományhoz soroztatnak és az államszolgálatban altiszti ranggal vannak felruházva: a pénzügyőri szemlészek, kik közül a p. ü.-őri

¹⁾ Főforrás: Turóczy Adolf, budapesti fővámigazgatónak a m. kir. p. ü. miniszterium megbízásából készült következő munkája: „A magyar korona területén érvényes határvám-törvények és szabályok. Budapest, 1896.”

biztosi vizsgálatot letettek mint biztos-helyettesek alkalmazhatók. Aztán a fővigyázók és vigyázók. A pénzügyőrség legénysége szakaszokba van beosztva; több szakasz egy biztos kerületet s több ilyen egy felügyelői kerület alkot.¹⁾

D) **A dohányárú-raktárak** a gyárilag előállított dohánytermékek beraktározását és kezelését eszközlik. Személyzete: gondnok, kezelők, dohányárú-raktári tisztek és segéd tisztek.²⁾

E) **A só-hivatalok** jól megkülönböztetendők a sóbánya-hivataloktól; utóbbiak a só termelésével, előbbieket eladásával foglalkoznak, s személyzetük: só tárnok, ellenőr, mázsatiszt és szolgaszemélyzet.³⁾

F) **A pénzügyigazgatóságok alatt álló bélyegjegytárakról** a központi bélyegraktár és bélyegjelző hivatal ismertetésénél szólunk.

G) **A kataszteri térképtárak** feladata a kataszteri térképek és felmérési munkálatok megőrzése és hiteles másolataik kiszolgáltatása. Ilyenek vannak a budapesti, pozsonyi, kassai, temesvári és zágrábi p. ü. igazgatóságok mellett. Minden p. ü. igazgatóság mellett van kataszteri irattárt kezelő tiszt.

H) **A Budapest fő- és székváros területén működő pénzügyigazgatóság alá rendelt külön hivatalok:**

a) A budapesti állampénztár, mely a kir.

¹⁾ A pénzügyőrség szervezésére és szolgálatára a főjogforrás: „A m. kir. pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye.” Kiadta a m. kir. p. ü. miniszterium: Budapest, 1894.

²⁾ Feladatkörüket a dohányjövédéki központi igazgatóság utasítása szabályozza. L. 1882. évi „Pénzügyi Közlöny“ 14. számában a 650. sz. rendeletet.

³⁾ „Utasítás a m. kir. sóhivatalok számára“ 1885. évi 68,173. sz. p. ü. rendelet „Pénzügyi Közlöny.“ 41. sz. az 1885. évből.

adóhivatalok teendőit végzi s némely különleges kötelességei is vannak.¹⁾

b) A központi bélyegraktár s egyúttal bélyegjelző hivatal kezeli a bélyeg- és űrlap-anyagot, eszközli a fővárosban a bélyegjelzést, ellátja a kerületi bélyegraktárakat, s ilyenek gyanánt a pénzügyigazgatóságok mellett levő kir. adóhivatalok működnek.²⁾

c) A budapesti állami hidak felügyelősége. Ily híd van jelenleg: 3, u. m. lánchíd, Margithíd, Ferenc-József-híd, most épül a negyedik: az eskütéri.³⁾⁴⁾

d) A m. kir. fogyasztási adóhivatalok kötelessége az, hogy a fő- és székváros, mint a fogyasztási adók tekintetében u. n. zárt- vagyis külön adóvonallal körülvett város területére érkező s fogyasztási adó alá eső cikkekkel, a pénzügyőrség segédkezése mellett elbánjanak. Vannak fogyasztási-adó-főhivatalok, adóvonali hivatalok és kirendeltségek.⁵⁾

8. §. II. A fő- és székváros területén működő m. kir. adófelügyelő. A központi díj- és illetékszabási hivatal.

A) A Budapest fő- és székváros köztörvényhatósága területén működő fő- és székvárosi adó-

¹⁾ Személyzete: pénztárnok, ellenőr, segédpénztárnok, pénztári tiszt és gyakornok. Zágrábban az ottani p. ü. igazgatóság mellett is van egy állampénztár.

²⁾ Személyzete: gondnok, ellenőr, raktár-tiszt, bélyegző.

³⁾ Utasítás a m. kir. lánchíd hivatal hivatása és hatásköre iránt 1875. évi 51,422. sz. rend. „P. K.” 18/1875. sz. kapcsolatban az „Adóhivatali utasítások”-kal s az 1897: 20. cikkkel.

⁴⁾ Személyzet: felügyelő, műszaki tanácsos, pénztárnok, műszaki segéd, ellenőr, tisztek, segéd tisztek, révpénzszedők, szolgák.

⁵⁾ Személyzetük: főadószedők, főellenőrök, adószedők, tisztek, gyakornokok. „Utasítás” 1887. évi 9978. sz. p. ü. min. rend. Pénz. Közl. 26/887. sz. s 72,263. sz. p. ü. m. rend. 1899-ből a P. K. 14/899. sz.-ban.

felügyelő a nevezett területen az egyenesadók igazgatását eszközli, mely tehát itt nem tartozik a p. ü. igazgatóság hatáskörébe. A nevezett adófelügyelő egy központi és behajtási,- valamint 8 kerületi osztályra van különítve.¹⁾

Az egyes osztályokat adófelügyelő helyettesek vezetik. Az adófelügyelő segédszemélyzete a helyetteseken kívül a fogalmazási személyzetből, földadó-nyilvántartási biztosból, a kezelő személyzetből, az állandóan alkalmazott állami végrehajtókból áll s azonkívül a számszaki szolgálatot a mellérendelt számvevőség teljesíti. A fő- és székvárosi kir. adófelügyelő teendőjét részint önállóan, részint a fővárosi törvényhatósági közigazgatási bizottság, — ennek és a m. kir. közigazg. bíróságnak felülvizsgálata, — részint a p. ü. miniszter jóváhagyása s esetleges felülbírálása mellett végzi, mint a p. ü. igazgatóságok is.

B) **A budapesti m. kir. központi díj- és illetékszabási hivatal** egyetlen külön illetékszabási hivatal most az egész magyar állam területén. Személyzete áll: a p. ü. igazgatók létszámába sorozott főnökből, a p. ü. igazgatóságoknak megfelelő fogalmazó- és segédszemélyzetből; továbbá számvevőségből. Van rendszerinti, kivételes, vagy különleges és átutalt hatásköre. Mindhárom a díjak s illetékek körül mozog. A díjakat megszabja a magyar állam egész, — az illetékeket a fő- és székváros területére; az illetékek körül elkövetett jövedéki kihágások tekintetében ugyanazt a hatáskört gyakorolja, mint a p. ü. igazgatóságok.²⁾

9. §. III. *A dohány- és lottójövedéki igazgatóságok.*

A) **A dohányjövedéki központi igazgatóság** a magyar állam egész területén a dohányjövedék mű-

¹⁾ Főforrások: az 1889: 28. t.-cz és a p. ü. min. 1898. évi 81.688. sz. m. rend. a P. K. 25/1898. sz.

²⁾ L. Utasítását az 1895. évi 1521. sz. min. rendeletben, „P. K.” 17/1895. sz.

szaki és üzletszerű vezetésére, tehát a dohánytermelés, beváltás, gyártás, raktári kezelés legfőbb intézésére van rendeltetve. Élén áll: a dohányjövedéki központi igazgató, helyettese pénzügyi főtanácsos, van aztán fogalmazó és kezelő személyzete, valamint számvevősége.¹⁾

Alatta állnak:

a) A hét dohánybeváltó felügyelőség, melyek a dohánytermelést és beváltást vezetik a dohánybeváltó hivatalokkal és bizottságokkal; van összesen 32 beváltó hivatal s 5 bizottság. A beváltó felügyelőségek személyzete: dohánybeváltási felügyelő, kezelő, tisztt, segéd-tiszt és gyakornok. A dohánybeváltó hivataloké: kezelő, tisztt, segéd-tiszt, esetleg gyakornok és szolgák. A beváltás bizottságilag történik.

b) A 18 dohánygyár, melyek a dohány műszaki feldolgozását (gyártását) végzik.²⁾

c) A pénzügyigazgatóságoknak szolgálati tekintetben, — szakdolgozókban pedig a dohányjövedéki központi igazgatóságnak a dohányáruraktárak vannak alárendelve, aminthogy általában a dohány-eladás ügyét a pénzügyigazgatóságok vezetik.³⁾

A dohánytermelés folytonos tökéletesítését célozza a talajvizsgáló bizottságok és dohánytermelési mintatelepek felállítása.

B) A budapesti m. kir. lottóigazgatóság hatás-

¹⁾ L. Utasítását az 1882. évi 620. sz. p. ü. min. rendeletben, „P. K.” 14/1882. sz. s az 1897. évi 89,866. sz. p. ü. min. rendeletet a „P. K.” 8/1898. számában.

²⁾ Személyzetük: dohánygyári igazgató, aligazgató, szertári kezelő, gyártási osztályvezető, tisztek, segéd-tisztek, gyakornokok, egyes dohánygyáraknál: irodatiszt, számvizsgálók, számellenőrök, számtisztek; aztán altisztek, szolgák, férfi, női és gyermekmunkások.

³⁾ A dohányeladás közegei nem állami hivatalnokok, hanem engedélylyel bíró magánvállalkozók és pedig fő-, al-, nagy- és kisárusok.

köre az 1897: 7. tcikk, vagyis az osztálysorsjáték létesítése folytán kiterjed: a kir. szabadalmazott osztálysorsjáték ellenőrzésére, a vállalattal szemben a közönség érdekeinek képviselésére, a jótékonycélu m. kir. állami sorsjátékok rendezésére, a tárgy-sorsjátékok engedélyezésére s ellenőrzésére. Személyzete: igazgató, ellenőr, levéltárnok, pénztárnok, levéltári segéd, pénztári ellenőr, tisztek, segédtisztek, gyakornokok; a lottószámvevősnél számvizsgálók és számellenőr. Alárendelt hivatalai a lottóhivatalok megszüntetése folytán nincsenek.

10. §. IV. A budapesti m. kir. fővámigazgató. Kincstári bányászat és bányászati szakoktatás. Diósgyőri vas- és acélgyár. Központi főfémjelző hivatal.

A) **A budapesti m. kir. fővámigazgató** alatt állnak szakkérdésekben a magyar állam egész területén létező m. kir. vámhivatalok; továbbá hivatáskörébe tartoznak az összes vámügyi szakvizsgálatok is. — Vámügyi jövedéki kihágások tekintetében a pénzügyigazgatóságok hatáskörét gyakorolja. Követetlenül alatta áll és pedig ugy szakszerű, mint szolgálati vonatkozásban, a budapesti fővámhivatal. A kir. fővámigazgató helyettese a fővám-tárnok. A budapesti fővámhivatal személyzetéhez tartoznak még: a főellenőrök, a pénzkezelő főtiszt, raktárgondnokok, főtiszték, tisztek (vámszedő és ellenőr), segédtisztek, gyakornokok és szolgálók.

B) **A bányászati igazgató hatóságokat, közegeket és iskolákat** következőkben ismertetjük:

a) A nagybányai és selmechányai bányai-gazgatóság s ezek alá rendelten működnek az iroda, a pénztári hivatal és kohóhivatalok; mellettük a bányaszámvevőség. Személyzetök: igazgató, főbányatanácsosok, bányatanácsosok, fogalmazók,

gyakornokok, pénztári-, műszaki- és egészségügyi hivatalnokok; pénztári hivatalnokok és a többi hivataloknál üzemvezetők, bánya- és kohótisztek, számvivők, szertárnokok, zúzómű-felügyelő, vegyelemző, főmérnökök, mérnökök, irodák.

b) A főbányahivatalok, u. m.: az aknaszlatinai, maros-ujvári és sóvári-, a két előbbi a sóbányászatra, utóbbi a sófőzésre; végül a zalathnai m. kir. főbányahivatal.¹⁾ Alattok állnak a bányahivatalok és a sóeladó hivatalok.

c) A nagyági (hunyardmegyei) m. kir. és társulati aranybányamű-igazgatóság.

d) Rézbányai bányahivatal (Biharmegyében).

e) A körmöcbányai pénzverő-intézet, a maga nemében hazánkban egyetlen, a körmöcbányai főkémlő-hivatallal.²⁾

f) Bányászati tanintézetek: aa.) felső tanintézet a selmecbányai bányászati- és erdészeti akadémia bányászati osztálya³⁾ bb) alsóbb-rangú tanintézetek altisztek képzésére: a bányaiskolák.⁴⁾

g) A bányakapitányságok nem a kincstári bányatermelést intézik, hanem a bányászati közigazgatást s felügyelnek a bányajogi szabályok megtartására. Ily bányakapitányságok: a budapesti.

¹⁾ Személyzetük: főbányahivatali főnök, főnök-segéd, bánya-főmérnökök, segédmérnökök, bánya-orvos, kezelőtiszt.

²⁾ A pénzverő személyzete: igazgató, pénzbecsüsök, pénztárnok, ellenőr, fő-aranyválasztó, ellenőr, mütiszt, szertárnok, kezelő, vésnökök, számvizsgáló, számtiszt. A főkémlő hivatalban alkalmazvák: főmérnök, mérnök, segédmérnök.

³⁾ Igazgatója: főerdőtanácsos; aligazgatója: főbányatanácsos, szaktanárai: fő-bánya- és bányatanácsosok; vannak rendkívüli tanárok, tanársegédek és segédhelyettesek.

⁴⁾ Selmecen, Verespatakon, F.-Bányán, Nagy-Ágon s a pécsi szénbánya-iskola.

besztercebányai, oravicai, szepes-iglóí (a rozsnyói és gölnicbányai biztossággal), a zalathnai (az abrudbányai biztossággal) és a zágrábi.¹⁾

h) A kincstári vasgyárak, vasolvasztók és finomító művek ügyeinek fővezetője most a p. ü. miniszterium főosztályi jelleggel bíró egyik ügyosztálya — a vasmű-qsztály.

i) A diósgyőri m. kir. vas- és acélgyár továbbá a m. kir. államvasutak gépgyára az 1898. évben ment át a kereskedelmi miniszterium hatásköréből a pénzügyminiszterébe.²⁾

k) A m. kir. fő-fémjelző- és beváltó hivatal Budapesten az arany- és ezüstrudak, árúszerek és huzalok finomsági tartalmának megállapítását s rajtok törvényes jellel való feltüntetését eszközli, valamint nemes érceknek az állam részére való beváltását (1868: 18. és 1875: 15. t.-cikk). Alatta működnek a vidéki fémjelző állomások (összesen 29, leginkább kir. adó- és fővámhivatalok).

11. §. V. *Kataszteri és földadó-nyilván- tartási hatóságok és közegek.*

A) A **háromszögméreti számító hivatal**, a háromszögméreti felméréseket ellenőrzi; mint a p. ü. miniszterium központi közegéről már szoltunk (az 5. §-ban.³⁾)

B) A **kataszteri felmérési felügyelőségek** háromszögméreti alapokon részletesen s egyforma lépték (skála) alkalmazása mellett mérik fel az egyes köz-

¹⁾ E hatóságok és hivatalok személyzete: bánya-kapitány, főbánya-biztos, bánya-esküdték, tisztek és segéd-tisztek.

²⁾ Viszont azonban az aradi jószágigazgatóságot 1899. június hóban a p. ü. miniszter a földművelési miniszter vezetése alá bocsátotta, úgy, hogy most a p. ü. miniszterium alá mezőgazdasági állami javak nem tartoznak.

³⁾ Személyzete: főnök, háromszöglési főmérnökök, mérnökök és mérnöki segédek.

ségeket az állandó kataszter elkészítése céljából; továbbá közreműködnek a telekkönyvi betétek mérnöki munkálatainak elkészítésében. Alájuk rendeltlen dolgoznak a határleírási osztályok, az egyes községek határvonalának pontos megállapítása végett.¹⁾

C) **A kataszteri helyszinelési felügyelőségek** (összesen 5), a felmérési felügyelőségek által rendszeresen felmért községek határára vonatkozólag a kataszteri becslési munkálatokat végzik; külső közegek a becslőbiztosok.²⁾

D) **A földadó-nyilvántartási öt felügyelő** a minisztérium központi személyzetéhez tartozik és pénzügyi tanácsosi rangban áll. Feladatuk: a földadó-nyilvántartási biztosóknak, kik szolgálati tekintelben a p. ü. igazgatóságok (fő- és székvárosi kir. adófelügyelő) segédszemélyzetéhez tartoznak, szakszerű ellenőrzése s munkálataik fölülvizsgálata.

E) **A kolozsvári kataszteri igazgatóság** az erdélyi és szilágymegyei részekben folyamatban levő tagosítások és birtokrendezések folytán szükséges kataszteri munkálatokat vizsgálja felül s dolgozza át adókimutatási célokra.³⁾

12. §. VI. Magyar kir. kincstári jog- ügyi igazgatóság és m. kir. kincstári ügyészségek.

A címben foglalt hatóságok és hivatalok feladata a m. kir. államkincstár jogi képvisellete.

¹⁾ A B) alattiak személyzete: A p. ü. minisztérium 21. ügyosztályában központi felmérési felügyelő és egy felmérési felügyelő; a vidéken felmérési felügyelők, főmérnökök, mérnökök, mérnöksegédek és felmérési növendékek (gyakornokok).

²⁾ Személyzetük: helyszinelési felügyelők (p. ü. tanácsosok), p. ü. titkárok, segédtitkárok, fogalmazók.

³⁾ Személyzete: igazgató, p. ü. titkárok, segédtitkárok, fogalmazó, számvizsgáló.

A m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság székhelye Budapest. Az államkincstár nevében pereket visz; a minisztériumok, más hatóságok, sőt a katonai kincstár részére is jogi véleményeket ad; jogi szempontból megvizsgálja a pénzügyminisztérium által készített törvényjavaslatokat is; valamint az államvagyonot érdeklő jogügyleteknél s okiratok szerkesztésénél is közreműködik.

Közvetetlenül alája rendelvek a m. kir. kincstári ügyészségek, melyek különösen az állami uradalmakat illető jogügyeket intézik; résztvesznek a birtokrendezésekben, jogügyi véleményt adnak s eljárnak a kincstári uradalmakat érintő peres és perenkívüli ügyekben.

A m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság személyzete: a jogügyi igazgató, aligazgató, jogügyi főtanácsosok, tanácsosok, kincstári ügyészek, fogalmazók, segédfogalmazók és fogalmazó gyakornokok. A számvevőszéknél s az irodánál a szokott személyzet. Hasonló szervezete van a zágrábi jogügyi igazgatóságnak is. A 10 kincstári ügyészség személyzete áll: ügyészből, alügyészből es irodatisztból.¹⁾

13. §. Az állami számvevőszék.

Az állami számvevőszéket az 1870: 18. tcikk állította fel;²⁾ a minisztériumokól független s közvetlenül a törvényhozás alatt áll. Kötelessége a magyar állam bevételeinek, kiadásainak, az államvagyonnak, az államadósság kezelésének, az állam s állami közegek számvitelének ellenőrzése. Ellenőrzi a nyugdíjszabályok megtartását s a fémváltópénz mennyiségét.

¹⁾ Főforrás: Utasítás. 1883. évi 49,240. sz. p. ü. min. rend., „P. K.” 50/1883. sz. s ennek némely módosításai.

²⁾ Ezt kiegészítik az 1880: 66. és 1893: 30. teikkek. Az állami számvitelt illetőleg nagyfontosságú alkotás az állami számvitelről szóló 1897: 20. tcikk.

Vezeti az állami főkönyvet, a rovatkönyvet s más előírt könyveket. Elkészíti a minisztertanács számára az évnegyedes kimutatásokat, szeptember 1-re az országgyűlés részére az előző évi zárószámadást; megteszi észrevételeit az állami gazdálkodás és számvitel körül szerzett tapasztalatai alapján; összeállítja az állami vagyon leltárát és mérlegét. A számvevőségeknel, vagyonkezelő hatóságoknál és hivataloknál, a miniszter előzetes értesítése mellett vizsgálatot tart.

Élén áll a miniszterekkel egyenlőrangú számvevőszéki elnök, utána az alelnök (államtitkári rangban); vannak számvevőszéki tanácsosok, osztálytanácsosok, titkárok, számvizsgálók, számtisztek, irodaigazgató, irodatiszt, irodasegéd-tiszt, mindannyi a miniszteriumok hasonló hivatalnokaival egyenlő rangban, — napidíjasok és szolgák.¹⁾

14. §. *A főispán hatásköre a pénzügyi közigazgatásban.*

A jelen mű 4.—13. szakaszaiban a pénzügyi közigazgatásnak állami közegeit ismertettük. Közéjük tartoznak a vármegyék és törvényhatósági városok főispánjai is. Ezek bizalmi férfiai a kormánynak, ellenőrzik a törvényhatóság területén működő állami közigazgatási és így a pénzügyi közigazgatási közegeket is. E hivatalok körébe tartozó előléptetés, vagy új kinevezés esetén javaslatot tehetnek; ha oly egyének pályáznak p. ü. közigazgatási hivatalra, kik még nem állnak állami szolgálatban, kérvényüket a főispán útján nyújtják be. A főispán a p. ü. igazgatóságoknál s a többi p. ü. hivataloknál vizsgálatot tarthat; a p. ü. igazgatási hatáskörrel is bíró közigazgatási bizottságnak

¹⁾ Az államszámvevőszéki hivatalos állás úgy a képviselő-, mint főrendiházi tagsággal, valamint bármily vagyonkezeléssel egybekötött állással összeférhetetlen.

s e bizottság fegyelmi választmányának elnöke, a fegyelmi felebbezések a főispán útján terjesztendők fel. Ha a törvényhatóságok a pénzügyi törvények és rendeletek végrehajtását megtagadnák, a főispán az 1886: 21. tcikk értelmében, a miniszterium felhatalmazása alapján, a törvényhatóság tisztviselőivel és közegeivel feltétlenül rendelkezhetik.

15. §. A pénzügyi közigazgatásban résztvevő önkormányzati közegek.

A helyes pénzügyigazgatási rendszer azt követeli, hogy az államot pénzügyi feladatai megvalósításában az önkormányzati közegek is gyámolítsák; sőt a tulajdonképpeni végrehajtást (adók kivetését, behajtását stb.), sok esetben nem állami, hanem ily organumok végzik. Nálunk is megvan e kapcsolat, habár még nincs egészen szervesen kiépítve.

Az önkormányzati organumok köréből a törvényhatóságok és közegeik, a községek és közegeik, továbbá a társadalom, illetőleg az adózók köréből vett bizottságok és testületek szerepelnek a p. ügyi közigazgatásban.

I. Törvényhatósági közegek.

A) **A törvényhatósági bizottság** tagokat választ a közigazgatási és az adófelszólamlási bizottságba, elnököt küld ki az italmérési illeték mértéke tekintetében döntő felszólamlási bizottságba (l. e §-ban III. A. s B. sz. alatt). Felirhat a pénzügyi rendeletek ellen; megtagadja a végrehajtást az oly rendeletektől, melyek az országgyűlésileg meg nem szavazott adók tényleges behajtására vonatkoznak.

B) **A törvényhatósági közigazgatási bizottság** felügyel a pénzügyigazgatóság (fő- és székvárosi adófelügyelő) működésére; részint mint elsőfoku-, részint mint felebbviteli-, részint mint fegyelmi hatóság jár el. Határozatait majd a m. kir. köz-

igazgatási bírósághoz, majd a p. ü. miniszterhez felelbevezhetők az érdekelt felek, a főispán, vagy a pénzügyigazgatóság által.¹⁾

C) **A vármegyei alispánok és a törvényhatósági városok polgármesterei** a főispánok törvényszerű helyettesei; egyuttal a pénzügyi hatóságok működését előmozdítani, az állami jövedékek megrövidítését megakadályozni tartoznak. Különösen az adó-kivetés és dohányjövedék körül vannak fontos teendőik.

D) **A járási főszolgabírák** (Horvát-Szlavonországban a járási főnökök) a községi közegeket ellenőrzik p. ü. közigazgatási feladataik teljesítésében is, reájuk birságokat szabhatnak, közreműködnek a kincstári követelések végrehajtás útján való behajtásában, szükség esetén a karhatalom kirendeléséről gondoskodnak, 100 forint adótartozás erejéig egyszer 6 heti fizetési halasztást engedélyezhetnek. Különösen fontos kötelességük a közvetett adók és állami egyedáruságok megrövidítésének meggátlása s a történt visszaélések felfedezése és megtoroltatása.

E) **A törvényhatósági tisztii ügyészek** a községek s azok módjára behajtandó más követelések behajtása esetén előforduló igény- és elsőbbségi perekben, az ingatlanokra vezetendő végrehajtásoknál s a csődtömeg elleni adó (stb.) bejelentéseknél képviselik az államkincstárt.

II. Községi közegek.

A) **A rendezett tanácsú városok polgármesterei** nek nagyban és egészben ugyanazon pénzügyigazgatási hatáskörük van, mint a járási főszolgabíráknak.

¹⁾ Teendői oly sokoldalúak, hogy e szűkterjedelmű munkában nem részletezhetők. L. idevonatkozólag Dr. Bartha Béla: „A magyar államgazdaság tan- és kézikönyve“ című munkája I. kötetének 37. §-át s általában jelen mű itt tárgyalt szakaszára nézve az idézett munka 36—40. §§-t.

B) **A törvényhatósági és rendezett tanácsu városi adóhivatalok, a kis- és nagyközségek** előljárósága (bíró, jegyző, esetleg adóügyi jegyző) fontos szervek. Ezek vetnek ki több egyenes adónemet, a p. ü. igazgatóság ellenőrzése mellett; közreműködnek az adóalanyok és tárgyak összeírásánál, az adóbevallások gyűjtésénél, az adók egyénenkénti könyvelésénél, előírásánál, nyilvántartásánál, törlésénél, biztosításánál, a kataszteri nyilvántartásnál, az adóleengedések, leírások, törlések engedélyezésénél és az adók, valamint egyenes adók mintájára beszedendő más tartozások behajtásánál.

III. A társadalom, illetőleg az adózók köréből vett közegek.

A) **Egyenesadó- kivető és felszólamlási bizottság.** Az első minden adóhivatal székhelyén 3 évre alakítatik; elnökét, 2 rendes és 2 póttagját a p. ü. miniszter, 2 rendes és 2 póttagját pedig az alispán (polgármester) nevezi ki. E bizottság veti ki a III. oszt. kereseti adót 3 évre, a bányaadót és a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok s egyletek adóját 1—1 évre. Határozatai a p. ü. igazgatóságok székhelyén alakított egyenesadó-felszólamlási bizottsághoz felelbezzhetők, melynek elnökét a p. ü. miniszterrel egyetértőleg a belügyminiszter (Horvát-Szlavonországban a bán), 2 tagját és 2 póttagját a pénzügyminiszter nevezi ki; két tagját és két póttagját az illető törvényhatóság, vagy törvényhatóságok bizottságának közgyűlése választja. Határozatai a m. kir. közigazgatási bírósághoz felelbezzhetők.

B) **Az italmérési illeték kivetését.** illetőleg az egyes üzletek osztályba sorozását jelenleg a p. ü. igazgatóság fogyanatosítja; határozata ellen az ú. n. **elszólamlási bizottsághoz** lehet felelbezzni, melynek elnöke a törvényhatósági bizottság egy e végre kiküldött tagja; egyik tagját a belügy-

miniszterium (horvát bán) által kijelöltek közül a p. ü. igazgatóság hívja meg, másik tagja a p. ü. igazgatóság hivatalnoka, ki egyuttal előadó is. Felelősködni kivételesen és végső forumban a p. ü. miniszterhez lehet. (1899 : 25. cikk 17. §.)

C) **A kereskedelmi-iparkamarák és testületek** főleg mint véleményező közegek kérdeztetnek meg a pénzügyi reformok tárgyában. Határvám-ügyekben olykor bizonyítványt adhatnak.

D) **A rendőrség** mint közegészségügyi- s a csendőrséggel együtt mint közbiztonsági, kihágást gátló és felfedező organum szerepel.

HARMADIK RÉSZ.

A pénzügyi bíráskodás és jövedéki büntető-eljárás.

16. §. *A pénzügyi bíráskodás általában, s a m. kir. közigazgatási bíróság.*

Ha valahol, úgy éppen a pénzügyi téren mérülhetnek fel jogviták a kincstár és egyes közszolgáltatásra kötelesek közt; seholsem oly gyakori az utóbbiak, néha az állam sérelme, mint az adók, illetékek, vámok s más u. n. jövedékek, vagyis köztermészetű állami bevételek kivetésénél, beszedésénél, biztosításánál s kényszerítő behajtásánál. E jogsérelemek s viták nagyobb részének elintézése még ma is pusztán közigazgatási hatóságok (a p. ü. igazgatóságok, közigazgatási bizottságok s legfelsőbb fokon a pénzügyminiszter) kezébe van letéve, mikor is az állam végrehajtó-hatalma bíró a saját ügyében, ami visszaszár, a kincstár érdekeit egyoldalúan dődelgető rendezkedés. A nevezett jogsérelemek és viták egy kisebb, kimerítően (taxative) felsorolt részét, legalább a felső fokon, önálló közigazgatási bírói hatóság intézi el, és pedig 1897. január 1-ig elintézte az 1883. 43. t.-cikk által Budapesten felállított pénzügyi közigazgatási bíróság; a

mondott időtől kezdve pedig az ugyancsak Budapesti székelő s az 1896: 26: t.-cikk által létesített magyar királyi közigazgatási bíróság, melybe az előbbi beleolvadt. A két bíróság közt az a főkülönbség, hogy a volt p. ü. közigazgatási bíróság csak pénzügyigazgatási, míg az új bíróság a közigazgatás bármely ágában felmerült s a törvény által hozzáutasított ügyet hivatva van eldönteni.

A magyar kir. közigazgatási bíróság a m. kir. kuriával egyenlő rangú; ítélő bíráit Ő felsége a miniszterium előterjesztésére és pedig felerészben a magasabb bírói, felerészben a magasabb közigazgatási hivatalok viselésére képesített egyének sorából nevezi ki. Két osztálya van, u. m. pénzügyi, hol a pénzügyi vitás kérdések, és általános közigazgatási, hol egyéb közigazgatási vitás kérdések döntenek el. Minket az előbbi osztály hatásköre érdekel. A felmerült elvi jelentőségű jogkérdéseket a bíróság illető osztálya teljes ülésében dönti el s az ily határozatok döntvényeknek neveztetnek.

A m. kir. közigazgatás pénzügyi osztályának hatáskörét részletesen a következőkben adhatjuk:

A) I. A közigazgatási bíróságnál lehet orvoslást keresni a közigazgatási bizottság azon határozata ellen: 1. melylyel dönt az egyenesadók meg szabása tárgyában; 2) melylyel megállapítja a fegyveradó és vadászati adó jogosságát és mennyiségét s jóváhagyja azon felsőfokú határozatot, mely a vadászjegyek kiszolgáltatását, vagy a vadászati bejelentés láttamozását megtagadja, illetőleg a már kiszolgáltatott vadászjegy visszavonását elrendeli; 3. melylyel a huszfogyasztási, valamint a boritaladónak a pénzügyigazgatóság által valamely községre ráutalását megerősíti.

Az I. alatt elősorolt ügyekben tehát elsőfokú hatóság a pénzügyigazgatóság (mert a községi közegek is az ő felügyelete alatt működnek), aztán az illető közigazgatási hatóság (főszolgabíró,

polgármester); másodfokú hatóság a törvényhatóság közigazgatási bizottsága; harmadfokú és véglegesen döntő a közigazgatási bíróság.

II. Az adófelszólamlási bizottságnak azon határozatai ellen is a közigazgatási bíróság előtt lehet orvoslást keresni, melyekkel a III. osztályú kereseti-adó, a bányaadó, valamint a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója tárgyában dönt.

Ez ügyekben tehát elsőfokú hatóság az egyenes-adó kivető, — másodfokú az egyenes adófelszólamlási bizottság, harmadfokú s véglegesen döntő a közigazgatási bíróság.

III. A közigazgatási bíróság előtt való eljárásnak van helye a pénzügyigazgatóságok azon határozatai ellen, melyek a közvetlenül kirovandó illetékek jogosságának és helyességének megállapítására, valamint a bélyeg- és illetéki törvényeken alapuló birságok kirovására vonatkoznak.

Ez ügyekben elsőfokon a kir. adóhivatalok, másodfokon a pénzügyigazgatóságok harmad- és utolsó fokon a közigazgatási bíróság járnak el.

B) A közigazgatási bíróság előtti eljárásnak van továbbá helye: I. **A közigazgatási bizottság** azon határozata ellen, mely a következő ügyek valamelyikére vonatkozik: 1. a törvény értelmében járó adómentességekre; 2. az adótartozás helyesbítésére, leírására, az adó telekkönyvi bejegyzésének törlésére, az illetéktelenül felvett adótartozások visszafizetésére, mert az adót hibásan számították ki, adótárgy nem is volt, vagy megszűnt lenni, vagy ugyanazon adótárgyat többszörösen adóztatták meg, illetőleg az adó elévült; 3. azon adó-elengedésekre, melyek elemi csapások által okozott rendkívüli károk eseteiben, az adókezelési törvény értelmében járnak; 4.

a közsadók kezeléséről szóló törvény értelmében az adózókra kirótt pénzbírságra; 5. azon panaszokra, melyek a közsadók és illetékek behajtásával megbízott törvényhatósági, községi (városi), vagy állami közegeknek a zálogolás vagy árverés körül követett eljárása ellen merülnek föl; 6. azon pénzbírságokra, melyek az állami, törvényhatósági, községi (városi) közegek ellen az adókötelezettek és az adótárgyak összeírása, az adók és illetékek könyvelése, nyilvántartása, beszedése, biztosítása és behajtása alkalmával jogtalanul okozott károk és költségek megtérítése fejében a károsultak javára rovatnak ki; 7. a kártérítés kötelezettségének és mérvének az állami és községi (városi) közegek, valamint a községek ellen való megállapítására; 8. a házbérjövedelem meghatározása végett szükséges helyszíni szemle költségeinek a háztulajdonos által leendő megtérítésére; 9. a fegyver és vadászati adóról szóló 1883: 23. tcikk 42. §-a értelmében felmerülő jövedéki kihágásra.

II. **A pénzügyigazgatóságoknak** az elévült közvetett adók és illetékek leírása s az illetéktelenül felvett közvetett adók és illetékek visszafizetése (1889: 28. tcikk 12. §. III. a) pont), végül az illeték telekkönyvi bejegyzésének törlése tárgyában hozott határozata ellen.

17. §. Jövedéki büntető eljárás. I.

Jövedék alatt legtágasabb értelemben az állam minden, nem magánjogi, hanem felségjogi címen alapuló bevételeit értjük. Szorosabb értelemben a közgazdasági (posta-távirda stb.) és pénzügyi regalékat, mely utóbbiak monopoliumoknak vagy egyed-
 áruságoknak is neveztetnek, aztán a közvetett fogyasztási adókat és a határvámot. Legsorosabb értelemben az egyed-
 áruságokat és határvámot.

A jövedéki kihágások fogalmának meghatározásánál a legszélesebb értelemben vesszük a jövedék szót. Ily kihágások tehát mindazok a

cselekmények és mulasztások, melyek által az állam közjogi természetü bevételei megrövidülnek, vagy a megrövidülés veszélyében forognak. Jövedéki büntetőjog a jövedéki kihágások megtorlására vonatkozó büntető-jogszabályok összege. Jövedéki büntető eljárás főleg szabályok alaki része, mely az illetékes hatóságokra, a vizsgálatokra, a vádkeresetre, az ítélethozatalra s a jogorvoslatokra vonatkozik.¹⁾

A jövedéki büntetőjog és eljárás forrásai: az 1788. évi harmincad rendtartás, az 1842. évi harmincad hivatali utasítás, az ezekkel összefüggő rendeletek, az abszolútorkorszak s az 1867. óta lefolyt alkotmányos évek összes jövedéki törvényei s rendeletei, főleg a közadók kezeléséről szóló 1883: 44. tcikk; továbbá a büntetések általános elveire nézve, az általános magyar büntető-törvénykönyv (1878: 5. tcikk.)

Jövedéki bíraskodási joggal fel van ruházva: A) Magyarországon első folyamodásban 18 törvényszék, másodfolyamodásban a 11 királyi ítélőtábla. B) Horvát-Szlavonországban a zágrábi pénzügyi törvényszék s a zágrábi pénzügyi feltörvényszék.

Azonban mindezen bíróságok csak az ú. n. súlyos pénzügyi kihágások tárgyában hoznak ítéletet; ily kihágások azok, melyeket a kincstár megkárosítására irányzott szándékkal követnek el.

A kisebb jövedéki kihágásoknak, vagyis azoknak, melyeket a kincstár megrövidítésére irányzott szándék nélkül követtek el, megtorló hatóságai egyenesadó-ügyekben a pénzügyigazgatóságok (székes-fővárosi adófelügyelő) első, —

¹⁾ A jövedéki büntetőjogot és eljárást jól meg kell különböztetni a rendes büntetőjogtól. Utóbbi alá a jövedéki kihágások csak akkor tartoznak, ha egyuttal közönseges büntetendő cselekmények is.

a közigazgatási bizottságok második, — a pénzügyminiszter harmadik fokozatban; közvetett adó, és illetékügyekben a pénzügyigazgatóságok (központi díj- és illetékszabási hivatal) elsőfokon, a pénzügyminisztérium második és utolsófokon. (Vámügyekben elsőfokon a budapesti m. kir. fővámigazgató.)

A súlyos jövedéki kihágások jövedéki büntető eljárás útján, az egyszerűek közigazgatási uton toroltatnak meg. (L. később.)

A tettességre, részességre, a beszámítást kizáró s enyhítő okokra nézve az általános büntető törvénykönyv határozatai az irányadók.

A jövedéki kihágások büntetései:
a) főbüntetések: pénzbüntetések, szabadságvesztés-büntetések; b) mellékbüntetések: jogosítványok elvesztése, elkobzás.

I. A rendes büntetések a **pénzbüntetések**. Lehetnek rendbirságok az egészen kisebb jelentőségű vétésekre. De ezek is egész 1000 koronáig emelkedhetnek. Aztán közigazgatási bírságok, szabályszerint 2—100 koronáig, de kivételes esetekben 800 koronáig. A közvetett fogyasztási adók ellen elkövetett némely kihágások esetében a közigazgatási uton kiszabott bírságok 20.000 kor.-ig is fölemelkedhetnek. Illetékek-nél a megrövidített összeg ötvenszereséig emelkedhetnek. Rendes jövedéki büntető eljárás esetében, ha a törvényes szabályok mást nem rendelnek, 1-8-szor annyi a pénzbírság, mint a megrövidítés veszélyének kitett állami jövedék. Dohány- és sójövedéki kihágásoknál a fogyasztási illeték a bírság alapja. A fogyasztási illeték $\frac{1}{2}$ kilogramm dohánynál 1 K 80 f.

A jövedéki pénzbírságok egy része a feljelentők és tettenérők jutalmazására szolgál. A feljelentők jutalma a befolyt pénzbüntetés $\frac{1}{3}$ része. A tettenérő jutalma, ha csak a kihágás tárgya foglaltatott le, de a tettes elmenekül, a befolyt büntetéspénz $\frac{4}{6}$ része, ha a tettes is kézrekerül $\frac{5}{6}$

rész.¹⁾ Más része a felmerült költségeket fedezi. A fennmaradó feleslegből képződik a jövedéki bírság alap, mely részint a jövedéki büntető eljárás költségeit előlegezi, részint pedig közjótékonyági célt szolgál, mert a pénzügyi közegek szegény gyermekeinek nevelésére s taníttatására fordítják.

II. **Szabadságvesztés-büntetések** jövedéki kihágások miatt rendszerint csak akkor szabhatók ki, ha a pénzbírság be nem hajtható. Egyszerű jövedéki kihágások miatt kiszabott pénzbírságok ily büntetésre át nem változtathatók. Az 1899. évben hozott közvetett fogyasztási adótörvényekben megállapított s közigazgatási uton kiszabandó pénzbüntetések be nem hajthatóság esetén szabadságvesztés-büntetésre változtatandók át. Ha a pénzbüntetés 600 K-t meg nem halad, 10 K-t egy napra számítva, elzárás, ha 600 K-t meghalad, ugyanily átszámítás mellett fogház-büntetés alkalmazandó. Az utóbbi maximuma 6 hónapot, halmozat esetében egy évet tul nem haladhat. A foganatosítás közigazgatási, esetleg járásbírósi, vagy törvényszéki helyiségekben történik. Dohánynyal való házalás, vagy dohánynak nyilvános helyeken tilos árulása miatt, a pénzbírságon kívül egy havi fogság is kiszabható.

III. **Elkobzás.** Elkobzandó minden tárgy, melyel valamely súlyos jövedéki kihágást követtek el, vagy kísértettek meg.

IV. **A jogosítványoktól való megfosztás** abban áll, hogy idegenek kiutasíthatók; a belföldi, máshol illetékesek illetékességi helyökre toloncolhatók; az engedélyhez kötött iparágak árulói engedélyöket elvesztik, vagy ilyet nem nyerhetnek.

18. §. *Jövedéki büntető eljárás. II.*

I. **Kezesség.** A jövedéki pénzbírságokért néha nemcsak az elkövetők, hanem mások is felelősséggel

¹⁾ További részletekre itt nincs tér. L. bővebben dr. Bartha már idézett munkája I. k. 291—298. lapjait.

tartoznak. Ez a kezesség vagy személyi, vagy tárgyi. Személyi felelősséggel tartoznak az ipar-
 úzők alkalmazottaikért, a lakásukon, vagy üzlet-
 helyiségeikben talált holmikért; a családfő a család-
 tagokért, a gyám vagy gondnok a gyámoltért vagy
 gondnokoltért, aztán a tettestárs és részes. A dologi
 kezesség a kihágás tárgyaira s elkövetésének összes
 eszközeire (pl. tartókra, járóművekre) vonatkozik.

II. A büntethetőség és kezesség megszűnése.
 A büntethetőség megszűnik a tettes, vagy részes
 halálával, a jövedéki büntető eljárás megszünteté-
 sével,¹⁾ a büntetés elengedésével, királyi kegyelem,
 vagy elévülés folytán. A kezesség elenyészik, ha a
 tettesnek a büntetést elengedték, ha büntethetősége
 elenyészik, vagy a kezes a jogerős ítélet meghozata-
 lala előtt meghal.

III. A jövedéki büntető eljárás megindítása vagy
 feljelentés, vagy hivatalos személyek által való fel-
 fedezés következtében történik. Első mozzanata a
 tényleírás felvétele, vagyis az összes fontosság-
 gal bíró körülmények hivatalos okmányba feljegyzése.
 Ezt rendszerint alárendelt közegek (pl. pénzügyőrök)
 eszközlik. Bélyeghiány esetén a tényleírást az ú. n.
 leletfelvétel pótolja.

IV. A biztosítás jövedéki kihágások esetében, ha
 a tettenért ismeretlen, nincs állandó lakása, tisztessé-
 ges keresete, megfelelő biztosítékot nem nyújthat,
 vagy szökésétől lehet tartani, a személyletartóztatás,
 mikor is a vizsgálatot soronkívül kell intézni: más
 esetben a jövedéki kihágás tárgyának s eszközeinek
 lefoglalása s zár alávétele, a bírságösszeg készpénzben
 lefizetése, telek-

¹⁾ T. i. a tettes, vagy részes enyhítő körülmények
 felhozása mellett e megszüntetést, ha a bírság 2000 K-t
 meg nem halad, s annak több mint egy tizedrészét le-
 fizeti, a p. ü. igazgatóságtól (fővárosi adófelügyelőtől,
 a központi díj- és illetékszabási hivatal főnökétől, vagy
 a budapesti fővámgazgatótól) s e feltételek fenn nem
 forgása esetén a pénzügyminisztertől kérelmezheti.

könyvi biztosítása, kézi-zálog, elfogadható kezes állítása.

V. A tettenérés s a tényleírás felvétele után következik az **elővizsgálat**, majd a **rendes vizsgálat**, de a kettő együvé is olvadhat. Az elővizsgálatnak két része van, ú. m. a tényállás alapos kinyomozása s a sommás vallatás, melynek célja, hogy a vádlott a fenforgó vádról értesüljön, azt beismerhesse, vagy bizonyítékok segélyével megdönthesse. A beismeréssel, vagy tagadással a sommás vallatás be van fejezve s következik a **rendes vallatás**. Alkotó részei: az idézés, rendes kihallgatás a záró kérdéssel (hogy t. i. nincs-e vádlottnak további lényeges mondanivalója) s megfelelő jegyzőkönyv felvétele. A kihallgatásnál általános és különös kérdéseket kell feltenni.

Bizonyítékok: beismerés, okiratok, tanuvallok, mások, hatósági szemle, esetleg szakértői vélemény.

VI. **Vádkereset**. Ha a rendes vizsgálat befejeztével a vád emelésére hivatott pénzügyi hatóság (p. ü. igazgatóság, székes-fővárosi adófelügyelő stb.) úgy találja, hogy a kincstár megrövidítésére irányzott szándék nem forgott fenn a jövedéki kihágás elkövetésénél, akkor legfeljebb közigazgatási büntető határozatot hoz. Ha pedig azt a szándékot véli fenforogni s a kihágás nem évült el, akkor az összes iratokkal felszerelt rendes vádkeresetét a pénzügyi biráskodási joggal felruházott illetékes királyi törvényszéknél nyújtja be. Ha a törvényszék nincs a vádhatósággal egy véleményen, vagy az ügy elévült, akkor a keresetet visszautasítja. Ellenkezőleg érdemleges tárgyalás alá veszi; de ha a bizonyítási eljárás folytán súlyosabb kihágás nem állapítható meg, vagy elévült, felmentő ítéletet — s ha a tettes; részes, vagy kezes időközben meghal, beszüntető határozatot hoz. A felmentő ítélet ellen a vádhatóság, a marasztaló ellen a marasztalt, a birói határozat

kézbcsítésétől számítandó 15 nap alatt az illetékes kir. táblához felebbezhct. Ennek jogerős ítélete a kézbcsítéstől számított 30 nap alatt válik végrehajthatóvá. Mindkét fél perujítással, a marasztalt a kézbcsítéstől számított 45 nap alatt a p. ü. miniszterium utján Ő felségéhez kegyelmi kérvénnyel élhet. A jogérvényesen kiszabott büntetés végrehajtását kizárja az elítélt halála, a királyi kegyelem s az elévülés.

NEGYEDIK RÉSZ.

A pénzügyi államszolgálat viszonyai.

19. §. *E rész felosztása, jogforrásai.*

Munkánknak a pénzügyi államszolgálatról szóló része megismerteti: a) a pénzügyi államszolgálatban való alkalmaztatás általános és különös kellekeit s az állások betöltésének módozatait; b) a pénzügyi állami szolgálatban alkalmazottak köteleességeit és jogait; c) végül a fegyelmi eljárást.

Főforrások: 1883: 1. tcikk a köztisztviselők minősítéséről, kapcsolatban a kiszolgált altisztek alkalmazásáról szóló 1873: 2. tcikkkel; 1885: 11. tcikk (s az ezt némileg módosító 1892: 30. tcikk) az állami tisztviselők nyugdíjazásáról, az 1889: 28. tcikk a pénzügyi közigazgatás szervezetének módosításáról; 1893: 4. tcikk az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról¹⁾ Végül a pénztárak és anyagkezelő hivatalok szolgálatát illetőleg fontos rendelkezéseket tartalmaz az állami számvitelről szóló 1897: 20. tcikk III. fejezete.

E törvények mellett nagy számu rendeletek szabályozzák ez anyagot, melyek jó része még az 1848. előtti időből származik (pl. az idetartozó udvari

¹⁾ Kapcsolatban az 1896: 26. tcikk XVI. fejezetével, mely szerint az állami alkalmazottak vitás illetményi és nyugdíjügyeiben legfelsőbb fokon a m. kir. közigazgatási bíróság dönt.

kamarai rendeletek); más részük az abszolút korszakból; harmadik része az 1867. óta letelt alkotmányos időből. Mindezek most a következő gyűjteményben vannak összefoglalva: „A m. kir. pénzügyminiszterium ügykörére vonatkozó Szolgálati Szabályok gyűjteménye. Második bővített kiadás. Kiadja a magyar királyi pénzügyminiszterium. Budapest. 1896.¹⁾

I. Fejezet.

Az államszolgálatban való alkalmaztatás általános és különös kellékei s az idetartozó állások betöltésének módozatai.²⁾

20. §. *A szolgálat hármias fokozata.* *Általános kellékek.*

A pénzügyi államszolgálatban vannak a magasabb képzettségű ú. n. tisztviselők, kik fizetési osztályokba vannak sorozva, aztán az altisztek, kiket alsóbbrendű kezelői állásokra alkalmaznak és a fizikai erőt igénylő munkát végző szolgák.

A tisztviselők lehetnek vagy tulajdonképpeni tisztviselők, rendszeres fizetéssel és mellékjándóságokkal, vagy tisztviselőkül tekintett gyakornokok, kik segélydíjat kapnak. Az alkalmaztatás lehet végleges és ideiglenes.

Már fentebb az 5. §-ban láttuk, hogy a tisztviselői kar körében is megkülönböztetjük a fogalmazói-, segéd- és kezelőszemélyzetet.

Vannak ezenkívül napdíjasok, mesteremberek, munkások is.

¹⁾ Ezenfelül „A magyar királyi pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye. Bpest 1894.“ Továbbá az „Adóhivatali utasítások“ s a különböző igazgató-hatóságok részére kiadott „Utasítások“ idevonatkozó szakaszai.

²⁾ L. Dr. Bartha Béla id. m. 72. és következő §§-ait.

Az állami, közelebbről a pénzügyi államszolgálatban alkalmaztatás általános kellékei: 1. magyar honosság; 2. erkölcsi és vagyoni megbízhatóság; 3. megfelelő kor. A ki 18. életévét még be nem töltötte, államszolgálatba fel nem vehető; a 40. életévüket meghaladott egyének csak korengedély mellett; 4. a magyar állam hivatalos nyelvének teljes ismerete. Továbbá pénzügyi államszolgálatban eddig, majdnem kizárólag csak férfiakat alkalmaznak; nők egyének gyakornokokul fel nem vehetők; díjtalan gyakornok csak az lehet, ki magát ez idő alatt tisztességesen fentartani képes. Az igazolványos altiszteket hivatalszolgai állásokra kizárólagos, — alsóbbrendű kezelői tisztii állásokra elsőbbségi jog illeti.

21. §. *A pénzügyi állami szolgálatban alkalmaztatás különös kellékei.*

I. Fogalmazási szak.

A szakbeli képesítés fokozataira nézve alap-törvény az 1883: I. cikk. Megkülönböztetjük a különös kellékek szempontjából: I. a fogalmazási; II. a királyi adóhivatali, számviteli, pénztári szakot és az állami végrehajtóságot; III. a kezelési, fogyasztási, sóeladó-hivatali szakot; IV. a dohány- és lottójövedéki, — V. a számtisztii szakot; VI. a pénzügyőrséget; VII. a különleges p. ü. szolgálati ágakat.¹⁾

A fogalmazási szakban gyarnokul is csak az alkalmazható, ki a jog- és államtudományi tanfolyamot valamely hazai egyetemen, vagy jogakadémián szabályszerűen elvégezte. Ha még állam-

¹⁾ Itt emeljük ki, hogy a vagyonkezeléssel foglalkozó, vagy ily helyzetbe kerülhető tisztviselők (mint adó- és sőtárnok stb.) tisztii biztosítékot tartoznak tenni; ez évi törzsfizetésük $\frac{2}{3}$ -része, készpénzben teendő le s 36 hó alatt törlesztendő. Az ilynemű szolgálat megszünte után, ha számadása helyesnek találtatott, visszaadandó.

tudományi vizsgálata nincs, azt egy év alatt tartozik letenni. Természetes, hogy előnyösebb, ha mindkét államvizsgálati bizonyítványa, államtudományi doktori, vagy ügyvédi oklevele van.¹⁾ Ez előképesítés megkívántatik a fogalmazási szak összes tisztviselőitől, a fogalmazógyakornoktól fel a miniszteri, illetőleg számvevőszéki tanácsosokig bezárólag. Az állami számvevőszéknél alkalmazottak az államszámviteli vizsgálat letételét is igazolni kötelesek. Egyes különös szakképzettséget követelő állásoknál a külön szakképzettség kimutatása szükséges, pl. mérnöki (a kataszteri felmérésnél), bírói képesítés (a közigazg. bíróság ítélő birái fele részénél). A m. kir. kincstári jogügyi igazgatóságnál és kincstári ügyészségeknél a gyakornokoktól a jogtudományi, a fogalmazói személyzet többi részétől az ügyvédi vizsgálat sikeres letételét kívánják a fenálló szabályok.

Pénzügyi fogalmazói (p. ü. miniszteri segédfogalmazói) állásokra végleges minőségben, rendszerint csak azok alkalmazhatók, kik a pénzügyi fogalmazói szakvizsgálatot letették. Leteendő az alkalmaztatástól számított két év alatt, de 6 hó eltelte előtt nem lehet. E vizsgálat fölvetelére a pénzügyminiszteriumban két vizsgáló bizottság van szervezve; de a horvát-szlavonországi alkalmazottak a zágrábi pénzügyigazgatóság kebelében szervezett bizottság előtt is vizsgázhatnak.

22. §. II. A m. kir. adóhivatali, számviteli, pénztári, állami végrehajtói minősítés.

Mindezen állásokhoz az alapképzettség a középiskola (főgimnázium, főreáliskola), vagy ezek-

¹⁾ Akik a jogi vizsgálatokat tanfolyam halgatása nélkül tették le, csak akkor alkalmazhatók a p. ü. igazgatás fogalmazási szakában, ha mindkét államvizsgálatot sikeresen állották ki.

kel egyenrangunak nyilvánított tanfolyam, vagy tanintézet szabályszerű elvégzése s a záró (érettségi) vizsgálat sikeres letételéről szóló bizonyítvány.

Az adóhivatali gyakornokok, vagy ideiglenes minőségű adótisztek felvételüktől, vagy kinevezetésüktől számított egy év alatt az adóhivatali vizsgálatot tartoznak sikerrel letenni, mely szó- és írásbeli.

A pénzügyigazgatás számviteli részében alkalmazottak végleges tiszti kinevezésre csak úgy tarthatnak számot, ha a kineveztetéstől számítva legfeljebb két év alatt az államszámvitel-tani vizsgálatot a budapesti (esetleg a kolozsvári) államszámvitel-tani vizsgáló bizottság előtt tették. Bányaszámvevőiségi tisztviselő csak az lehet, ki a selmeczi akadémiát elvégezte s az ott előírt vizsgálatokat letette.¹⁾

A pénztári szakban kinevezettek egy év alatt teendő pénztári szakvizsgálatra vannak utasítva, mely megfelel az adóhivatali vizsgálatnak.

Az állami végrehajtók kineveztetésüktől számítandó egy év alatt a végrehajtói szakvizsgálatot kötelesek letenni.

23. §. *III. Kezelési, fogyasztási, sóhivatali, — IV. dohány- és lottójövedéki, — V. vámhivatali szak.*

A kezelési (irodai) szakban előképesítés a közép-, illetőleg polgári iskola négy alsó osztályának, vagy megfelelő tanfolyamnak sikeres elvégzése. Al- és segéd-tiszti állásokra elsőbbségi joguk van az igazolványos altiszteknek. A valószínű irodatisztságra való alkalmazást nyerni óhajtó

¹⁾ A számviteli szakban alkalmazott gyakornok-jelöltek 6 hét múlva gyakornoki vizsgálatot, legfeljebb 2 év alatt államszámvitel-tani vizsgálatot tesznek.

kezelési gyakornokok s ideiglenes irodatisztek hat hó alatt a kezelési szakvizsgálatot tartoznak letenni a pénzügyigazgatóság kebelében, — a pénzügyminiszteriumban és kincstári jogügyi igazgatóságnál működők a p. ü. miniszterium kebelében alakított vizsgáló bizottság előtt.

A székes-főváros területén működő fogyasztási adóhivatali tisztviselők előképzettsége ugyanaz, mint a kezelési tisztviselőké; aztán egy év alatt fogyasztási adóhivatali szakvizsgálatot tesznek a fővárosi pénzügyigazgatóságnál szervezett bizottság előtt.¹⁾

A m. kir. sóhivatali tisztviselők, kivéve a főbányahivataloknak alárendelteket, előképzettsége a közép- (polgári) iskola négy alsó osztálya s külön szakvizsgálatra nincsenek utasítva.

A dohányjövédéki központi igazgatóság fogalmazási, kezelő és számvevői szakára nézve az előképzettség és szakminősítés ugyanolyan, mint általában a pénzügyi fogalmazási, kezelési és számviteli szaké.

A dohányáruraktári tisztektől a középiskola sikeres elvégzése s érettségi vizsgálat kivántatik.

A dohánybeváltási felügyelők, kezelők és tisztek előképzettsége a középiskola (vagy egyenrangú tanfolyam) alsó négy osztályának sikeres bevégzése; s aki a X. fizetési osztályba sorozottnál magasabb állást akar elnyerni, az szolgálati ága szerint a dohánygyártási, vagy dohánybeváltási szakvizsgálatot kénytelen a m. kir. dohányjövédéki központi igazgatóságnál sikerrel kiállni.

A lottójövédéki tisztviselők előképzettsége a középiskola, vagy egyenrangú

¹⁾ Kik már adóhivatali, vagy pénzügyőri biztosi vizsgálatot tettek, azok a fogyaszt. adóhivatali szakvizsgálat alól fel vannak mentve.

tanfolyam elvégzése s érettségi (záró) vizsgálat. A XI. fizetési osztályba tartozó állásnál magasabbat nem nyerhet az, aki legalább 2 évi szolgálat után, a p. ü. miniszter engedélye alapján, a lottó jövedéki szakvizsgálatot le nem teszi.

A vámhivatalnokok előképzettsége: a középiskola bevégezése, érettségi bizonyítvány. A napidíjas gyakornok-jelölt 3 hó alatt vámgyakornok-jelölti vizsgálatot tesz az illetékes p. ü. igazgatóság, vagy a m. kir. fővámigazgató előtt s így lehet vámgyakornok, ki azután a XI. fizetési osztályba sorozott vámtisztí állást csak úgy kaphat, ha a fővámigazgató engedélye alapján az alsó fokú vámvizsgálatot a vizsgáztatási joggal felruházott fővámhivatalnál leteszi. A X. vagy magasabb fizetési osztályba sorozott vámhivatali állásokra csak azok nevezhetők ki, kik a magasabb vámszaki vizsgálatot a budapesti m. kir. fővámigazgató elnöklete alatt működő vizsgáló bizottság előtt sikerrel kiállják. A vámvizsgálati ügyek, mint szakügyek, a gyakornokjelölti vizsgálatok kivételével tisztán a fővámigazgató hatáskörébe utalvák.¹⁾

24. §. VI. Pénzügyőrségi, — VII. különleges szakképesítés.

A pénzügyőrség legénységi állományába azok vehetők fel, kik ép, erőteljes testalkatuak, magyar honosok, nőtlenek, vagy gyermektelen özvegyek, 40 éven alól vannak, a magyar nyelvet szóval és írásban, valamint a számolás elemeit birják, tisztességes előéletűek. A vigyázó csak a fővigyázói vizsgálat letétele után nyerheti e fokot; a fővigyázó pedig szemlésszé csak

¹⁾ Csak a II. osztályu mellékvámhivataloknál alkalmazhatók kivételesen a közép- (polgári) iskola négy alsó osztályát végzett egyének.

a szemlésszi vizsgálat letétele után lehet. Amaz a p. ü. felügyelő (főbiztos) előtt, emez a pénzügyigazgatóság előtt teendő le.

A pénzügyőrség tisztviselői karában csak az általános kellékekkel bíró, oly egyének alkalmazhatók, kik a pénzügyőri biztosi vizsgálatot a pénzügyminiszteriumi vizsgáló bizottság előtt a négyhónapos pénzügyőri biztosi vizsgálatra előkészítő szaktanfolyam sikeres befejezése, — a zágrábi pénzügyigazgatóság előtt pedig 4 havi biztosi gyakorlat után sikerrel leteszik. A Budapesten tartandó tanfolyam csak a pénzügyminiszter engedélyével hallgatható.

Az 1885: 22. tcikk alapján létesített földadónyilvántartási biztosi, — továbbá a kataszteri helyszinelési felügyelőségeknél szervezett becselő-biztosi állások minősítése most: jogvégzettség s fogalmazási szakvizsgálat, vagy érettségi vizsgálat és magasabb gazdasági tanintézet végzése, vagy régibb hasonló szolgálat.

A műszaki képesítés a budapesti m. kir. József-műegyetem által adott, vagy honosított mérnöki oklevél; az állandó kataszternél elég a műegyetemi tanulmányok elvégzése is. Mérnöksegéd és felmérési növendék esetleg főreáliskolai érettséggel is lehet valaki.

A bányakapitányságoknál a bányászati akadémia szabályszerű elvégzése s a jog- és államtudományi államvizsgálat letétele van előírva. A bányagazgatóságoknál, főbánya- és bányahivataloknál ugyanez akadémia elvégzése és bányászati államvizsgálat.

A cukorgyári főellenőrök s ellenőrök a középiskola, vagy egyenrangú tanfolyam elvégzését s érettségi (záró) vizsgálat letételét kötelesek kimutatni.

25. §. A pénzügyi hivatali állások betöltése.

A pénzügyi hivatali állásokat kinevezés útján töltik be. Ő felsége nevez ki mindazon hivatali állásokra, melyek felülről számítva bezárólag a VI. fizetési osztályba tartoznak; ¹⁾ Ő nevezi ki a VII. fizetési osztályba tartozó miniszteri titkárokat, továbbá a pénzügyigazgatókat, akár a VI. akár a VII. fizetési osztályba legyenek sorozva. A VII. fizetési osztálytól lefelé — a most említett kivételeket nem tekintve — a pénzügyminisztert illeti a kinevezés joga. Azonban a dohányjövédéki központi igazgatóság főnöke kinevezi az e hatóságnál alkalmazott segédtitkárokat, fogalmazókat és dohánygyártási tiszteket. A pénzügyigazgatók kinevezik az adó-, vám- és kezelőhivatalnoki gyakornokokat, a pénzügyőri fővigyázókat s előzetes pályázat alapján a pénzügyőri szemlészeket; felfogadják a p. ü. őri vigyázókat. A hivatalszolgákat az illetékes igazgató-hatósági főnökök nevezi ki.

A kinevezés rendszerint az illető fizetési osztály legalsó fokozatába történik és pedig szabályszerint nyilvános pályázat útján, kivételesen meghívással. A pályázatot szolgálatban álló egyének közvetlen előljáróságuknál nyújtják be, mely is azt a szolgálati és minősítési táblázattal felszereli; szolgálatban nem állók az illetékes főispán útján. A pályázatokat az igazgató hatóság, vagy minisztérium külön bizottsága az ú. n. kijelölő, vagy candidáló bizottság veszi tárgyalás alá, mely a kinevezésre javaslatot is terjeszt elő.

¹⁾ A fizetési osztályokról a 28. §-ban szólunk.

II. Fejezet.

A pénzügyi államhivatalnokok kötelességeiről és jogairól.

26. §. A pénzügyi államhivatalnokok kötelességeiről.

Az állam és hivatalnokai közti viszony nem magánjogi, szerződési, hanem közjogi természetű; éppen azért a hivatalnokok kötelességei és jogai is közjogi jellegűek s az e tekintetben felmerülő jogviták nem a polgári bíróságok, hanem a törvények és törvényszerű szabályok által felállított külön hatóságok — pl.: az illetményi és nyugdíjügyek a magyar királyi közigazgatási bíróság döntése alá tartoznak.

Az államtisztviselők általános kötelességei közt első helyen emeljük ki a hivatalos eskü letételét, mely annál fontosabb, mert ettől számíttatik a szolgálati idő, rangsor, előléptetés, nyugdíj-jogosultság. Esküt a gyakornokok is tesznek. Esküismétlésnek nincs helye.

Második ily kötelesség a magyar király, az alkotmány és a magyar állam iránti hűség, a törvények és törvényes szabályok iránti engedelmesség, a tiszta erkölcsi élet, a hivatalos kötelességek pontos teljesítése, a hivatal szabályszerű látogatása, a hivatalos titok megőrzése, a tiltott mellékfoglalkozásoktól való tartózkodás, a feljebbvalók iránti köteles tisztelet, az alárendeltekkel és a közönséggel való megfelelő bánásmód, a szolgálati díj fizetése, mely egyszersmindenkorra a nyugdíj, — illetőleg végkielégítési s vele kapcsolatos igények céljából történik, s a fizetés 300 fton felüli részének, továbbá minden fizetés-szaporulatnak egyharmada.

A különös kötelességek a hivatal teendői szerint változnak. E kötelességek egyike lehet a tisztai biztosíték letétele is.

27. §. A pénzügyi államszolgálatban alkalmazott hivatalnokok jogai. I. Erkölcsei és vegyestermészetű jogok.

Az állami, közelebbről pénzügyi hivatalnokok jogai lehetnek: erkölcsi, vagyis nem anyagi, — továbbá vegyes természetűek, melyek t. i. következéseikben anyagilag is fontosak; továbbá tisztán anyagi jellegűek.

Erkölcsei és vegyes természetű jogok:

1. Bizonyos címre, rangra és jellegre való jog. A címtől a megszólítás és a külső társadalmi állás függ, a rang vagy jelleg a fizetési osztályozással áll szoros kapcsolatban s a fizetés, napidíj, lakáspénz és mellékilletmények meghatározásánál fontos.

2. A létszámba tartozás, rangsorozás, fokozatos előléptetés. Minden állami hivatalnok a vele azonos és külön szabályok által megállapított hasonló hivatalnokokkal egy összesített létszámot képez s a hányadik helyet e létszámban elfoglalja, az az ő rangsora; a rangsorra nézve a kinevezés időpontja döntő, tehát az a rangsorban előbbvaló, ki hasonló állásra korábban neveztetett ki s így régebben szolgál. Az ideiglenesek magok közt a rendesek után jövő külön létszámot képeznek. A fokozatos előléptetés alatt azt kell érteni, hogy a fizetési osztályoknak több fizetési fokozata lévén, a magasabb fizetési fokba a tisztviselők rangsor szerint, az altisztek és szolgák még azonkívül a szolgálati érdem tekintetbevételével jutnak s e jogot csak fegyelmi ítélet következtében veszti el. (L. a fegyelmi eljárást.) Magasabb osztályba lépéshez, vagyis új kinevezéshez nem elég a rangsor, hanem nagyobb érdemesültség is kell.

3. A szabadságidő elvileg nincs úgy szabályozva a p. ü. szolgálatban, hogy az a tisztviselő elvonhatatlan jogát képezné, hanem felmerülő szükség esetén, ha a szolgálat megengedi, az előírt felet-

tes hatóság engedélyezheti. Egy évnél hosszabb időre terjedőt (pl. betegség miatt) csak a p. ü. miniszter s csak a javadalmakról való lemondás mellett engedélyezhet.

4. A hivatali csere történhetik rendeletre, vagy az érdekelt felek akaratából.

5. Szolgálatról lemondás meg van engedve, de míg a jogszerű felmentés bekövetkezik, az illető szolgálatban állónak tekintetik.

28. §. II. Anyagi természetű jogok.

Ezek A) A szolgálat tartama alattiak: 1. rendszeres, 2. nem rendszeres készpénzbeli és természetbeli illetmények. B) A szolgálat megszűnése utániak.

A) **A szolgálat tartama alatt rendszeresen járnak:** a) a fizetés, b) a lakáspénz, c) a pótlékok; d) az átalányok. Nem rendszeresen járnak: a) a fizetési előleg, b) jutalom és segély, c) kiküldetési, helyettesítési és átköltözési illetmények, d) kedvezményi idő. Természetbeliek: a) lakás, b) föld, földjövdelmi százalék, c) tűzifa, d) só, e) ruházat.

B) **A szolgálat megszűnése utániak:** a) az alkalmazott nyugdíja s végkielégítése, b) az özvegy nyugdíja, végkielégítése s megváltásuk, a neveltetési járulék, c) kegydíjak, d) temetkezési járulék. Mindezeket e §-ban összevontan ismertetjük.

A hivatalnok megélhetésének főforrása — a fizetés. Az 1893: 4. tcikk szerint az állami és így a p. ügyi állami tisztviselők is 11 fizetési osztályba vannak sorozva s mindenik fizetési osztályban, kivéve a négy felsőt, 2—3 fizetési fokozat van.¹⁾

¹⁾ I fizetési osztály 24,000 kor. fizetés s természetbeli lakás, 24,000 kor. pótlék.

II. fizet. oszt.	24000 kor.	s 4000 kor. lakásp.
III. " "	12.000	s 2000 " "
IV. " "	12.000	s 2000 " "
V. " "	10.000, 8000	s 2000 " "

A joggyakornokok fizetés helyett, ennek természetével bíró segélydíjat kapnak (a fogalmazásiak 1000, a számvevősségek 800, a kezelések 600 K.-t) de lakáspénzt — nem.

Az altisztek fizetése 1000, 900 és 800 K., a szolgáké Budapesten 800, 700, 600 K., máshol 700, 600 és 500 K.

Az egyszer megnyert fizetés, fegyelmi büntetés esetét kivéve, le nem szállítható.

A lakáspénz nagysága mint a B) alattihoz tartozó jegyzetben láttuk, a fizetési fokozathoz s ahoz alkalmazkodik, melyik lakbér-osztályba tartozik az illető község. Az altisztek és szolgák Budapesten 200, máshol 140, 120 és 100 K. lakáspénzt kapnak. Lakáspénz helyett a kincstár természetbeli lakást és megfordítva is adhat. Hogy melyik fizetési osztályba eső tisztviselőt milyen nagy természetbeli lakás illet, ezt a szolgálati szabályok határozzák meg.

A pótlékok lehetnek személyiek, melyek az előbbi magasabb fizetés kiegészítése céljából, korpótlékok, melyek a szolgálati idő szerint, működésiek, melyek a szolgálat nagyobb nehézsége folytán járnak, aztán katonai, helyi, drágasági s másféle pótlékok, melyek egyenkinti felsorolása itt felesleges.

Az átalányok a szolgálattal együtt járó különös kiadások fedezésére adatnak s azért „terhes illetmények”-nek is neveztetnek; ilyenek az irodai, utazási, ruházati stb. átalányok.

Fizetési előleget 1—3 havi fizetés erejéig a

VI. fizet. oszt.	6000, 5000	s 1600 kor. lakásp.
VII. " "	4800, 4400, 4000	s 1200 " "
VIII. " "	3600, 3200, 2800	s 1000 " "
IX. " "	2600, 2400, 2200	s 800 " "
X. " "	2000, 1800, 1600	s 700 " "
XI. " "	1400, 1200, 1000	s 600 " "

A lakáspénzek mindenütt Budapestre, vagy Fiuméra vannak számítva, az ország más városaiban és községeiben ezeknek 70, 60 és 50%-a jár lakáspénz fejében.

véglegesített hivatalnokok, — segélypénzt önhibájukon kívül, szorult helyzetbe jutott állami alkalmazottak (gyakornokok és ideiglenes hivatalnokok is) nyerhetnek. Jutalmat kapnak a kincstár érdekében különösen fontos szolgálatot tett egyének.

Helyettesítés és kiküldetés esetére a hivatalnoknak fizetési osztályától függő nagyságú napi díjra s utiköltség-megtérítésre van igénye; hivatalból való áthelyezés esetén, ha javadalomban nem nyer s nem fegyelmi büntetés miatt kell szolgálati helyét változtatnia, még b u t o r k á r p ó t l á s r a, családtagjai s meghatározott számú cselédsége részére utiköltségre is.

Kedvezményi idő alatt azt az időt értjük, melyet a hivatalnok szervezeti változás, vagy hosszabb szabadságolás folytán, ha t. i. megfelelő állásra azonnal el nem helyezhető, úgy tölthet tényleges szolgálattétel nélkül, hogy teljes fizetését és lakáspénzét kapja s ez idő a szolgálati időbe is beszámíttatik.

A nyugdíj a végleges állomáson alkalmazott p. ü. államhivatalnokot akkor illeti meg, ha tényleges szolgálatot már nem teljesít s a rendes nyugdíjazás előfeltételei megvannak. Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról az 1855: 11. cikk intézkedik. A nyugdíjazás lehet i d e i g l e n e s, vagy v é g l e g e s.

Nyugdíjat csak az az államhivatalnok kaphat, akinek egyfolytában eltöltött legalább 10 beszámítható szolgálati éve van; ha ennyi nincs, bezárólag 5 évig egy évi fizetésével felérő, s ezenfelül 10-ig két évi fizetésével egyenlő v é g k i e l é g í t é s t nyer.

Ha a nyugdíjazás most említett feltétele fenforog, akkor a nyugdíj nagysága egyrészt a legutóbb élvezett beszámítható javadalom (fizetés, kor- és személyi pótlék) nagyságától, másrészt a szolgálati időtől függ.

Nyugdíjba az mehet, aki testi, vagy lelki fogyatkozás miatt ideiglenesen, vagy véglegesen képtelen

szolgálatát teljesíteni; aki 65-ik életévét betöltötte; aki a köteles szolgálati időt (40 év, tanároknál 30 év) teljesen kiszolgálta; aki hivatalok vagy állomások ujraszervezése, vagy ellene hozott fegyelmi ítélet folytán megfelelő állomásra el nem helyezhető.¹⁾ ²⁾

Özvegyi nyugdíjra számot tarthat az elhunyt hivatalnok törvényes neje, ha férje nyugdíjigényre jogosító alkalmazásban legalább 5, korengedély esetén legalább 10 évig szolgált s az 1885: 11. tcikk által részletezett többi feltételek fenforognak.³⁾)

Az az özvegy, kinek férje halálakor legalább 3, anyai ellátásban részesülő gyermeke van, ezek szabályszerű korának eléréig neveltetési járulékot kap.⁵⁾

¹⁾ A tisztviselőknél betöltött 10 szolgálati év után nyugdíjképpen jár az utolsó beszámítható fizetés 40% -a, aztán minden év után 2, tanároknál 3% . Maximális nyugdíj 16000 K. A pénzügyőrség legénysége nyugdíjba kapja 1—15 évi szolgálat után 20% -át, 15—20 évi után 30% -át, 20—25 évi után 40% -át, 25—30 évi után 50% -át, 30—35 évi után 70% -át, 35—40 évi után 90% -át, negyven éven felüli szolgálat után 100% -át legutóbbi beszámítható illetményének. Altisztek és szolgák 10—20 évi szolgálat után fizetésük $\frac{1}{3}$ -át, 20—30 év után $\frac{1}{2}$ -ét, 30—40 év után $\frac{3}{4}$ -ét, negyven éven felül egész fizetésüket nyerik. Állandóan alkalmazott munkások 10 év után 120 K-t, 25 év után 160 K-t, 40 éven felüli szolgálat után 200 K-t kapnak évenként.

²⁾ A nyugdíj megváltható nős hivatalnokoknál a feleség beleegyezésével; a megváltás maximális összege két évi fizetésnek felel meg.

³⁾ Ezek részletezésére nincs terünk.

⁴⁾ Az özvegyi nyugdíj kitesz a férj legutolsó beszámítható javadalmozásának első 1200 K-ja után 50% -ot; azontúl minden 200 K után 20% -ot; maximum 5000 K.; de miniszterek özvegye 4000, államtitkárok özvegye 2000 K-nál kisebb nyugdíjat nem kaphat. Az özvegyi nyugdíj az évi nyugdíj legfeljebb kétszeres összegével megváltható; újra férjhezmenés esetén beszünik, de ismétli özvegyesség esetére fenttartható. Pénzügyi altiszt és szolga nejének nyugdíja a férj utolsó fizetésének $\frac{1}{3}$ -ada.

⁵⁾ A nevelési járulék minden gyermek után

A temetési járulék 2000 K-t meg nem haladó fizetésnél 3 havi, 2000—6000 K fizetésnél 2 havi járandóság (legalább 500 K); azonfelüli fizetésnél egyhavi fizetés (de legalább 1000 K).

III. Fejezet.

A fegyelmi eljárásról.

29. §. *Fegyelmi vétségek, büntetések, hatóságok, eljárás.*

Fegyelmi vétségek alatt értjük mindazokat a cselekvéseket és mulasztásokat, melyek által a hivatalnok hivatalos kötelességeit megszegi.¹⁾ E vétségek vagy leg súlyosabbak, vagy súlyosak, vagy egyszerűek. Külön büntetésekkel külön eljárás szerint külön hatóságok torolják meg.

Leg súlyosabb fegyelmi vétségek: a kötelességszerű hűség megszegése, a hivatalos hatalommal visszaélés, a hivatali megvesztegetés, közokirathamisítás. Súlyosak: a nagyobb mérvű hivatali hanyagság, erkölcstelen élet, felebbvalók iránti engedetlenség és tiszteletlenség, durva bánásmód, tiltott mellékfoglalkozás üzése.

Egészen csekély vétségek büntetése a dorgálás és rendbírságok (kis pénzbírságok).

Tulajdonképp fegyelmi büntetések fokozata: írásbeli megrovás, pénzbüntetés, a

az anya járulékának $\frac{1}{6}$ -a; de 6 gyermeket felülhaladó létszámnál sem lehet a hatszorosnál több. Altiszt egy-egy gyermeke után évi 36, szolga gyermeke után évi 24 K jár. Szabályszerű kor: tisztviselők gyermekeinél 20, leánygyermekéinél 16, altiszt- és szolga gyermekeinél 16, illetőleg 14 éves kor. Egészen szülötlen, vagy ilyeneknek tekintendő árvák a járulék másfélszeres összegét kapják.

¹⁾ Jogforrások: az 1889: 28. tcikk, 1886: 23. tcikk, a régiebb és újabb szolgálati szabályoknak, a Pénzügy-örserégi szolg. szabályoknak, Adóhivatali és más igazgató-hatósági Utasításoknak idevonatkozólag érvényben levő részei.

fokozatos előléptetés megvonása, büntetésből való áthelyezés, végül hivatalvesztés.

A fegyelmi eljárás tartamára a legsúlyosabb, esetleg súlyos vétségek esetén is a hivatalnok szolgálatától és fizetéstől felfüggeszthető, mely esetben, ha szegény, fizetésének $\frac{1}{3}$ -ával felérő élelmezési illetményt kaphat.

A pénzügyminiszterium központi összes személyzete, továbbá minden pénzügyi főtanácsos, a zágrábi pénzügyigazgató, (a többi pénzügyigazgatóságok főnökeinek s a fő- és székvárosi kir. adófelügyelőnek kivételével) a p. ü. miniszterium alárendelt valamennyi igazgatóhatóság főnökének fegyelmi ügyeiben mint első és utolsó fórum ítél e miniszterium fegyelmi bizottsága.

A pénzügyigazgatóságok főnökeinek (fő- és székvárosi kir. adófelügyelőnek), továbbá helyetteseiknek, általában a pénzügyi tanácsosoknak, titkároknak, pénzügyőri felügyelőknek és főbiztosoknak elsőfoku fegyelmi hatósága az illetékes közigazgatási bizottság fegyelmi választmánya (1876: 6., 1886: 23. és 24., 1889: 28. törvénycikkek.)

A pénzügyigazgatóság (székesfővárosi adófelügyelő), valamint a dohányjövedéki központi igazgatóság, bányai igazgatóságok, főbányahivatalok, kincstári jogügyi igazgatóság és budapesti fővámigazgató ottani fővámhivatali, eddig nem említett személyzete ellen, mint elsőfoku fegyelmi hatóság, ez igazgatóhatóságok fegyelmi bizottsága van hivatva eljárni.

A most nevezett elsőfoku fegyelmi hatóságok határozatai s végitéletei, második és utolsó fokon a pénzügyminiszterhez felelbevezhetők s a miniszterium fegyelmi bizottsága dönt felettük.

A jogerős fegyelmi ítélet kegyelmi uton való enyhítése, vagy elengedése végett csakis Ő felségéhez lehet folyamodni.

A fegyelmi eljárás kezdődik ennek elrendelésével, aminek következménye a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálat, s ezt elrendelheti a pénzügyminiszter, bármely igazgatóhatóság főnöke saját közegei ellen s a közigazgatási bizottság a pénzügyigazgatóság (fővárosi adófelügyelőség) főnöke is közegei ellen.

A vizsgálatot külön biztos teljesíti; ő eszközli a szükséges kihallgatásokat s a vizsgálat jegyzőkönyveit, iratait és saját indokolt jelentését a fegyelmi hatósághoz köteles betérjeszteni.

Minden jogerős fegyelmi ítéletet bejegyeznek az elítélt minősítési táblázatába, honnan, ha az ítélet nem hivatalvesztésre szól, két évi jó magaviselet esetén a felettes hatóság kitörölteti.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A magyar állam szükségletei, vagyis az állami kiadások.

30. §. Államszükségletek az 1899. évi 8. törvénycikk alapján o. é. forintokban.

A magyar állam szükségletei alatt mindazokat az anyagi javakat, nevezetesen készpénz-mennyiséget értjük, melyek az állam céljainak elérésére valamely költségvetési időszakban szükségesek. Mivel e pénzértéket tényleg ki is kell adni, azért állami kiadásoknak is mondhatnak.

Minden állam szükségleteinek nagysága céljaitól, viszonyaitól, különösen pedig anyagi erőforrásainak nagyságától függ. A tényleges állami kiadások nagysága s rendszere a költségvetési törvényben található fel.

A jelen munka elkészültekor a magyar állam legújabb költségvetési törvénye: az 1899: 8. tcikk.

Ennek értelmében vannak **rendes kiadások**, melyek évenként ismétlődőleg, vagy legalább is

hosszabb időn keresztül előfordulnak; összegük 460,005.399 ft; **rendkívüli kiadások**, melyek csak időleges természetűek s ezek ismét átmenetiek, melyek időlegesen úgy merülnek fel, hogy az államvagyonot más alakban sem szaporítják, bármily szükségesegek, vagy hasznosak legyenek is különben; összegük: 15,857.467 ft; s aztán beruházási kiadások, melyek az államvagyonot más alakban ugyanoly, vagy nagyobb értékkel szaporítják, például vasuti építések s beszerzések, összegük: 27.389,585 ft. Vagyis az 1899. évre megállapított rendes és rendkívüli kiadások összege: 503,252.446 ft.

A rendes kiadások 23 fejezetben vannak összefoglalva:

- I. A királyi udvartartás költségei: 4,650.000 ft.
- II. Ő cs. és ap. kir. Felsége kabinetirodája: 70.700 ft.
- III. Országgyűlés: 1,783.966 ft.
- IV. Közsügyi rendes kiadásokból: 28,318.076 ft.
- V. Az 1849—1867. központi kormány nyugdíjai: 23.203 ft.
- VI. Nyugdíjak: 9,044.927 ft.
- VII. Állami adósságok: 128,937.600 ft.
- VIII. Kamatbiztosítást élvezett s más vasutak átvétele folytán elvállalt adósságok: 13,671.340 ft.
- IX. Egyes tárcákat terhelő kölcsönök: 2,947.313 ft.
- X. Előlegezések a vasuti biztosítás alapján: 293,028 ft.
- XI. Horvát-Szlavonország beligazgatási szükséglete: 8,291.790 ft.
- XII. Állami számvevőszék: 153.135 ft.
- XIII. Közigazgatási bíróság: 260.517 ft.
- XIV. Miniszterelnökség: 482,815 ft.
- XV. Ő cs. és ap. kir. Felsége körüli miniszterium: 74.236 ft.
- XVI. Horvát-Szlavon-Dalmát miniszt.: 44.530 ft.
- XVII. Belügyminiszterium: 19,600.367 ft.
- XVIII. Pénzügyminiszterium: 88,487.768 ft.

XIX. Kereskedelemügyi miniszt.: 86,860.961 ft.

XX. Földművelésügyi miniszt.: 19,769.585 ft.

XVI. Vallás- és közoktatásügyi min.: 13,111.264 ft.

XXII. Igazságügyi miniszterium: 16,694.141 ft.

XXIII. Honvédelmi miniszterium: 16,450.404 ft.

A rendkívüli kiadások ugyanezen fejezetek közt oszlanak meg.

HATODIK RÉSZ.

A magyar állam bevételei.

31. §. A magyar állam bevételeinek osztályozása s nagysága az 1899: 8. törvénycikk alapján o é. forintokban.

Az állami szükségletek, illetőleg kiadások fedezésére szolgálnak az állami bevételek. Nagyságukat az 1899: 8. tcikk alapján tüntetjük fel. Vannak rendes bevételek, melyeket a nevezett törvénycikk 9 fejezete 482,464.307 ftban állapít meg; aztán rendkívüli bevételek, 6 fejezetben 20,839.566 ftban megállapítva, s így a rendes és rendkívüli bevételek végösszege: 503,303.603 ft; a kiadásoké, mint az előző §-ban láttuk, 51.157 fttal kevesebb, vagyis ennyi a költségvetési felesleg.¹⁾

A magyar állam bevételei eredhetnek: 1. Magán gazdálkodásából, mely ismét vagy mező-, vagy erdő-, vagy bányagazdaság, kereskedelmi- és iparvállalatok. 2. Közgazdasági regálék ből; ilyenek a vasút, posta, távíró, telefon (s idetartoznék a közös bevételt képező u. n. löporegyedáruság, mely céljánál fogva közgazdasági regále). 3. Pénzügyi regálék ből, másként monopoliumok

¹⁾ Rendes bevételek: Állami adósságok után 1.5 millió, belügyminiszteriuméi 3.64, — pénzügyminiszteriuméi 329.71, — keresk. miniszteriuméi 126.34, — földmüv. miniszteriuméi 18, — vallás- és közokt. miniszteriuméi 1.82, — igazságügyi miniszteriuméi 0.99, — honvédelmi miniszteriuméi 0.35 millió forint stb.

ból, melyeket magyarul egyedáruságnak hívunk. 4. Illetékekből és díjakból. 5. Adókból, és pedig: a) egyenes, b) fogyasztási adókból; ezekkel kapcsolatosan az adók kezelésével egybekötött jövedelmeket, pl. késedelmi kamatot említjük fel. 6. Határvámokból.

A rendkívüli bevételek leginkább állami hitel-műveletekből, állami kölcsönökből erednek.

Az állam magángazdaságából eredő bevételek magánjogi, — a többiek közjogi vagy felségjogi természetűek.

I. Fejezet.

Az állam magánjogi természetű bevételei.

32. §. Állami mezőgazdaság, erdőgazdaság, állami bányászat, állami kereskedelmi és ipari vállalatok.

I. Az állam mezőgazdaságot is folytat, éppúgy, mint bármely más fizikai és jogi személy; mezőgazdasági ingatlanait röviden állami jószágoknak is szoktuk nevezni. Ez államjóságok egy részét az ú. n. koronauradalmak képezik (pl. a gödöllői), melyek rendeltetése, hogy a királyi fény emelésére szolgáljanak, tehát államjövedelmi szempontból nem játszanak szerepet. A mezőgazdasági államjavak 1848 előtt házi kezelésben voltak, most pedig a koronajavak és a ménesbirtokok kivételével általában bérleti, még pedig hosszú lejáratu bérleti rendszer szerint kezeltetnek. Az állami jószágokat a törvényhozás a szakszerű kezelés céljából a földművelésügyi minisztérium tárcája körébe utalta. A századunk hatvanas és hetvenes éveiben uralkodott nemzetgazdaságtani elmélet és az ország nyomasztó pénzügyi helyzetének hatása alatt az országgyűlés 1872-ben az államjóságok eladását határozta el, s az eladás 1880 óta nagyobb mérveket öltött.

Ma már általános meggyőződés, hogy a mezőgazdasági államjavak elidegenítése sem államgazdasági, sem szociálpolitikai szempontból nem helyes; különösen az utóbbi okból azért nem, mert a kérdéses állami jószágok hosszú tartamu kis- és középbérletekre osztva, az agrarszocialisztikus kérdések megoldásának egyik eszközét képezhetnék. A mezőgazdasági államjavak eladásából 1880 óta mintegy 80—85 millió forint folyt be, s a mostan meglevők értéke 8—9 millió forintra tehető. Amily nagy fontosságu közjövedelmi forrást képeztek 1848 előtt, a jobbágmunka és naturálgazdaság korában, annyira megcsappant ebbeli jelentőségük a pénzgazdaság kifejlődése s a történt eladások folytán. Az 1899. évi 8. tcikk a pénzügyminiszterium kezelése alatti államjóságok hozadékát 266,578 ftra, a gödöllői korona-uradalom, a ménesek és méntelepek jövedelmét 5 millió forintra, egyéb kincstári birtokokét 360,000 forintra teszi; mindezekre azonban a kiadás 7·8 millió; így a mezőgazdasági államjóságok a magok egészében jelentékeny deficitel járnak, amit a gödöllői uradalom, ménesintézetek és lótenyésztés okoznak.

II. Á l l a m i e r d ő g a z d a s á g. Az ország területén fekvő erdőségek nagyon fontosak az égalji viszonyok alakulására, a vízmosás, hógörgeteg, árvízpusztítás megakadályozására, tüzelő-, szerszám- és építési fával való ellátásra, sőt a közegészségügyre is. Ezért a művelt államok nem engedik többé a rabló-erdőgazdaság folytatását, a kopárterületeket fásíttatják s a nem magán-személyek tulajdonában levő erdőket különös használati terv szerint kezelik és az állami, valamint községi erdők szaporítására törekeshnek. E helyes közgazdasági elveket létesíti nálunk az 1879: 31. tcikk, a magyar erdőtörvény.

A magyar állam erdőbirtoka mind kiterjedésben, mind értékben nagyon jelentékeny, sőt jövedelmezőség tekintetében is nagyon fontos. Terjedelme: 1,432.723 hektár, vagyis 2·7 millió katasztrá-

lis hold körül, (a törvényhatósági és községi erdőségeké 1·6 millió hektár); az ország egész erdőterületének 21°/_o-a, melyből mintegy 65°/_o kihasználható. 1899-re tiszta hozadékuk 3·4 millió forintra van téve. Az állami erdőségek a földművelési miniszterium hatáskörébe tartoznak.

III. A kincstári bányászat. A fémbányászat, fémkohászat és opál-bányászat kiadásait az 1899. évi költségvetés 8·4 millió forinttal, bevételeit 7·2 millió forintban előirányozza. A zsilvölgyi kőszénbánya 21.000 forint kiadással szemben 93.000 forint bevételi előirányzatot mutat. A vasműveket az 1899. évi költségvetés a diósgyőri vas- és acélgyárral egyesítetten veszi fel, azért ezekről az állami iparüzleteknél, — a sótermelésről pedig a só-monopoliumnál, — a pénzverésről és fémbeváltásról a pénzverési regálénál szólunk. Maga a kincstári bányászat a fentiek szerint veszteséggel jár s nem pénzügyi, hanem közgazdasági és szociálpolitikai szempontból van fontossága.

IV. Az államnak magánkereskedelmi vállalata ipari vállalataival, u. m. a diósgyőri vas- és acélgyárral, aztán az államvasutak gépgyárával kapcsolatos s ezek termékeinek értékesítésében áll s most már velők vannak egyesítve az állami vasművek (vasbányák, kohók stb.). Az állami gazdaság e része 18·3 millió forint kiadási előirányzattal szemben 20·5 millió forintnyi bevételi előirányzatot mutat. A vasművek külön, rendszerint jelentékeny hiánnyal jártak.¹⁾

¹⁾ Az állam magángazdasága körébe tartozik még az államnyomda, mely az állam részére szükséges érték-papírok, értékjegyek, nyomdai munkálatok előállításával foglalkozik. 868.000 forint bevétel és 670.000 forint kiadás van előirányozva. — Az állam céljaira nem szükséges épületeket az állam bérbeadás útján hasznosítja.

II. Fejezet.

Az állam közjogi természetü bevételei.

ELSŐ SZAKASZ.

A közgazdasági regálék.

33. §. *A közgazdasági regálék fogalma, fajai s jövedelmezősége.*

Közgazdasági regálék alatt az állam olyan ipari s kereskedelmi üzleteit értjük, melyekre vonatkozólag közjogi hatalmánál fogva a magánversenyt teljesen kizárja, azért, hogy a közérdek céljai annál teljesebben legyenek megvalósítva. A közgazdasági regáléknál csak másodrangú cél az állam jövedelmeinek szaporítása. Ily regálék nálunk: 1. a posta, távirda és távbeszélő; 2. a pénzverés; 3. a vasutak; 4. mint közös jövedelmi forrás — a lópor-regále.

1. A posta-, távirda- és távbeszélő-regále abban áll, hogy levél- és kocsipostai küldemények s táviratok iparszerű szállításával, közhasználatu távbeszélők berendezésével kizárólag csak az állam foglalkozhatik, még pedig azért, mert az itt megkívántató erkölcsi és anyagi megbízhatóság legjobban az államnál található fel. Nálunk a posta-regále az 1850. dec. 26. cs. kir. nyiltparancson alapszik. A posta és táviró a kereskedelmi miniszter tárcájához tartozik. Az 1899. évi költségvetés a posta-takarék-pénztárral együtt 24.1 millió forint bevételt s 19.5 millió forint kiadást előírányoz. (L. 1888: 31. t.-c. is.)

2. A pénzverés azért van állami regálévá téve, mert a közhitel és forgalom igényeit teljesen kielégítő pénzek és nemes-ércrudak csak így készíthetők. Nálunk a legújabb időkig az 1857-ik évi pénzegyezmény, az 1858. ápr. 27-iki nyiltparancs és az 1867: 16. tcikkbe foglalt vám- és kereskedelmi szövetség XII. cikkének értelmében az osztrák érték volt érvényben, mely az ezüst valután alapult olyformán, hogy egy vámfont ezüsből 45 darab

egy osztrákértékű forintos érmét készítettek; minden forint 100 krajczár. Emellett állami papírpénzek (1, 5 és 50 ftosok) és a szabadalmazott osztrák nemzeti, később osztrák-magyar banknak, kényszerforgalommal felruházott bankjegyei (10, 100 és 1000 forintosok) forogtak közkézen, meg aztán ezüst és rézváltópénzek.

Jelenleg az 1832: 17., és az ezt kiegészítő 18., 19., 20. és 21. tcikkek szerint a magyar államban és az osztrák-magyar monarchia egész területén, az aranyvalután nyugvó k o r o n a - é r t é k van a pénzrendszer alapjául elfogadva. A korona 100 fillerre oszlik s egy kilogramm finom aranyból 3280 korona készül 900/1000 finomsági tartalommal. Egy kilogramm ötvözött aranyból 2952 koronát készítenek. Aranyértékpénzül husz és tiz koronásokat vernek.¹⁾ Az értékpénzt képező aranyérmék az állam, esetleg magánosok számlájára is készülnek. Az értékpénzek mellett szerepelnek az egykoronás ezüstérmék, 835,1000 finomsági tartalommal s ezek kizárólag az állam számlájára veretnek; maximális összegük 60 millió korona, magánforgalomban 50 korona összegig fogadandók el. Az 1899. 32. t.-cikk értelmében 5 koronás ezüstérmék is veretendők 900/1000 finomsági tartalommal; egy kilogramm ötvözött ezüsből $41\frac{2}{3}$ darab; egynek súlya tehát 24 gramm. Egyelőre 192 millió értékű 5 koronás készül. Magánforgalomban 250 koronáig fogadandók el. Vannak 10 és 20 filléres nikel- és 1 és 2 filléres bronz-váltópénzek; az előbbieket 10-, az utóbbiakat 1 korona értékig kell elfogadni a magánforgalomban. Az osztrákértékű ezüst egy forintosok két korona értékben kényszerforgalommal szerepelnek; a papír egyforintosok már mondhatni teljesen bevonattak; az 5 és 10 ftos papírpénzekből

¹⁾ A huszkoronás nyers súlya 6·775067 gramm, finomsúlya 6·09756 gramm, forgalmisúlya 6·74 gramm. A tizkoronások nyers súlya 3·3875338, finomsúlya 3·04878, forgalmisúlya 3·37 gramm.

annyit vontak be, hogy az egyforintosokkal együtt 200 millió ft semmisíttessék meg. Az osztrák-magyar bank jegyei egy forintot 2 koronának véve, kényszerforgalomban tartvák. A magyar állam egyetlen pénzverő intézete most a körmöczbányai.¹⁾

A pénzverés az államnak közvetlenül inkább veszteséget okoz, mintsem nyereséget, ami a dolog természetében rejlik. A szenvedett veszteséget a rendezett pénzrendszer közgazdasági előnyei pótolják.

A pénzverésnél és fémváltásnál az 1899. évi költségvetési törvény 12·41 millió forint kiadásra és 12·37 millió bevételre számít. E veszteség azonban nemcsak közvetve, hanem közvetlenül is megtérül a váltó- és papírpénzekben élvezett kamattalan kölcsönök által is.

3. A vasutak annyiban képeznek közgazdasági regálét, mert elvileg az állam kizárólagos joga közforgalmi vasutak építése és üzemben tartása. E jogot azonban törvényhozási úton magánosoknak, különösen társulatoknak is, bizonyos meghatározott időre átengedheti; de akkor is fentartja magának a közbiztonsági és közgazdasági ellenőrzésnek s a bármikori megváltásnak jogát.

A vasuti regále azon nagy jelentőségben leli magyarázatát, melylyel mai napság a vasutak hadászati, közművelődési és közgazdasági tekintetből bírnak.

A vasuti regále ily elvi fentartása mellett, a magyar állam maga is igen nagy kiterjedésű vasuti vonalakkal bír s az ország legnagyobb vasuti vállalkozója; sőt idegen, úgynevezett helyi érdekű vasutak kezelését is átveszi. A magyar állam nyilvános forgalmu vasuthálózatának hosszúsága 1897 végén 15.745 kilométer volt s ebből magyar államvasut 7651 kilométer, állami kezelés alatt álló magánvasutak 5261 kilométer.

¹⁾ L. még a pénz- és éremügyre vonatkozólag az 1899: 31., 32., 33., 34., 35., 36. törvénycikkeket s az ezeket illető rendeleteket.

A magyar államvasutakba majdnem 1000 millió forint tőke van befektetve, tehát egyuttal az államnak legnagyobb üzleti vállalata. 1899-re 100·86 millió forint bevétel s 64·63 millió forint kiadás irányoztatott elő.

Az államvasutak a kereskedelmi miniszter hatáskörébe tartoznak.

4. A lőpor-regále, helytelenül lőpor-egyedáruság alapja az állam és a társadalom biztonsága, tehát célja egyrészt az, hogy a haderő lőporral s hasonló anyagokkal kellőleg el legyen látva; másrészt az, hogy ez anyagokat felforgató elemek a társadalom békéjének megzavarására fel ne használhassák. Alapja az 1853. márc. 21. császári nyílt parancs s a cs. kir. had-, bel- és pénzügyminisztereknek ugyanazon évi s napi rendelete. A lőpor (továbbá minden lőport pótló robbanó anyag) termelésének és elárúsításának igazgatása a közös hadügyminiszterium joga. A termelésre a cs. és kir. tüzérfőparancsnokság adhat engedélyt, a behozatalra a tüzérségi hadparancsnokság. Lő- és repesztőporárulás csak belügyminiszteri engedélylyel, a pénzügyi közegek ellenőrzése mellett és különleges szabályok szerint történhetik.

Az e regáléból eredő jövedelem a közös hadügyminiszterium bevételeihez tartozik.

MÁSODIK SZAKASZ.

A pénzügyi regálék, vagy állami egyedáruságok (Monopoliumok).

34. §. Fogalmuk és fajaik.

Állami egyedáruságok, vagy monopoliumok alatt az állam oly ipar- és kereskedelmi vállalatait értjük, melyeknél fenségjoga alapján a szabadversenyt azért zárja ki teljesen, hogy így az államkincstár jövedelmét mennél inkább szaporíthassa.

Az egyedárusági termények árában tehát követ-

kező alkotó elemek foglaltatnak: a termelési költségek, tőkekamat, a vállalkozási nyereség, s ami ezen felül van, az fogyasztási adó, mely kivettetik az egyedárusági tárgy árának megállapítása által, s lerovatik a vásárlás alkalmával. Az egyedáruságok közerkölcsiségi, közgazdasági és szociálpolitikai szempontból nagyon sok kifogás alá esnek, de mint szükséges rosszak, mégis fennmaradtak, mert a belőlök eredő igen nagy bevételeket az állam ma még más módon pótolni nem tudja.

Ily egyedáruságok nálunk: 1. A só-egyedáruság; 2. a dohány-egyedáruság; 3. a lottó-egyedáruság; 4. az italmérési egyedáruság, melyeket a hivatalos nyelv jövedékeknek nevez. Mindezekről a következő §§-ban egyenként fogunk szólni.

35. §. A só-egyedáruság vagy só-jövedék.

A só-egyedáruság abban áll, hogy sót termelni, nevezetesen bányákból, a föld színén, vagy alatt kiaknázni, sósvizből kiválasztani, vegyileg előállítani egyedül az államnak szabad s engedélye szükséges ahhoz, hogy külföldi sót a meghatározott fizetség mellett behozni lehessen. A termelt só árát a kincstár határozza meg, a kincstári sóeladóhivatalok, vagy engedélyes sóárusok árusítják nagyban; a kincstári raktárakból teljes áron vásárolt sóval kereskedni szabad, de sóóvári főzött só és a marhasó elárúsításához külön engedelem szükséges.

A sótermelő vidékek lakossága a kősót és tengervízből párolt sót saját használatára kedvezményes áron kapja és a sós források vizét, külön ellenőrzési szabályok mellett használhatja.

Ipari és tudományos célokra a sót külön engedély mellett vámmentesen lehet behozni, vagy a kincstártól kedvezményes áron venni; ez esetben a só rendszerint denaturálandó, vagyis az emberi élevezetre alkalmatlanná teendő. Ez a szabály áll az

állattenyésztési czélokra az 1897: 1. t.-cikk alapján kiszolgáltatandó mérsékelt árú marhasóról is. Különleges rendszabályok állanak fenn a sótartalmú külföldi mesterséges trágyaszerek behozatalára.

E szabályok áthágása sójővedéki kihágás, vagy a só tiltott használata.

A só-monopolium a magyar államnak az Árpád-házi királyok korától kezdve fennálló bevétele. Jelenlegi jogalapja az 1853. jan. 17. legfelsőbb elhatározás, az 1868: 11., 1875: 50., és 1897: 1 törvénycikkek.

A kincstári só alapára 9 frt, a soóvári főtt sóé 9 frt 50 kr., a mérsékelt árú marhasóé 5 frt s ehhez még a termelési és szállítási költségek, aztán a kereskedő mérsékelt haszna veendő, úgy hogy egy métermázsa rendes só ára 12—14 forint.

A sótermelés és sójővedék kiadását az 1899. évi költségvetés 2·56 millió forintra, bevételeit 16·77 millió forintra teszi.

36. §. *Dohányegyedáruság.*

A magyar állami dohányegyedáruság következő alkotó elemeket foglalja magában: dohányt termesztetni csak az állam engedélyével, a meghatározott területen, fajban és mennyiségben szabad, egyedül a kincstár számára, mely a termelt anyagot az előre meghatározott és közhírré tett árban beváltja; dohányt iparszerűleg csak a kincstár dolgozhat fel; dohányt nagyban, vagy kicsiben, a meghatározott árakon csakis a kincstári dohány-árú-raktárak, illetőleg kincstári dohány fő- és alárúsok, kis- és nagytőzsdések hozhatnak forgalomba. Dohányt, vagy dohányterméket külföldről behozni, vagy a magyar állam területén átvenni csak az illetékes pénzügyi hatóság engedélyével lehet. Minden e szabályokkal ellenkező cselekvés — jővedéki kihágás.

Ma már sem saját használatra, sem külföldre való kivitelre dohányt termelni nem szabad.

A dohányjövedék jogi alapját az 1850. nov. 29. császári parancs, az 1868: 14., 1875: 48., 1876: 4. és 1887: 44. t.-cikkek képezik.

A dohánytermelésre az engedélyt a községi előljáróság, városokban a polgármester útján az illetékes dohánybeváltó felügyelőségtől, — Horvát-Szlavonországban a pénzügyigazgatóságtól kell kérelmezni minden év dec. 31-ig. Határozata a dohányjövedéki központi igazgatósághoz, s ezé pedig a pénzügyminiszterhez feleltethető. Egy-egy községben legalább 20, — az erdélyi részekben 10 katasztrális holdon kell termelni. Egy termelő dohányföldjének legalább egy katasztrális hold kiterjedésűnek kell lenni s hogy a talaj alkalmas-e, azt külön bizottság állapítja meg. A termelő tartozik kimutatni, hogy van előírt nagyságú és minőségű szárító pajtája és simító helyisége. A dohányplánták legkésőbb június 30-ig kiültetendők, a nem szükségesek július 5-ig megsemmisítendők.

A dohánytermelő folyton pénzügyi ellenőrzés alatt áll, melyet a pénzügyőrök teljesítenek. Ezek felméri a beültetett területet, mely az engedélyezetttnél sem nagyobb, sem kisebb nem lehet; továbbá felveszik a termést tövön, letörve, zöld és és száraz állapotban. A dohánytermelő az engedélyről való lemondást, a termés részben vagy egészben való megsemmisülését kellő időben bejelenteni tartozik. A dohánytőkéek azonnal az anya- és hegylevelek leszedése után, legkésőbb azonban október 15-ig kiszántandók, vagy másként használhatatlanná teendők. Legeltetésükre engedélyt a pénzügyminiszter adhat. A termelő egész termését, a közzétett határidőben az illetékes beváltó hivatalhoz, vagy bizottsághoz beszállítani tartozik. A beváltás bizottságilag történik, s ezt a dohánybeváltó-hivatal vezeti, de ott van egy törvényhatósági biztos s az illető község előljáróságának képviselője is. Ha a termelő az osztályozással nincs megelégedve, akkor

a dohánybevéltő felügyelőségénél s végső forumban a dohányjövedéki központi igazgatóságnál kereshet orvoslást. A gyártási célokra nem használható dohányt a bizottság megsemmisíti. A termelők beváltási árt, esetleg fuvarbért kapnak: mindezek azonban a velők szemben fennálló s közadók módjára behajtandó kincstári követelésekért tárgyi kezességgel vannak terhelve. Különféle előlegeket (holdpénz, zsinórpénz) is nyerhetnek. Felelősek az általuk s feles kertészeik (dohányosaik, kukásaik) által elkövetett jövedéki kihágásokért.

E kihágások részint közigazgatási úton, részint jövedéki büntető eljárás útján toroltatnak meg. A kiszabandó pénzbírságok alapja rendszerint a fogyasztási illeték, mely 500 gramm hazai nyers dohány után 1 K. 60 f., tehát egy métermázsa után 320 K. Külföldi, vagy az országban tiltott módon készített szivarok, vagy szivarkák után kilónként 22 K., külföldi, vagy az országban tiltott módon készített más dohány-gyártmányok után 16 K. 80 f., külföldi nyers dohányért 14 K. kilónként. Tilos még a kincstári dohányanyagok iparszerű s mások részére díjazásért való feldolgozása, vagy ehhez szükséges gépek s eszközök árusítása, vagy bírlalása is. Szivarkákat díjazásért, vagy eladásra nem szabad készíteni. Községes kézi dohányvágók és saját használatra szolgáló kézi szivarka-tömők nem tiltott eszközök. Vendéglősök, korcsmárosok, kávéházak s más nyilvános helyiségek tulajdonosai, valamint a hajóskapitányok 100—1000 K-ig terjedő büntetéssel sújthatók akkor is, ha helyiségeikben személyzetük a most említett dohányjövedéki kihágást elköveti s engedélyüket is veszthetik. Dohánynyal való házalás és dohány tilos árulása esetén a pénzbüntetés mellett egy havi fogság is kiszabható.

Ha a községi előljáróságok, városi polgármesterek, törvényhatósági tisztviselők, fővárosi állam-

rendőrség, m. kir. csendőrség, póstai és vasuti alkalmazottak a dohányjövedék körüli kötelelességeiket, különösen a kihágások megakadályozására vonatkozókat nem teljesítik, 10—200 K.-ig, — illetőleg 20—1000 K.-ig terjedhető büntetést kaphatnak. A közigazgatási közegek büntetéseit a főszolgabíró, alispán, közigazgatási bizottság szabhatja ki; felelőbeszési fórum a pénzügyminiszterium. Erősebb beszámítás alá eső, vagy ismételt vétségek esetén fegyelmi eljárásnak van helye.

A dohányjövedék ellen elkövetett kihágások 3 év alatt évülnek el; de a fogyasztási illeték az elévülés dacára is megfizetendő.

A dohánytermesztők száma volt 1897-ben 4.667, a beültetett terület 20.296 hektár; beváltatott a magyar kincstár részére 246.000 métermázsa 4·5 millió-, az osztrák kincstár részére 206.000 métermázsa 3·7 millió ft. értékben; egy mmázsa beváltási ára átlag 18·3, — illetőleg 18·1 forint. A dohányjövedékből az 1899. évi költségvetés 55 millió forint bevétel mellett mintegy 30 millió feleslegre számít.

37. §. *A lottójövedékről vagy egyed- áruságról.*

A lottó- vagy sorsjátéki egyedáruság abban áll, hogy sorsjátékokat elvileg csak a kincstár rendezhet, magánosok pedig csak az állam engedélyével. Külföldi sorsjegyeket árusítani, megszerezni, tartani, külföldi sorsjátékokban betétekkel résztvenni tilos, még az osztrák sorsjátékokban is, kivéve azokat, melyekre törvényhozásilag más intézkedés történt, pl. az osztrák állami jótékonysági sorsjátékokat. Magánosok rendszerint csak tárgy-sorsjátékok tartására nyerhetnek engedélyt, tehát készpénzbeli nyereményeket nem helyezhetnek kilátásba. Az ily engedélyek játékdíj- és nyereményadó alá esnek, melyek együtt a játéktervben foglalt összegnek 20°/₁₀-át teszik.

1897. október 1-ig nálunk, mint az állami lottójövedék főalakzata a genuai, vagy számsorsjáték szerepelt, azóta pedig az 1897: 7. törvénycikk az osztály-sorsjátékot létesítette, melyet az állam jelenleg 20 év tartamára, 1,200.000 forint minimális bérösszeg mellett, bérbeadás útján hasznosít. Emellett fenn vannak tartva az u. n. jótékony állami sorsjátékok s az állam sorsolási államkölsönöket is vehet fel. Az osztály-sorsjáték ellenőrzése, a jótékony állam-sorsjátékok rendezése s az államsorsolások eszközlése a m. kir. lottóigazgatóság feladata.

A lottójövedékkel kapcsolatosan van szabályozva az ígérvényi üzlet is, t. i. hogy mily sorsjegyekre eső nyeremény-kilátások s mily feltételek alatt képezhetik adásvétel tárgyát. Az ígérvényi jegy minden sorsjegy után 50 kr. bélyegilleték alá esik. Erről, valamint a nyeremény-kölsönkötvények forgalmának megszorításáról az 1889. 9. t.-cikk rendelkezik. Az 1894. 29. törvénycikk pedig a lóversenyek alkalmával szokásos kölcsönös fogadásokat (totalizátor) adóztatja meg.

A lottójövedék megrövidítésére irányuló cselekmények jövedéki kihágást képeznek. Ez egyedáruság hozadéka 30.000 forint kiadás mellett 1,213.000 forint.

38. §. Az állami italmérési jövedék.

A fiskális természetű, kizárólagos jogosultságon alapuló állami jövedékek közt legfiatalabb — az állami italmérési jövedék, melyet az 1888. 35. t.-cikk létesített, de most az 1899. évi 25. t.-czikk által van szabályozva s abban áll, hogy a bornak, bormustnak, gyümölcsbornak, sörnek és égetett szeszesitaloknak kimérése és kis mértékben való elárusítása, valamint az égetett szeszes italoknak nagyban való eladása felett kizárólag az állam rendelkezik, s így a fent elősorolt sze-

szesitalokat csak az mérheti ki kismértékben és az égetett szeszesitalokat nagyban is csak az árusíthatja, a kinek erre az állam megbízott hatósága engedélyt ad.

Keletkezett pedig ez a jövedék a volt földesuri korcsmáltatási jognak megszüntetése, illetőleg államosítása, s a volt jogosultaknak az 1888. 36. t.-cikk által elrendelt kártalanítása folytán. Fennál 1890. január 1-től. (Kapcsolatosak az 1890. 36. és 1892. 15. törvénycikkek, valamint számos p. ü. miniszteri rendelet).

A kimérés az 1899. 25. t.-cikk értelmében — korlátlan, amikor is azt kell alatta érteni, hogy az engedélyes a szeszes italokat ülő-, vagy álló vendégeknek, az üzleti helyiségben, vagy azonkívül való fogyasztásra, akár nyílt, — akár zárt edényekben kicsiben kiszolgáltathatja. Szeszesitalok kis mértékben való forgalma bornak, bormustnak, gyümölcsbornak 50, sörnek 25, szesznek és abból készült közönséges pálinkának 100, egyéb égetett szeszesitaloknak 25 literén alóli kiszolgáltatása, vagy eladása. Az itt jelzett, vagy ezeket felülhaladó mennyiségben való eladás, vagy kiszolgáltatás a nagyban való forgalom. Lehet továbbá a kimérés korlátolt, vagyis poharazás (a közönséges szesz és pálinka, valamint a sör kivételével 0.1 literes poharakban árusítás); utcára való kimérése kicsiben a poharazható szeszes italoknak, a palackbor és palacksőreladás.

Kis mértékben való elárusítás, szeszes italoknak csakis zárt edényekben, az üzleti helyiségen kívül való fogyasztása, kicsiben való iparszerű eladása.

A kimérésre, a kismértékben vagy égetett szeszes folyadékoknak nagyban való elárusítására az engedélyt, az üzlet helyisége szerint illetékes

pénzügyigazgatóság a közigazgatási hatóság javaslata alapján adja meg. Ha az engedélyt a közigazgatási hatóság javaslata ellenére adja ki, akkor a közigazgatási hatóság, s ha megtagadja, a kérelmező a határozat kézbesítésétől számított 15 nap alatt a pénzügyminiszterhez felelbezhethet.

Engedélyt csak magyar állampolgárok, erkölcsileg megbízható egyének nyerhetnek. Kiskorúak, jogi személyek kifogástalan üzletvezető állítására köteleztetnek s azok is, kik több helyiségre nyertek engedélyt, mert személyesen csak egyet vezethetnek. Hajók, vasutak, katonai lakótanyák vendéglőire s korcsmáira nézve csak azok a különben minősített egyének részesíthetők engedélyben, kiket a vállalat vagy parancsnokság kijelöl. A nagyban való elárusításra szóló engedély kiadását a pénzügyminiszter magának tarthatja fenn.

Az engedély adható határozott, határozatlan időre, laci-konyhásoknak meghatározott községek vásáraitra, vagy esetleg egyes alkalmakra, vagy nagyobb építkezések okából, s csak a kitüntetett helyiségre szól, melynek változása új engedélyezés alá esik. A helyiség olyan legyen, hogy a közérkölcshégi és közegészségügyi követelményeknek megfeleljen, tehát templomoktól, iskoláktól, középületektől megfelelő távolságban. A helyiség és üzlet mindenkor közérkölcshégi és közegészségügyi szempontból rendőri, valamint állami, pénzügyi felügyelet alatt áll, számuk az iszákosság csökkentése végett apasztható; az engedély megszűnik az engedélyes lemondása, halála s az engedély elvonása esetén. (Az elvonás okait l. az 1899: 25. tcikk 25. §-ban.)

Az engedélyes évi engedélyi illetéket fizet, melyet minden évben, elsőfokulag 3—3 évre a pénzügyigazgatóság, másodfokulag, a minden törvényhatóság székhelyén szervezett felszólamlási bizottság állapít meg; ennek határozatát

csak az esetben lehet a pénzügyminiszterhez felebezni, ha a törvény ellenére járt el.

Az italmérési engedélyezési illeték tekintetéből az engedélyesek Budapesten 7 osztályba sorozhatók s évi 1400, 1000, 600, 400, 200, 100 és 60 koronát fizetnek. De a fővárosban minden 500 lélek után legalább 300 koronának kell e címen befolyjni.

Más városok és községek nagyságuk s minőségük szerint 2 csoportot képeznek s ezek mindenikében 5 engedély-illetéki osztály van felállítva. Első csoportba a törvényhatósági és rendezett tanácsú városok, aztán általában a törvényhatóságok és törvényszékek székhelyei tartoznak; a második csoportba a többi községek. Mindkét csoportnál a lélekszámot is tekintetbe kell venni s vannak az első csoportban 20.000 lakosnál többel, 20—10 ezer- és 10 ezernél kevesebb lakóval bírók, a második csoportban 20 ezernél népesebb, vagy kisebb községek. Az engedélyi illeték tételei 300, 200, 150, 100, 80, 60, 40, 30 és 20 korona.

Az engedélyi illeték hozadékát az 1899. évi költségvetés 800.000 forintra teszi, s az egyenes adók módjára szedendő be s úgy évül el is, mint azok. Utána sem községi, sem törvényhatósági pótdó nem vethető ki; sem jogossága, sem mértéke bírósági eljárás tárgya nem lehet; csőd esetében a közadókkal együtt sorozandó

Az italmérési jövedékre vonatkozó szabályok megsértése jövedéki kihágást képez, melynek büntetése az 1899: 25. tcikk ötödik fejezetében van megállapítva.

A magyarországi községek és városok (az 1888: 35. tcikk alapján) az italmérési jövedék tiszta jövedelméből megállapított százalék szerint részesültek; 1899 január elsejétől kezdve (az 1899: 6. tcikk alapján) az államkincstártól minden év június és december hava végén oly összegeket kapnak, melyek 1895—1897 évi részesedésük átlagának megfelelnek.

Egyes községek és városok bel- és p. ü. miniszteri engedély alapján 20°/_o-ot meg nem haladó boritaladó — s hektoliter = szeszfokonként 10 fillért meg nem haladó pótlékot szedhetnek.

HARMADIK SZAKASZ.

Az illetékek és díjak.

39. §. *Az illetékek és díjak fogalma, nemei, tárgya, lerovási módja.*

Ha az állam fenségi jogából eredő s az egyes polgárok, vagy államlakosok részére teljesített nem magángazdasági, vagy nem regále- és monopolium-jellegű szolgálataiért szed bizonyos ellenszolgáltatást, akkor ezeket illetékeknek mondjuk.

Az illetékek alapja háromféle; ugyanis vagy közvetlen és egyenes szolgáltatást nyújt az állam, pl. mikor a közigazgatási és bírói hatóságok egyesek ügyeiben eljárnak, vagy midőn az állam valakit közhivatalra kinevez; vagy különös költséget okoz az illető az államkincstárnak, pl. a rabtartásnál, tanukihallgatások, szakértői szemle eszközlésénél, vagy végre általános közpolgári kötelesség alól élvez valaki valamely oknál fogva mentességet, pl. a katonai kötelezettség teljesítése alól.

Az illetékek nagysága tulajdonképp csak azon költségek, vagy áldozatok erejéig terjedhetne, melyeket az illető az államnak okoz. Rendszerint azonban többet kell illetékek fejében fizetni, amit mutat az is, hogy az államnak e címen 38 millió forint bevétele s csak 500.000 forint rendes kiadása van; sőt az összes igazságügyi kiadások sem tesznek többet 17 millió forintnál. Így az illetékek adókká alakulnak át, egyik-másik pedig már eredetileg sem illeték, hanem forgalmi, fogyasztási és fényüzési adó.

Az illetékek némely fajait a tételes pénzügyi jogrendszer díjoknak nevezi; de ezek miben sem

különböznek az illetékektől. A díjakról e szakasz végén szólunk.

Mostani illeték- és díjrendszerünk mindössze félszázados multtal bir. Behozta az 1850. évi aug. 2-ikán kelt nyiltparancs, törvényesítette az 1868: 23. tcikk.¹⁾

Az illetékek a lerovás külső alakja szerint, vagy bélyegilletékek, midőn bélyegjegyek, illetőleg bélyegzett üreslapok (ürlapok) használatával, s jogilletékek, vagy közvetetlenül lerovandó illetékek, midőn készpénzben való befizetés által kell a lerovást teljesíteni. Rendszerint az egyik, vagy másik mód kötelező. A bélyegilletékek bizonyos összegben túl készpénzben is leróhatók (pl. 50 koronán felül.)

A bélyeg- és jogilletékek tárgyat képezik:

1. Mindazon jogügyletek, melyek a polgári törvények szerint jogokat alapítanak, átruháznak, módosítanak, vagy megszüntetnek, ha rólok okirat állítatott ki. Némely jogügyletek azonban okirat kiállítása nélkül is illetékkötelesek, pl. az ingatlanok átruházása, ingóságok halálesetre való ajándékozása.
2. Halál esetére szóló ajándékozások.
3. A következő iratok, feljegyzések és hivatalos cselekmények: bizonyítványok; kereskedelmi és iparüzleti könyvek;

¹⁾ Ide vonatkozó fontosabb törvényeink még az 1869: 16., 1873: 9., 1875: 16. és 25., mely utóbbi külön illetékszabási hivatalok felállítását rendelte el, az 1881: 26., 1881: 34. törvénycikk, a közvetetlenül lerovandó illetékek kezeléséről, 1883: 8. tcikk, fontos az 1887: 45. tcikk is, továbbá az új sommás eljárás folytán hozott 1894: 26 tcikk, mely újra szabályozza általában jelentékenyen felemeli a törvénykezési illetékeket. Az 1897: 9. tcikk a kikötői illetékekről intézkedik. Az italmérési illetékekről az előző szakaszban volt szó. Mindezekon kívül a p. ü. miniszterium vonatkozó rendeleteit, különösen az „Illetéki díjjegyzék“-et, továbbá a volt pénzügyi közigazgatási bíróságnak s a magyar kir. közigazgatási bíróságnak idetartozó döntvényeit kell a jogforrások elsorolásánál főlemlitenünk.

Ő felségéhez, az országgyűléshez, kormányhoz, törvényhatóságokhoz, bíróságokhoz, közhivatalokhoz, állami közintézetekhez, községekhez, ipari-kereskedelmi, ügyvédi és közjegyzői kamarákhoz intézett beadványok, ezek másodlatai, mellékletei és felzetmásolatai; minden az illetéki díjjegyzék szerint illetékköteles hivatalos kiadvány, a birói határozatokat is ide értve; a dologi jogok (tulajdon, szolgálat, zálogjog s az osztrák polgári törvénykönyv szerint dologi jogoknak tekintendők) szerzése végett eszközölt telekkönyvi bejegyzések.

Mind a bélyeg, — mind a jogilletékek lehetnek: a) állandók, ha változás alá nem eső összegben vannak megállapítva; b) fokozatosak, melyek 3-féle fokozat, skála, szerint fizetendők; c) százalékosak, melyek a jogügylet tárgyának értéke szerinti százalékokban rovandók le.

40. §. Illetékmentesség. A kincstár illetékkövetelési jogának megnyilta.

Némely jogügyletek és okiratok után nem kell illetéket fizetni; ez a tárgyi mentesség; némely személyek (pl. az állam) nem kötelesek illetéket fizetni, ezek személyi mentességet élveznek. A mentesség lehet feltétlen, vagy feltételes, ha csak bizonyos körülmények közt élvezhető. Az illetékköteles és illetékmentes felek közt kötött ügyletekre nézve különleges szabályok állnak fenn.

A kincstár illetékkövetelési joga az örökség megnyiltával (az örökhagyó elhalálozási, vagy jogerős holtánnyitvánítási napja) — jogügyleteknél pedig azzal az időponttal veszi kezdetét, midőn a jogügylet belföldön megkötött; írásbeli szerződéseknél az okirat kiállítási napját, jóváhagyandó ügyleteknél a jóváhagyás keltét tekintik ily időpontnak.

41. §. A bélyegilletékről. Lerová s módja. Telekkönyvi bejegyzések. Távirati, pertári beadványok, váltók, üzleti könyvek, külföldi okiratok bélyegkötelezettsége.

A bélyegjegyek szabályszerűen felragasztandók s vagy keresztülírandók, vagy felülbélyegeztetendők. Az előírt kellékeknek meg nem felelő, ismételten használt vagy csonka bélyegjegyek nem létezőknek tekintendők. Póztai és vasuti szállításnál, váltóknál, igérvényeknél, szarvasmarhák, lovak, juhok, kecskék, sertések eladása esetén megfelelő kincstári üres-lapok használandók. Ha egy iven több okirat; vagy egy okiratban több jogügylet foglaltatik, a szabályszerű illeték, mindenik után lerovandó. Telekkönyvi bejegyzésektől $\frac{7}{10}\%$ bélyegilletéket kell fizetni, mely 50 koronán felül készpénzben is lerovható. A vételárhátralékok bekebelezése illetékmentes. Oly táviratokra, melyek írásbeli beadványba foglalva bélyegkötelesek volnának, a beadványi bélyeg felragasztandó. A pertári kezelésnél (rendes perek) az összes példányok s ezek tartozékai után járó, bélyegilleték az első példányon ragasztandó fel.

Belföldi váltók bélyegilletéke csak kincstári üres lapok használatával teljesíthető. Ha az üres lap legnagyobb bélyege (30 K.) kevés, a hiányzó összeget nyolc nap alatt az illetékes kir. adóhivatalnál készpénzben be lehet fizetni, vagy bélyegjegyekben felragasztván, azokat felülbélyegeztetni. Hat hónapnál nem hosszabb időre kiállított váltók I. fokozatu, — ennél hosszabb lejáratu váltók II. fokozatu bélyegilleték alá esnek. I. fokozatu váltók forgatmánya illetékmentes, II. fokozatuaké ugyanily illeték alá esik. Külföldön kiállított váltók, melyeken belföldön váltócselekmény foganatosítandó, e cselekmény foganatosítása előtt, de legkésőbb a behozataltól számított 14 nap alatt megfelelő belföldi

bélyegekkal látandók és keresztülírandók, vagy felülbélyegeztetendők. Hasonló szabály áll a külföldön kiállított, de belföldön érvényesítendő okiratokra is, csak hogy itt a 14 nap 30 napra van meghosszabbítva. Az 50 koronán felüli bélyegilletéket készpénzben is be lehet fizetni. Az üzleti könyvekre előírt bélyeget a szabályszerűen felszerelt üzleti könyv első lapjára kell felragasztani és az illetékes kir. adóhivatallal felülbélyegeztetni.

42. §. *A bélyegilletékre vonatkozó további szabályok.*

Ha fokozati illeték alá eső jogügyletről több okiratpéldány állíttatik ki, ezeket mindet 8 nap alatt az illetékes kir. adóhivatalnál be kell mutatni, hogy ez rájuk vezethesse, miszerint az első példány szabályszerű bélyege lerovatott, mert ha e nélkül kerülnek forgalomba, büntetés alá esnek. Az okiratnak vannak bélyegmentes alkotó részei is, pl. tanuk aláírása, az ügyvédi meghatalmazásban helyettesítés, az eredeti okiraton a tartozás valóságának elismerése. Ellenben a szerződési pontozatok bélyegkötelesek, az időjárástól megszűnő szerződések megújítása új ügyletnek tekintetik. A jelzálog-intézeteknél, árva-pénztáraknál, közalapoknál, takarékpénztáraknál és minden más nyilvános számadásra kötelezett pénzügyintézetnél fennálló jelzálogi kölcsöntartozásnak átváltoztatása alkalmával kiállított kötelezvények, bekebelezési engedélyek, engedményi iratok, törlési nyugtatók, bekebelezések bélyegmentesek, feltéve, hogy az átalakított adósság kamatlába kisebb a régi tartozás kamatlábánál és az összes járulékok az eddigieket felül nem haladják. (1881 : 70., 1886 : 36., 1889 : 43., 1895 : 50. tcikkek).

A használhatatlanná vált bélyegjegy és üres lapok a kincstári adóhivatalok, — illetőleg a központi bélyegraktár útján kicserélhetők.

Némely esetekben a bélyegilletékek is készpénz-

ben fizetendő, u. m.: 1. ha ezt a p. ü. miniszterium kivételesen megengedi, vagy éppen előírja, pl. nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyesületek nyugtatói stb. bélyegeinél; 2. ha a bélyegilleték feljegyeztetik (ha t. i. peres eljárásban az egyik fél szegénységben perlekedik, vagy illetékmentességet élvez); 3. ha a bélyegilletéki szabályok áthágása esetén a megrövidített összeg és a felemelt illeték utólagosan fizetendő be.

43. §. A készpénzben fizetendő illetékről.

A készpénzben fizetendő illetéket másként jogilletéknek, vagy közvetetlenül lerovandó illetéknek is nevezik. Megkülönböztető az okirattól és a jogügylet után fizetendő illeték. Pl. ingatlanok adásvételénél az okirattól 1 korona állandó bélyegilletéket kell ivenkint leróni, a jogügylettől érték szerint $4\frac{8}{10}\%$ -ot. Az okirati illeték a százalékosba be nem tudható. A készpénzben fizetendő illeték az üzlet tárgyának pénzértéke, vagy pénzösszege alapján szabandó ki. Hogy mennyi, az az „Illetéki Díjjegyzék“-ben van megírva.

Különösen az örökösödési illetékre nézve megjegyzendő, hogy az örökösödési illeték tárgya a hagyaték azon része, mely a terhelő adóságok, a gyógyíttatási, kegyeleti és temetkezési költségek levonása után tiszta vagyonképpen fenmarad. Különleges szabályok állanak fenn az illeték kiszabására nézve azon esetben, ha valakire a tárgy haszonélvezete, másik félre pedig tulajdona száll.¹⁾

44. §. Az illetékszabás alapjául veendő érték meghatározása.

Ha az illetékköteles jogügylet tárgya meg nem becsülhető, ez esetre az „Illetéki Díjjegyzék“ külön

¹⁾ Az örökösödési illeték a rokonsági fok közelsége, vagy teljes hiánya szerint 1., 1 $\frac{1}{3}$, 5. és 10 $\frac{0}{10}\%$; ingatlanok után ezen felül még 1 $\frac{5}{10}\%$, illetőleg 1 $\frac{9}{10}\%$ fizetendő. L. bővebben az „Illetéki Díjjegyzék“-ben.

rendelkezéseket tartalmaz, pl. a beadványi bélyeg ily esetben 1 K., az ítéleti illeték 24 K.

Ha a tárgy több szolgáltatásból áll, ezek összes értéke veendő; ha ismétlődő szolgáltatásokról (pld. életjáradékokról) van szó, akkor ha 10 évnél rövidebb időszakra vannak megállapítva, ez évekre járó szolgáltatások együttes értéke veendő, 10 évi, vagy ennél hosszabb időszak esetén 10 évi szolgáltatás összege az irányadó, ha pedig két, vagy több személy életére terjednek ki a szolgáltatások, akkor a 15-szörös összeg, végnélkül visszatérő, vagy halhatatlan személyek részére teljesítendőknél (s a kegyúri terheknél is) az évinek 20-szoros összege veendő fel.

Ingatlanok értékeül kell tekinteni: adásvevéseknél a vételárt az elvállalt mellékszolgáltatásokkal, más jogügyleteknél a felek által megállapított, vagy bevallott értéket, illetőleg becsértéket, mely azonban az alábbiak szerinti törvényes minimumnál kevesebb nem lehet. Ily törvényszerű legkisebb érték földbirtokoknál a kataszteri tisztahozadék 20-szoros összege; házbéradó alá tartozó épületeknél a házbéradó alapjául felvett megelőző évi tiszta bérhozadék Budapesten 16-szoros, — általános házbéradó alá eső községekben 15-szörös, máshol 12-szeres összege; házosztályadó alá eső ingatlanoknál, a megelőző évre kivetett házosztályadónak 60-szoros összege. Királyi kisebb haszonvételeknél a járadékadó alapjául felvett hozadék 15-szöröse. Az ingóságok értéke hol a fél bevallása, hol birói becsű, hol tőzsdei árfolyam, — illetőleg aszerint állapíttatik meg, hogy a közpénztárak külföldi és nem folyó belföldi pénzeket és érméket mily értékben fogadnak el.

Nem készpénzbeli tárgyú jogügyletek értéke, ha az illetéki szabályok mást nem irnak elő, azon időpont viszonyai szerint határozandó meg, melytől kezdve a jogszerző fél a tárgy átadását jogosítva van

követelni. Halasztó feltétel fennforgása esetén az az időpont a döntő, melyben az értékkinyomozás történt.

45. §. Bélyeg- és készpénzbeli illeték lerovása iránti kötelezettség és kezesség. Visszatérítés és törlés. Pótilleték. Áthágások és büntetések. Ezek elévülése. Köztisztviselők, kir. közjegyzők felelőssége. Leletfelvétel, bélyegellenőrző szemle.

I. A bélyegilleték lerovására kötelezve vannak: a) Kétoldalu jogügyleteknél s okiratoknál mindkét szerződő fél, illetőleg a kiállító és elfogadó egyetemlegesen. b) Egyoldalu jogügyletekről kiállított okiratoknál az, kinek javára kiállítottak. c) Üzleti könyveknél, akiknek üzletéről vezetnek. d) Beadványoknál, felzetmásolatoknál, jegyzőkönyveknél és mindezek mellékleteinél az a fél, kinek nevében benyújtottak s ha többen vannak — ezek egyetemlegesen. Kir. közjegyzők a közreműködésökkel létrejött okiratokért, és ügyvédek az általok ellenjegyzett beadványokért első sorban felelősök. A bélyegilletékért kezeskednek az okirat kiállító; az, kinek kezében külföldi okirat akkor van, mikor az bélyegkötelessé válik; mindenki aki más nevében bélyegköteles beadványt nyújt be; az ügyvédek közbenjárásuk esetén, a közhivatalnok a hivatalos állásánál fogva kiállított okirat bélyegeért, s mindenki, ha egyébként nem is büntethető, aki bélyegrovidításban részes.

II. A készpénzben lerovandó illetéket fizetni kötelesek: a) Az I. alatt említett személyek. b) Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek az általok közvetített ügyletektől. c) Az örökségek, hagyományok és ajándékozások után a szerzők, ha megosztottak külön-külön, ha osztozatlan állapotban maradtak, egyetemlegesen. A kétoldalu jogügyletek után járó illeték mindkét

szerződő félre egyetemlegesen; — de ha valamelyik e fizetést elvállalta, elsősorban arra hárul. A dologi jogok telekkönyvi bejegyzése után járó illetéket az tartozik fizetni, kinek javára a bejegyzés történt; de ha a jogot adó fél kéri, ez is felelős. — Birói ítéletek után a készpénzben lerovandó illetéket a perlekedő felek abban az arányban tartoznak viselni, amelyben a bíróság őket a perköltségekben marasztalta.¹⁾ Egyetemes kötelezettség esetén az illeték első sorban az ellen érvényesítendő, aki azt elvállalta.

A készpénzbeli illetékért ke z e s s é g g e l első sorban azok tartoznak, kik a bélyegilletékért is; aztán az örökösök és hagyományosok a hagyományoktól járó illetékért; tárgyak átadásánál nemcsak az átvevő, hanem az átadó is, ha utóbbi átadáskor az illeték összegét le nem vonta. De a kezesek ellen csak akkor lehet fordulni, ha az első sorban fizetésre kötelezettektől az illeték vagyonhiány miatt be nem hajtható.

III. A tévesen befizetett vagy jogellenesen beszedett illetéket a kincstár a befizetés napjától számított 3 év alatt visszatéríteni tartozik. Az előirt illeték törlendő, illetőleg a befizetett visszatérítendő, ha az ingatlanok átruházását tárgyzó jogügyletet a telekkönyvi bejegyzés megtörténte előtt visszavonják a felek; vagy ha az ingóságok iránt kötött kétoldalú szerződés meghiúsulását 30 nap alatt igazolják; ha a jogügyletet jogerős birói ítélet semmisítette meg, vagy az erre hivatott hatóság nem hagyta jóvá. Az illeték-visszatérítési és törlési ügyekben első fokon a pénzügyigazgatóság, második és utolsó fokon a közigazgatási bíróság határoz.

IV. Ha az illeték a törvényesnél kisebbre volt

¹⁾ A birói illeték után részint bélyegjegyekben, részint közvetlenül rovandó le az illeték, s hol állandó összegben, hol százalék szerint. Az ide vonatkozó terjedelmes szabályokat nem adhatjuk, hanem utaljuk az olvasót az 1894. 26. t.-cikk rendelkezéseire.

kiszabva, a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 2 éven belül a kincstár pótilletéket vethet ki.

V. A bélyeg- és jogilletékre vonatkozó szabályok áthágásai megtorolhatók: 1) Közigazgatási uton, a felemelt illeték alkalmazásával az illetéki szabályok által előírt esetekben; a felemelt illeték lehet a megrövidített illeték háromszoros, négyszeres, ötszörös,¹⁾ tizszeres, ötvenszeres összege (utóbbi pl. az I. fokozat alá eső váltóknál.) 2) A jövedéki büntető eljárás útján. Ha valaki a nem általa elkövetett bélyegrövidítést (pl. azt, hogy az általa elfogadott nyugta, számla, bevásárlási könyv s más okirat a kellő bélyeggel ellátva nincs) 30 nap alatt a kir. adóhivatalnál bejelenti: felemelt illetéket nem fizet s jövedéki büntető eljárás alá nem vonható.

Ha a tette-t az illetékrövidítésért az elkövetéstől számított 3 év alatt felelősségre nem vonták, többé nem büntethető; de a megrövidített egyszerű illetéket befizetni köteles. Ha azonban az egyszerű és felemelt illetékről szóló fizetési meghagyást már kézbesítették neki a kérdéses 3 év alatt: az elévülés 5 év alatt következik be.

VI. Az állami, törvényhatósági, községi tisztviselők, bírák, bírósági hivatalnokok, kir. közjegyzők tartoznak ellenőrizni, hogy az érdekeltek a bélyegilleték lerovására vonatkozó szabályokat pontosan tartásuk meg s ha megsértik, hivatalos leletet kell fölvenni s ezt az illetékes kir. adóhivatalnak megküldeni. A nevezett tisztviselők és közegek e szabály áthágása folytán okozott kárért vagyoniilag, egyébként pedig fegyelmileg felelősek.

A pénzügyigazgatóságok, Budapesten a központi

¹⁾ Peres eljárásban ötszörös az összeg; de a fél a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 8 nap alatt a kétszeres illeték fizetésével is eleget tehet. Nyolc nap eltelte után e kedvezményt nem veheti igénybe, az ügyvéd pedig sohasem.

díj- és illetékszabási hivatal az állami és törvényhatóságoknál, községi előljáróságoknál, kir. közjegyzőknél, rendes, választott és községi bíróságoknál, ügyvédi, közjegyzői, kereskedelmi és iparkamaráknál, nyilvános számadásra kötelezett társulatoknál és egyesületeknél, részlet- vagy lombárdüzlettel foglalkozó kereskedő-cégeknek a bélyegszabályok pontos megtartásának ellenőrzése végett kiküldött tisztviselők által u. n. bélyegellenőrzési szemléket tarthatnak.

46. §. A készpénzben lerovandó illetékek kezelésére vonatkozó szabályok.

A készpénzben fizetendő illeték alá eső jogügyleteket a felek, illetőleg a bírói és közigazgatási hatóságok, valamint a kir. közjegyzők az illeték megszabására rendelt hivatalnak bejelenteni tartoznak. Ily hivatalok gyanánt jelenleg, miután az 1889. 28. törvénycikk, a külön illetékszabási hivatalokat megszüntette, a kir. adóhivatalok, Budapest fő- és székváros területén pedig a központi díj- és illetékszabási hivatal működnek.

A kir. adóhivatalok az illetéket kisebb fontosságú esetben véglegesen, minden további felülvizsgálat nélkül szabják ki; nagyobb fontosságú, vagy bonyolultabb esetekben a pénzügyigazgatóság által kirendelt fogalmazási tisztviselő felülvizsgálata mellett, a mikor is a kir. adóhivatal csak kiszabási javaslatot készít.

A fentjelölt személyek és hivatalok az illetékköteles ügyleteket, cselekményeket és okiratokat következő határidők alatt kötelesek bejelenteni: 8 nap alatt a belföldön, az okirat behozatalától számított 30 nap alatt a külföldön létrejött, — 15 nap alatt a jóváhagyás bekövetkezésétől számítva, az ettől függő jogügyleteket, a határozat kiadásától, illetőleg

jogerőre emelkedésöktől számítva 15 nap alatt a birói s telekkönyvi ítéleteket és végzéseket; a hagyatékokat rendszerint az örökhagyó halálától számított 90 nap alatt. Az ingatlanokra vonatkozó jogügyleteket a felek a telekkönyvi hatóság útján is bejelenthetik, mikor is a telekkönyvi beadványhoz, az illetékszabás céljából az okiratnak egy bélyegmentes másolata csatolandó.

A bejelentés elmulasztása felekkel és kir. közjegyzőkkel szemben az illeték nagyságától függő pénzbírsággal, hatóságokkal szemben 2—100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntetetik, s azonfelül a vagyoni felelősség is megállapítható ellenük, melyet rendes birói uton a kincstári jogügyi igazgatóság érvényesít. A felekre kiszabott bírságok tekintetében a pénzügyigazgatósághoz, s onnan a m. kir. közigazgatási bírósághoz, — a hatósági tisztviselőkre a p. ü. igazgatóság által kiszabott bírságok tekintetében a pénzügyminiszterhez lehet felebbezni. Az utóbbi személyek mulasztása egyuttal fegyelmi vétséget is képez.

A kiszabott illetékről, valamint az illetéki szabályok alapján kirovott bírságokról a kir. adóhivatal (központi díj- és illetékszabási hivatal) fizetési meghagyást állít ki s a fizetés ennek kézbesítésétől számított 30 nap alatt teljesítendő; kivéve, ha a kiszabás ellen az illető halasztó hatályu jogorvoslattal élt, vagy pedig a jogügylet érvénye halasztó hatályu feltételtől van függővé téve; mert ez esetben a 30 nap a feltétel bekövetkezésétől számítandó, de az illeték biztosítandó. Az illetéket a kir. adóhivatal pénztáránál kell kifizetni, 20 forintot meg nem haladó illetéket a községi előljáróságnál is lehet. Részletfizetéseket csak a kir. adóhivatal fogadhat el. Ha az illeték kellő időben be nem fizetik, utána 5% késedelmi kamat jár az esedékesség napjától számítva.

A megsabott illetékek jogossága

és mértéke (nagysága) ellen felebbezést lehet beadni a fizetési meghagyás kézbesítésétől számított 30 nap alatt birtokon belül, vagyis hogy a felsőbb határozat meghozataláig az illetéket nem kell befizetni; további 60 nap alatt birtokon kívül, tehát az illetéket a felebbezés dacára be kell fizetni. Ha a fél vétlen mulasztása miatt 90 nap alatt sem adhatta be a felebbezést, további 30 napig, természetesen birtokon kívül, igazolási jogorvoslatot használhat, azontúl e joga is megszűnik.

Mindezek a jogorvoslatok az eljáró kir. adóhivatalnál (központi illetékszabási hivatalnál) nyújtandók be. Másodfokon az illetékes pénzügyigazgatóság határozza meg ennek az elsőfoku kiszabást helybenhagyó határozata, vagy határozatának helybenhagyó része ellen, csakis birtokon kívül lehet a kézbesítéstől számított 15 nap alatt felebbezni a m. kir. közigazgatási bírósághoz; kivételes esetekben birtokon belül.

Az ingatlant terhelő s egy év alatt be nem fizetett illetéket telekkönyvileg kell biztosítani, azaz jelzálogilag bekebeleztetni. Ha az illetéket két év alatt bekebelezték az ingatlanra, a kincstár elsőbbségi joga 5 évre biztosítva van;¹⁾ ez idő alatt a bekebelezés akkor is eszközölhető, ha az ingatlan más jóhiszemű szerző tulajdonába ment volna át, de ez csak másodsorban felelős. Telekkönyvileg bejegyzett dologi jogok után járó illeték felülkebelezéssel biztosítandó; ingóságok iránti jogügyletek után járó illeték ingatlanra csak a felek beleegyezésével, vagy biztosítási végrehajtás útján kebelezhető be. Az örökösök a hagyaték átadása előtt az illetéket befizetni, vagy biztosítani kötelesek.

¹⁾ L. az 1881: 60. teikknek, a végrehajtási törvénynek, 189. §-át. Egyéb bekebelezett illeték-követelések a bekebelezés sorrendjében nyernek kielégítést.

Az illetékek nyilván tartását a kir. adóhivatalok (központi díj- és illetékszabási hivatal) eszközlik; a végrehajtás útján való behajtás úgy történik, mint a közadóknál. (L. az adókezelésről szóló részt.) Kivételesen birói uton való érvényesítésnek is van helye.

Az illetékek 5 év alatt évülnek el azon naptól kezdve, melyen a kincstár követelési joga keletkezett, vagy melyen az ügylet bejelentetett, vagy a kivetés megtörténte esetén, ha a kivetés évétől számítva 5 év alatt nem szorgalmaztatott.

Ha a jogügyletet be kellett volna jelenteni, de ez nem történt meg, a bejelentésre, illetőleg a fizetésre kötelezett féllel szemben az illeték nem évül el. A többi szerződő felekre nézve ily esetben az elévülés ideje tíz év. Az elévült illetékek leírását elsőfokon a p. ü. igazgatóság, másodfokon a m. kir. közigazgatási bíróság rendeli el. A kincstár kárát a mulasztó közeg téríti meg.¹⁾

¹⁾ Mint már említettük, azt, hogy milyen okirat, jogügylet, vagy jogcselekvény után milyen illetéket kell fizetni, az „Illetéki Díjjegyzék“ mutatja meg, mely azonban oly nagy terjedelmű, hogy e kis munkában még csak kivonatilag sem közölhető. Különben szerző egy, az „Illetéki Díjjegyzék“ tételeit s magyarázatait tartalmazó művet is szándékozik kiadni. E jegyzetben mindössze az említjük fel, hogy az ú. n. holtkéz, vagyis törvényhatóságok, községek, egyházak, hitbizományi tulajdonosok, alapítványok stb., melyek ingó- és ingatlan vagyona, vagy éppen nem, vagy csak ritkán képezi forgalom tárgyát s így az állam e vagyon után átruházási illetéket nem igen kapna, illeték-egyenérték vagy egyenértéki adó fizetésére vannak kötelezve. Ennek évi összege 10 évenkénti időszakokra állapíttatik meg. Ugy a most nevezett köztartozás, mint a javak átruházása, kölcsönök és biztosítási ügyletek után fizetett ú. n. illetékek valódi természetük szerint forgalmi adók.

Az illetékek egy része fokozatok szerint fizetendő. A „Bélyegilletéki fokozatok táblázata“ értelmében 3 ily fokozat van, u. m.:

47. §. Fogyasztási bélyeg-illetékek. Fémjelzési illetékek. Díjak.

I. Fogyasztási bélyeg-illetékek alatt a tételes pénzügyi jogszabályok értik:

1. A játékkártyák után fizetendő illetéket, mely játszmánként 36, vagy kevesebb lapu kártyánál 30 fill., 36-nál több lapból állónál 60 fill., fényezett, vagy mosható kártyáknál ez összegek kétszerese. A kártyák játszmánként hivatalos zárójegygyel látandók el. Kártyagyártással, vagy elárusítással csak engedélyes gyárosok és kereskedők foglalkozhatnak. Az a kereskedő, gyáros, vagy magánegyen, ki az idevonatkozó szabályokat kisebb mértékben megsérti 10—200 koronáig, ha nagyobb mértékben, akkor a megrövidített illeték ötvenszereséig terjedhető pénzbírsággal büntetettik; súlyos jövedéki kihágás esetén 50 játszmaig 500-, illetőleg 2000 K-ig terjedhet a pénzbüntetés, 50-en felül, min-

I. fokozat.				II. fokozat.				III. fokozat.			
K-tól	K.-ig	K.	fill.	K-tól	K.-ig	K.	fill.	K-tól	K.-ig	K.	fill.
—	150	—	10	—	40	—	14	—	20	—	14
150	300	—	20	40	80	—	26	20	40	—	26
300	600	—	40	80	120	—	38	40	60	—	38
600	900	—	60	120	200	—	64	60	100	—	64
900	1200	—	80	200	400	1	26	100	200	1	26
1200	1500	1	—	400	600	1	88	200	300	1	88
1500	1800	1	20	600	800	2	50	300	400	2	50
1800	2100	1	40	800	1600	5	—	400	800	5	—
2100	2400	1	60	1600	2400	7	50	800	1200	7	50
2400	2700	1	80	2400	3200	10	—	1200	1600	10	—
2700	3000	2	—	3200	4000	12	50	1600	2000	12	50
3000	6000	4	—	4000	4800	15	—	2000	2400	15	—
6000	9000	6	—	4800	6100	20	—	2400	3200	20	—
9000	12000	8	—	6400	8000	25	—	3200	4000	25	—
12000	15000	10	—	8000	9600	30	—	4000	4800	30	—
15000	18000	12	—	9600	11200	35	—	4800	5600	35	—
18000	21000	14	—	11200	12800	40	—	4600	6400	40	—
21000	21000	16	—	12800	14400	45	—	6400	7200	45	—
24000	27000	18	—	14400	16000	50	—	7200	8000	50	—

igy tovább, minden 3000 K.-tól 2 K.-val több, ugy, hogy minden 3000 K.-nál csekélyebb maradványösszeg teljesnek tekintendő.

16000 K. felül minden további 800 K.-tól 2 K. 50 fillrel több a járadék, s a 800 K. aloli maradványösszeg is teljesnek tekintendő.

8000 K. túl minden 400 koronától 2 K. 50 fill. illetéktöbblet fizetendő, 400 koronánál csekélyebb maradványösszeg teljesnek tekintendő.

den további játszma után 20-, illetőleg 40 K. szabandó ki jövedéki büntető eljárás útján. Az engedélyes kártyagyáros és kereskedő engedélyét is elveszti.

2. A külföldön hetenkint legalább egyszer megjelenő lapok és folyóiratok, és pedig a németbirodalmiak és bosznia-hercegovinaiak után, számonkint 1 kr., máshol megjelenőkért 2 kr. volt fizetendő. Az ausztriai lapok e bélyegilleték alá nem estek. Büntetés: az illeték megtérítésén felül 10—20-szorosa mint bírság. Jelen mű nyomatása közben megszűnt 1900. jun. 30-tól kezdve az 1900. 10. törvényczikk folytán.

3. A nyilvános helyeken kifüggesztett nem kézirat, vagy másképpen terjesztett, — avagy a hírlapokba beiktatott magánhirdetésekért szintén bélyegilleték volt fizetendő. (Mely megszűnt az 1900. évi jun. 30-tól. — 1900. 10. tczikk.¹⁾)

4. Naptárak bélyegilletéke példányonkint 6 krajcárt tett. Büntetés: a megrövidített illeték 10—20-szoros összege s ismétlés esetén a naptárkiadási jogosítvány elvonása. Megszűnt az 1900. 10. törvényczikk szerint 1900. dec. 31-től.

II. A fémjelzés abban áll, hogy a belföldön forgalomba kerülő, itteni készítésű, vagy külföldről behozott arany- és ezüstkészítmények finomsági tartalmát az állam saját közegei által ellenőrizteti, nevezetesen megvizsgáltatja s ú. n. fémjellel, mely a készítményre alkalmazandó, megjelölteti.²⁾ E közegek: a központi fémjelző

¹⁾ Hirdetésekért, ha a bélyegzett ív 1250 □centimétert meg nem haladt 1 kr, azontúl 2 kr; hírlapokba iktatott minden hirdetésért egyenkint 30 kr; kis hirdetésekért, ha a cím nincs adva, együtt 30 kr. volt az illeték. Büntetés: a megrövidíteni szándékolt illetéknek, jövedéki büntető eljárás útján kiszabandó 10—20-szoros összege.

²⁾ Jogforrások: az 1866: máj. 26. csász. rendelet; 1867: ápr. 4. és 1868: dec 4 p. ü. min. rend. 1875: 15., 1889: 28. tcikk. 2. §.

hivatal és a vidéki fémjelző állomások. Az arany és ezüst készítmények fajtái e szempontból: rudak, csok, áruszerek, ideértve az ékszereket is és huzalok (drótok). Csak oly arany- és ezüstárúkat készíthetők, melyek a finomsági tartalom legkisebb mértékével bírnak. A fémjelző közegek az ily tartalommal nem bíró árukat, ha belföldiek összetörlik, ha külföldiek, akkor visszaszállítatják.

Az ugynevezett divatcikkek, u. m: gyantával, szurokkal, ólommal töltött s ezüsttel bevont tárgyak, china-ezüst, doublé-árúk az üzletekben a valódi arany- és ezüstárúktól elkülönítve s minőségük szerint megjelölve tartandók.¹⁾

Fémjelzési illetékek: rudak után kilogrammonként arany 2 frt., ezüst 1 frt. Aranyárúszerke után 24 frt., ezüstárúszerke után 3 frt.; aranyhuzalok után 2 frt. 20 kr., ezüst után 2 frt kilogrammonként.²⁾

III. A díjak részint valódi illetékek, mind pld. a kinevezett állami hivatalnokok, vagy katonatisztek szolgálati díjai, melyekkel nyugdíjköltségeikhez járulnak; azután a találmányi szabadalmakért, az ország címere használhatásaért, vásártarthatási engedélyekért, letétek őrzéseért fizetett díjak; részint fényűzési adók, mint a hercegi, grófi, bárói címek, nemes-

¹⁾ A finomsági tartalom fokai a belföldi aranyárúknál: 1 fok: 920, — 2. fok: 840, — 3. fok: 750, — 4. fok: 580 ezredrész; belföldi ezüstárúknál: 1. fok: 950, — 2. fok: 900, — 3. fok: 800, — 4. fok 750 ezredrész.

²⁾ Fémjelzési jegyek: nagyobb belföldi aranyárúkon a nap jelképe; aztán napsugaras Apollófő, a finomsági fokot jelző számmal; kisebb aranyárúkon a nap jelképe; továbbá zerge- és rókafej a finomsági fok számával; belföldi nagyobb ezüstárúkon a hold jelképe, továbbá ujholdas Diana-fő, a finomsági fokszámmal; kisebb belföldi ezüstárúkon a hold jelképe; továbbá oroszlán- vagy agárfej, a finomsági fokszámmal. A külföldi aranyárúk az A. és V. betűk ily egyesítésével vannak megjelölve: . A külföldi ezüstárúk ugyane két betű ily egyesítésével: .

ség, czímerék és más kitüntetések (pl. czímzetes prépostság, apátság, kir. tanácsosság) adományozásáért fizetett díjak, s mint ilyenek nem is indokolhatók, mert csak a rangkórság előmozdítására szolgálnak. Éppoly kevésbé igazolható a valóságos egyházi, vagy világi hivatalok adományozásaért szedett s az állam semmi viszontszolgáltatásával (pl. nyugdíjjal) nem indokolt díjak. A díjak szedése és mértéke nálunk az 1811. évi kamarai díjszabályzat, — az 1840. január 27-iki díjtörvényen, — az 1858. évi legfelsőbb rendeleten s a mindezeket törvényesítő 1875: 25. törvényczikken alapul. Hozadékuk az 1899: 8. törv. czikk szerint 641.550 frt.

NEGYEDIK SZAKASZ.

Az állami adók.

48. §. *Alapfogalmak.*

Az állam magángazdálkodásából a kereslet és kínálat törvényei szerinti szolgáltatás és ellenszolgáltatás alapján szerez jövedelmet. A közgazdasági és pénzügyi regáléknál is éppen ez a viszony áll fenn, csak hogy az állami szolgáltatás ellenértékét nem a kereslet és kínálat szabad alakulása, hanem az állam akarata határozza meg, mely e célból regaleüzleteivel szemben a versenyt kizárja. Az illetékeknél is van szolgáltatás és ellenszolgáltatás; hanem itt az állam szolgáltatása már eredetileg sem üzletszerű, hanem az állami hatalom lényegéből, fogalmából, vagyis fenségi jogából eredő.

Az adóknál pedig az államhatalom fenségi jogából kifolyólag, fenállhatásának s céljainak biztosítása végett, oly módon követel anyagi szolgáltatásokat mindazoktól, kik az ő hatalmi körébe tartoznak, hogy azért semmi közvetlen viszontszolgáltatást nem teljesít. — Azt mondjuk, hogy e szolgáltatásokat a közpolgári kötelesség-

ből kifolyólag teljesítjük, mert nélkülök az állam fenn nem állhat, — noha nemcsak polgárok, hanem a bel- vagy külföldön lakó idegenek is tartoznak fizetni, ha oly viszonyba kerülnek, melyre az állam adófizetési kötelezettséget szab, s ha e rendelkezésének érvényt is tud szerezni.

Adókat nemcsak az állam, hanem az alatta álló közjogi személyek is követelnek; így vannak aztán törvényhatósági és községi adók, sőt nálunk a törvényesen bevett és elismert egyházak is vethetnek ki, vannak tehát egyházi adók is. Mi itt csak az állami adóról szólunk.

Az a személy, ki az adó fizetésére kötelezve van, a d ó a l a n y; az a tárgy (személyes tulajdonság, hozadék, vagyon, fogyasztás stb.) mely után az adót fizetni kell, a d ó t á r g y. Az adótárgyak elvontan az a d ó f o r r á s t képezik, pl. házak, — míg X háza adótárgy. Azok a körülmények együtt, a melyek szerint valamely adótárgyra az adott viszonyok közt az adót ki lehet vetni, az a d ó a l a p o t képezik. Pl. X. házának bérhozadéka adótárgy; de ha ideiglenes adómentességet élvez, egyelőre nincs házadóalap. Az adótárgynak az adó kivetése céljából alapul vett bizonyos mennyisége (pl. 100 K., vagy egy hold föld, hektoliter) az a d ó e g y s é g, az erre meghatározott összeg, az a d ó t é t e l, ha ez százalékban van kifejezve, a d ó l á b, vagy a d ó k u l c s nevet visel; az adóegységek és tételek számának szorzata az a d ó ö s s z e g.

Ha a személy, vagy annak egyéni tulajdonságai szolgálnak kizárólag, vagy túlnyomólag alapul az adó meghatározásánál, akkor s z e m é l y i a d ó k r ó l, ha nem személyek, hanem rajta kívül eső tárgyak és viszonyok, akkor t á r g y i a d ó k r ó l beszélünk. Nálunk a személyi adók nagyon alárendelt szerepet játszanak. A tárgyi adók főfajtái: a) a h o z a d é k i adók; egyenes adórendszerünk túlnyomólag ezeken nyugszik, az adóforrás itt a termelő vagyon

hozádék, vagyis az az érték, melyet termel; b) fogyasztási adók, melyek vagy egyenes, vagy közvetett adók lehetnek, szintén nagyjelentőségűek a magyar állam adórendszerében; c) vagyoni adók; d) forgalmi adók, melyek nagyobb része az illetékek neve alá van beolvasztva s általában ú. n. „illetékeink“ jelentékeny része adó. Adók, és pedig fogyasztási adók foglaltatnak az egyedárusági cikkek árában és a határvámokban is.

Lehetnek az adók: 1. egyenes adók, ha t. i. az állam egyenesen azokra veti ki, kiktől beszédni kívánja s kiket velök terhelni óhajt; 2. közvetett adók, midőn az állam közvetítő személyekre pl. szeszgyárosokra, mészárosokra, kereskedőkre veti ki az adót, hogy aztán ezek a javak árában a végleges fogyasztókra hárítsák át. E különbség teljesen viszonylagos, s ugyanazon adó lehet egyenes és közvetett; legnagyobb szerepet játszik a közvetett beszédési mód a fogyasztási adóknál, de azért ezek is lehetnek egyenes adók.

Vannak még rendes és rendkívüli pl. háboru esetén kivetett, — nyílt és eltakart adók, (ilyenek péld. az illetékek, egyedárusági árak alakjába öltözöttek), pénzbeli és természetbeli adók. Ma a pénzbeli adózás a fő, az utóbbiak csak kivételesen, pl. katonabeszállásolásnál, állami közmunkáknál stb. fordulnak elő.

Szólunk szigoruan arányos és fokozatos (progressiv) adóztatásról. Amannál az adókulcs bármily nagyságu adóalapnál is ugyanaz, pl. 1, vagy 2, vagy 10%. Emennél az adóalappal az adókulcs is emelkedik. Pl. ha 1000 ftos hozadéknál 1%, — 10.000 ftosnál 3%, 100.000 forintosnál 10%.

Mint említettük, nálunk a hivatalos beosztás kétféle adónemet ismer: egyenes és fogyasztási adókat. Ez a felosztás alapján véve sem helyes, mert a fogyasztási adó is lehet egyenes adó. Továbbá az egyenes adók közt vannak olyanok,

melyek nem adók (pl. a hadmentességi díj), melyek közvetett forgalmi adók (pl. a vasuti és gőzhajózási szállítás utáni adó), s mint már többször kiemeltük, adóink jelentékeny részét, pl. számos fogyasztási és forgalmi adót, az illetékek közt találjuk meg.

Azonban tételes jogrendszer ismertetéséről levén szó, megtartjuk az egyenes és fogyasztási adók hivatalos felosztását. Az egyenes adókból eredő bevétel az 1899. évi költségvetés 100 millió forinttal előirányozza.

I. Egyenes adók.

49. §. *Az egyenes adók törvény szerinti nemei. 1. A földadó.*

Fennálló törvényeink értelmében tizenkét egyenes adót ismerünk: 1. a föld-, 2. a ház-, 3. a kereseti adót; 4. a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adóját; 5. a bánya-, 6. a tőkekamat és járadéki adót; 7. az általános jövedelmi pótagót; 8. a nyereségyadót; 9. a vasuti és gőzhajózási szállítás használata utáni adót; 10. a fegyver- és vadászati adót; 11. a hadmentességi díjat; 12. országos betegápolási pótagót.

Jelenlegi egyenes adórendszerünk és igazgatásunk osztrák eredetű, noha 1867 óta nagyon számos változáson ment át.

A hat első adónemet törzsadóknak is szokták mondani, mert egyrészt általános jövedelmi pótagó és földtehermentesítési járulé, továbbá orsz. betegápolási pótagó, másrészt törvényhatósági és községi adó csak ezek után vethető ki.

E §-ban a földadót tárgyaljuk,¹⁾ melyet az 1899. évi állami költségvetés 32·8 millió forinttal irányoz elő.

¹⁾ A földadóra vonatkozó fontosabb törvények: az 1868: 25. teikk, az osztrák földadórendszer ideiglenes fenntartásáról; az 1875: 7. teikk a földadórendszer alapjául szolgáló új kataszteri munkálatok fogantatását rendelte el; az 1881: 40. teikk e törvényt lényegesen módosítja; s mivel 1884 óta az új katasz-

A földadót az 1850. márc. 4. császári nyiltparancs hozta be, s hosszú időn keresztül az osztrák ideiglenes kataszter, 1884. óta az 1875: 7. teikk alapján készült kataszter szerint vetik ki.¹⁾ Jelenleg folyamatban van az ország területének, illetőleg minden egyes község határának háromszögméreti alapokon való szakszerű felmérése, amit a kataszteri felmérési felügyelőségek eszközölnek; a részletesen felmért községben előforduló földrésztleteket művelési ágak szerint megbecslik és osztályba sorozzák, kataszteri tiszta hozadékokat megállapítják a kataszteri helyszínelési felügyelőségek, illetőleg az ezek által kiküldött becselő biztosok. (Erdélyben a kolozsvári kataszteri igazgatóság közegei) Így készül el az állandó kataszter.

Földadó tárgya: minden gazdaságilag (őstermelés útján) hasznosítható terület, ha csak állandóan, vagy ideiglenesen nem adómentes. A földadó alól állandóan mentesek: a) a közutak, utcák, közterek (állandó dűlőutak); b) beépített háztelkek és udvarok; c) szállításra és vízművekre szolgáló csatornák; d) a vízjogi törvény oltalma alatt álló védtöltések, csatornák; e) temetkezési helyek elhagyásuktól számítva 50 évig; f) közkertek és közfa- és szőlőiskolák.

Fontos intézkedése a fennálló földadó-törvényeknek az is, hogy ártérben fekvő oly területeknél,

teri munkálatok alapján vetették ki a földadót: tehát az 1885: 22. teikk intézkedik a földadó-nyilvántartásról. Mindezeket az adókezelési és igazgatási törvények egészítik ki.

¹⁾ Földadókataszter alatt értjük azt a munkálatot, mely az ország egész területét, minden község határát felméri, megállapítja ezekben minden egyes földrészlet nagyságát, művelési ágát, minőségi osztályát, illetőleg átlagos (kataszteri) tiszta hozadékát s tartalmazza a tulajdonos, vagy birtokos nevét. Mindezekben történt változások kitüntetése a földadónyilvántartás feladata. A földadónyilvántartás közegei: a községi előljárók, a földadónyilvántartási biztosok és központi felügyelők.

melyeket akár egyesek, akár társulatok költségén készített védőművek ármentesítnek, a művelési ágban, vagy a kataszteri tiszta hozadéokban bekövetkezett változások a védőművek elkészítésétől számított 15 évig még az esetben sem érvényesíthetők a földadó kivetése céljából, ha ez idő alatt az ország egész területére új földadószabályozást eszközölnének is. (Vagyis ezek földadója a kérdéses időszak alatt a régi marad.)

Egyébként azonban, ha a földbirtokos személyében, az adó tárgyában (pl. a művelési ágban), a község határában valamely változás történt, azt a birtokos 30 nap alatt 2—100 K-ig terjedhető pénz-bírság terhe alatt a községi előjáróság útján a pénzügyigazgatóságnak (székes-fővárosi adófelügyelőségnek) bejelenteni tartozik. A változások nyilvántartása s a kataszteri munkálatokban való érvényesítése, a földadónyilvántartási biztos kötelessége. A nyilvántartás tárgyai: a) a tagosítás, vagy birtokrendezés végrehajtása, mikor is a község egész határára, vagy egy részére új kataszteri telekkönyv készítendő; b) a részletes kataszteri fölmérés megtörténte; c) a község határának változása; d) az, hogy a földrészlet megszűnt földadó tárgya lenni, vagy ha földadókötelessé lett; e) ha ideiglenes adómentességet nyert, vagy pedig e mentesség megszűnt.

A földadó az egész országra 26 millió forintban (52 mill. K.) van földtehermentesítési járulék nélkül megállapítva; ezzel együtt mintegy 32 millió. Ez összeget az egyes pénzügyigazgatóságok területére, ezek jutalékát az egyes adóhivatalokéra, ezeket ismét az egyes községekre felosztják;¹⁾ a községi jutalék egyénenkénti kivetését a községi előjáróságok eszközlik, még pedig oly formán, hogy földadó fejében a kataszteri tiszta hozadék 17·1%-át, földtehermentesítési

¹⁾ Az eljárást felosztásos, vagy kontingentálási rendszernek nevezzük.

járulék fejében 8·4%-át vetik ki, ami együtt 25·5%-nak felel meg.²⁾

50. §. 2. *A házadó.*

A házadót is az 1850. szept. 4-iki nyiltparancs hozta be.¹⁾ Tárgya: a házak tiszta hozadéka. Házadó alá nem tartoznak: a) az istentiszteletre szánt épületek; b) a királyi udvar és lakóházai; c) állami és kormányépületek, ha közhivatali célokra szolgálnak; d) országházak; e) vármegyei és községi házak; f) dolgozóházak, fegyintézetek, fogházak; g) állami, törvényhatósági és községi, — nem kibérelt hivatalos helyiségek, ideértve az államvasutak hivatalos épületeit is; h) tudományos akadémiák, muzeumok, egyetemek, nyilvános iskolák; i) lelkészi és tanítói lakások; k) katonai lakótanyák, fiók-lakótanyák, betegápoló házak, csapat-kórházak, ha az 1879: 36. tcikkben szabályozott megtérítések fejében állandóan szolgálnak e célokra; l) tűzoltó lakótanyák, ha nincsenek bérbevéve; m) gazdasági épületek és cselédlakások, a gyáros tulajdonát képező s a munkásoknak bérfizetés nélkül átengedett lakások. A gyári és ipari épületek, ha nem szolgálnak lakásul, hanem az üzlet folytatására, — nem esnek házadó alá.

Az ideiglenes adómentességekről lentebb szólunk.

¹⁾ A többi egyenes állami törzsdadók 70%-ka tulajdonképpii állami adó, 30%-a földtehermentesítési járulék. Ez utóbbi az 1848: 9. tcikk alapján elvállalt földtehermentesítési államadósságból eredő terhek fedezésére szolgál.

²⁾ Törvényesítette az 1868: 22 tcikk. Idetartoznak még az 1870: 51., 1873: 6., különösen az 1875: 23. tcikkek. Az 1883: 44. tcikk az adókezeléséről intézkedik. Az 1896: 23. tcikk a házadó-törvények egyes intézkedéseit módosítja, illetőleg az ideiglenes adómentességeket kiterjeszti. Vannak a házadómentességet szabályozó külön törvények is (pl. a fő- és székváros egyes részeire, Fiuméra stb.)

A házadónak két faja ismeretes. Az egyik a házbéradó, a másik — a házosztályadó. A házbéradót fizetni kell minden ház után, mely tényleg bérbe van adva; a fővárosban és általános házbéradó alá tartozó más városokban az oly lakásrészek után is, melyek bérbeadva nincsenek, hanem a tulajdonos lakja. Ez utóbbiak bérértékét összehasonlítás és becslés útján állapítják meg. Általános házbéradó alá esnek az oly községek, melyekben a lakásrészek legalább fele az e célból foganatosítandó összeírás szerint bérbeadás útján hasznosíttatik. Más községekben az oly lakásrészek után, melyeket a tulajdonos, vagy a hasznélvezetre, használatra szolgáltilag jogosított maga használ, házosztályadó fizetendő.

A házbéradót a házak tiszta bérhozadéka után kell fizetni s ezt a nyers hozadékból oly módon kiszámítani, hogy épületfenntartási és értéktörlesztési százalék fejében levonandó a nyersbevétel minden 100 koronájából: Budapest fő- és székvárosban, az ó-budai rész kivételével, 20 k., a főváros ó-budai részében s az általános házbéradó alá eső más községekben 25 k., egyéb helyeken 30 k. Az így megállapított tiszta bérjövedelem 100 k.-ja után Budapesten 22, — Ó-Budán s általános házbéradó alá eső községekben 20, — más községekben 16 koronát kell fizetni.

A házosztályadó fokozatos adó. Megkülönböztetendő a községek 3 osztálya; I-fokozatú községek azok a kis- és nagyközségek, melyekben a lakásrészek $\frac{1}{3}$ -a sincs bérbeadva; II-fokozatú községek azok a rendezett tanácsu városok, hol a lakásrészek $\frac{1}{3}$ -a nincs bérbeadva; III-fokozatúak azok a kis- és nagyközségek, valamint rendezett tanácsu városok, hol a lakásrészek $\frac{1}{3}$ -ánál több, — de felénél kevesebb van bérbeadva s azok a szab. kir. és törvényhatósági városok, melyek általános házbéradó alá nem tartoznak. A házosztályadó meg-

állapítására nézve ezenkívül még a lakásrészek száma az irányadó. A táblázat következő:

Osztály	Lakásrészek száma	Községek fokozata.					
		I. fokozat		II. fokozat		III. fokozat	
		az egy-egy házra kivetendő osztályadó.					
		k.	f.	k.	f.	k.	f.
I.	1	1	60	2	—	2	40
II.	2	4	—	6	—	7	20
III.	3	8	—	10	—	12	—
IV.	4—5	16	—	20	—	24	—
V.	6—7	24	—	30	—	36	—
VI.	8—9	36	—	44	—	54	—
VII.	10—11	48	—	60	—	72	—
VIII.	12—13	60	—	72	—	90	—
IX.	14—15	72	—	90	—	108	—
X.	16 és több lakásrésznel minden egyes lakás rész után:	6	—	8	—	10	—

Minden nyilthelyiség (bolt, mézszárszék, korcsma stb.) után 2, 4, 6 k.-val több fizetendő, az illető község fokozata szerint.

Részben házbér-, részben házosztályadó alá

eső ingatlanok adója a fenti szabályok szerint számítandó ki. A kivetés 3 évről 3 évre történik. Alapul szolgál a kivetés évét megelőző évbeli bérhozádek, vagy lakásrészek száma.

Ideiglenes adómentességben részesülnek az új épületek. Ez adómentesség oly esetben, midőn még be nem épített helyen egészen új földszintes, vagy eddig nem létezett emeletes lakásrészek építtetnek, a fővárosban 15 évre, általános házbéradó alá eső községekben 15 évre, Ó-Budán 12 évre, a többi községekben 10 évre terjed. Ha pedig lerombolt lakásrészek helyén, ócska falrészek felhasználása nélkül épülnek újak, az adómentesség a községek fenti különbsége szerint 12, 10 és 8 évre szól. Gyógyfürdő-helyeken az adómentesség mindkét esetben 20 év. Az adómentesség iránti kérvény a pénzügyigazgatóságnál (székesfővárosi adófelügyelőségénél) az építkezés befejezése után hat hét alatt nyújtandó be s minden esetre az új építmény használatbavétele előtt. Kivételes esetekben egy év alatti igazolási kérelemnek van helye. Az adómentességi kérvények felett első fokon a p. ü. igazgatóság (adófelügyelőség), másodfokon az illető közigazgatási bizottság, harmadfokon a közigazgatási bíróság határoz; az igazolási kérelem felett első fokon a p. ü. igazgatóságok, másod- és utolsó fokon fokon a p. ü. miniszter. Az ideiglenes adómentesség megszűnése 14 nap alatt bejelentendő; a mulasztás jövedéki kihágás.

Elemi csapások rendkívüli eseteiben a házadó mindkét fajára adóelengedésnek van helye. Ha a házbéradó alá eső lakrészt bérbe nem lehet adni s üresen marad, házbéradó-leírást kell eszközölni; ha a lakásüresedés általános házbéradó alá eső községben két évnél tovább tart, házosztályadót kell kivetni. Az üresedés 14 nap alatt a községi előjáróságnál bejelentendő, s a leírást csak a bejelentéstől számítva lehet igénybe venni. Ha az üresedés

megszűnését 14 nap alatt nem jelenti be az erre kötelezett fél, — ez jövedéki kihágás. A házadó egész hozadékát az 1899. 8. t.-cikk 11·56 millió forintba teszi. (23·2 mill. K.)

51. §. 3) *Kereseti adó.**)

A kereseti adó tárgya: az ember fizikai és szellemi munkájának, az ipari és kereskedelmi, általában vállalati tevékenységnek tiszta hozadéka. Négy osztálya van. A családfő a 16 évet betöltött családtagok (feleség, gyermekek stb.) után is adót tartozik fizetni. (A családtagok adója tulajdonképp — fejadó s csak egyszer a főkereset után fizetendő.) A kereseti adót létesítette az 1875. 29. t.-czikk, az azelőtti jövedelmi és személyes kereseti adóból. 70%-a állami adó, 30%-a földtehermentesítési járulék. A kereseti adó négy osztályából eredő állami bevételt az 1899. évi költségvetés 20·9 millió forintba veszi föl. (41·8 mill. K.)

I. Hogy kik és mily arányban fizetnek I. osztályu kereseti adót, azt az alábbi táblázat mutatja.

Mindenek előtt tudnunk kell, hogy a fővárost és 3-féle más adóközséget kell megkülönböztetnünk: I. oszt. törvényhatósági és rendezett tanácsu városok, vagy oly községek, melyek törvényhatóság, vagy kir. törvényszék székhelyei, ha népességük 10 ezer léleknél nagyobb, s rendes vágányú vasuti, vagy gőzhajózási állomásuk van, s általában minden 15.000 lakosnál népesebb község; II. oszt. a törvényhatósági, rendezett tanácsu s a többi előbb elsorolt községek, ha nincs 10 ezer lakosuk, vagy fentjelölt minőségű vasuti és gőzhajóállomásuk és minden 8—15.000 lakóssal bíró község; III. osztályba minden más község tartozik. Fizetnek adó fejében koronákban és fillérekben:

*) Az 1883. 10. t.-cikk a tisztán napszámból élőket ez adó alól kivette.

	A fő- és székvá- rosban	I.	II.	III.
		osztályu községben		
A) Mezőgazdasági, gyári, kereskedelmi, iparvállalati cselédek, t. i. a családfők	4 K.	4 K.	4 K.	2 K.
a családtagok	2—	2—	2—	1·20
B) Házi cselédek családfő és férfi cseléd	8—	7—	5—	4—
nőcselédek	4—	4—	3·20	2—
családtagok	2·40	2—	1·60	1·20
C) Gyári, kereskedelmi, iparüzleti, havonként 40 frtnál nagyobb díjt nem húzó, vagy darabszámra dolgozó segéd munká- sok, családfők	10—	9—	8—	6—
családtagok	2·40	2—	1·80	1·20
D) Napi díjasok, évi vagy havi állandó fizetést nem húzó irnokok, s általában a számviteli vagy felügyeleti teen- dőket valamely üzlet- ben, vállalatban állandó alkalmaztatás nélkül végző vagy olyan egyé- nek, kik foglalkozásuk- nál fogva sem a fel- soroltak közé, sem a többi osztályok vala- melyikébe nem tartoz- nak, — a családfők . .	4—42	4—10	4—8	4—6
a családtagok	2—	2—	1·60	1·60
E) A segédek nélkül dol- gozó önálló kézműipa- rosok, családfők	10—24	8—20	8—16	6—12
családtagok	2·40	2—	1·60	1·20
F) Kis- és nagy községek- ben segédekkel dolgozó kézműiparosok, család- fők	10—24	koronát		
családtagok	2—			
ezenkívül minden egyes	segéd után	4—8 k-t.		

Az állandó üzlethely nélkül működő házalók,
ha üzletüket gyalog folytatják, évi 6 k.-t, — ha

segéd nélkül, de egy lóval 12 k.-t s ezenfelül minden segéd után 4 k.-t s minden ló után 6 k.-t fizetnek. Ha ez osztályba tartozó adózó családfő—nő, a kiszabott adó felét fizeti. A cselédek, továbbá az állandóan alkalmazott segédek és segédmunkások adóját a munkaadók fizetik, de levonhatják.

Azok, kik tisztán napszámból élnek, ez adó alól mentesek. Mentések még: a hadsereg és honvédség legénysége és az u. n. patentális rokkantak, a p. ü. őri legénység, hajduk, fogházőrök rendes zsoldjukra, nyug- és kegydíjaikra, ha más keresetük nincs, sőt özvegyeik és árváik is nyug- és kegydíjaikra; keresetképtelenek és köz-alamizsnások; idegenek a viszonzosság feltétele mellett, beköltözésük évében. Az adómentesség tárgyában a p. ü. igazgatóság, közigazgatási bizottság és közigazgatási bíróság határoz.

II. A második osztályu kereseti adó, csak kiegészítő adó. Fizetik a föld- és házadót teljesítők és a határőrvidéki házközösségek fejei, valamint a tőkekamat- és járadékadóval megrovottak, még pedig ha előző évi, fent elősorolt adójuk 100 k.-t meg nem halad, 4 k.-t, ha az adóalap 100—200 k., — 6 k.-t s ezen felül 8 k.-t. A családtagok adója a családfő 80 k.-ig terjedő adójáig 2 k., azontul 4 k.

III. A III. osztályu kereseti adót fizetik azok az iparosok, kereskedők, vállalkozók, rendes fizetést nem huzó szellemi munkások, kik az I. osztály szerint adóztatva nincsenek; tehát: haszonbérlők, azok az iparosok, kiknek üzlete a kisipar körét meghaladja, gyárosok, kereskedők, ügyvédek, magánorvosok, magánmérnökök, szülésznők, gyógyszerészek stb. Adómentességet élveznek a bolgár- és török alattvalók ez országból eredő cikkekkel folytatott kereskedésükre; viszonzosság feltétele alatt az idegenek beköltözésük évében; jótékony intézetek, kolduló s betegápoló szerzetek e foglalkozásuk utáni

jövedelmükre; házi szükségleteik erejéig iparcikkeket készítő; rab-ipar, községi hidak jövedelme.

A III-ad osztályú keresetiadó kivetéséhez szükséges bevallások a községi előljáráságnál nyújtandók be; kivetí az adóketítő-bizottság 3 évre. Adóketűs: a tiszta kereseti hozadék 10%-a. De bizonyos minimumok vannak megállapítva s ezek: haszonbérloknél az évi haszonbérösszeg 25%-a; mérszárosoknál egy-egy levágott szarvasmarha után, a községek minősége szerint 10, 8, 6 és 4 K., bérkocsisoknál egy ló után 200, 120, 80, 60 K; gyárosoknál, iparosoknál; kereskedőknél, ügyvédeknel, magánorvosoknál stb. az évi lakásbér 1½—8-szoros összege s az üzleti (irodai helyiség) 25—100 %-a, Egy-egy gyermekre 100 K-t le lehet vonni, de az egész levonás 40%-nál több nem lehet. Ha az adóketűles foglalkozás még 2 év óta nem áll fenn, a rendes adóketűteleknek csak 50%-a vethető ki. Családtagok adója 80 K. adóalap mellett évi 2, azontul 4 K. Némely gyári vállalatok az 1890: 13. tczikk értelmében kedvezményben részesülnek.

IV. A kereseti adó IV. osztálya szerint adóznak az állandó évi, vagy 80 K-t meghaladó havifizetéssel alkalmazott köz-, egyházi- és magánhivatalnokok, hivatalszolgák és állami utkaparók. Adómentesek: a külföldi diplomáciai és konzuli személyzet; a közös hadsereg és honvédség havi díjasai: a Mária-Terézia-lovagrenddel s a vitézségi érmekkel összekötött járandóságok; a szolgálati díj levonásával terhelt hivatalnoki fizetések; a terhes hivatali illetmények (irodai, lótartási átalány s hasonló); a tényleges szolgálatban álló, vagy nyugalmazott állami és törvényhatósági tisztviselők hitvesei és gyermekei; a tisztán rendi illetményt húzó szerzetestanárok.

A IV. oszt. kereseti adó korlátolt fokozatos adó, a következő skála szerint: 200—1000 K-ig 1%, 1001—3000 K-ig 2%, 3001—5000 K-ig 3%, 5001—6000 K-ig 4%, 6001—7000 K-ig 5%, 7001—8000 K-ig 6%,

8001—9000 K-ig 7%, 9001—10.000 K-ig 8%, 10.001—11.000 K-ig 9% s ezenfelül 12.000 K-ig 10%. 12.000 K-nál megáll a progresszió s ezentul minden 200 K. után 10% fizetendő. A 200 K-n aluli összegek a magasabb tételek alkalmazásánál nem jönnek tekintetbe. Állami, törvényhatósági és községi tisztviselők, községi néptanítók, lelkészek járandóságuk után községi pótdadót nem fizetnek.

52. §. 4) *Bányaadó.* 5) *Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója.* 6) *Tőkekamat- és járadékadó.* 7) *Általános jövedelmi pótdadó.*

I. A bányaadó fizetendő: A tulajdonképpi bányaművek és aranymosási üzlet után a tiszta hozadék 5%-ával; a kőszén-termelés után 7%-kal; önálló üzemet képező s díjfizetés mellett hasznosított segédvájás (vizlevezető, szellőztető berendezések s vállalatok) tiszta hozadéka után 10%-kal. Adóköteles hozadék az adóévet megelőző 3 évi tiszta üzleti eredmény átlaga. Hozadéka 1899-re 250 ezer forinttal van felvéve. (500.000 K.)

II. A nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója tulajdonképp a III. osztályu kereseti, jobban mondva vállalati, vagy iparadó egyik önállósult alakja. Ily számadásra kötelezett vállalatok különösen a részvénytársulatok és szövetkezetek; de ha bányavállalatot folytatnak, akkor bányaadó alá esnek. A külföldi társulatok, ha belföldön folytatott üzletük nem esik a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok fogalma alá, III. oszt. kereseti adóval tartoznak. Adóköteles jövedelem az adókivetés évét megelőző 3 évi üzleti eredmény átlaga; adókulcs a tiszta hozadék 10%-a. Az üzletüket az osztrák-magyar monarchia mindkét államára kiterjesztő vállalatok adójának a két állam kincstára közti megosztására nézve különleges szabályok állanak fenn. Várt hozadéka 1899-re 356 millió forint. (7.12 mill. K.)

III. A tőkekamat- és járadékadó a tőkék kamatai, életjáradékok, özvegyi ellátás, a földbirtokkal összekötött s földadó tárgyát nem képező jogosítványok bérbeadásából eredő hozadék után fizetendő. Meg van adóztatva a takarékpénztári betétek kamathozadéka is. Adómentesek: a királyi udvartartási járulék, nyilvános tudományos és emberbaráti intézetek e célokra fordított kamatjövedelme, aztán a szervezetek, tisztii biztosítékok, külön törvények által adómenteseknek nyilvánított közkölesönök és elsőbbségi kötvények kamatjövedelmei, részvények osztalékai, nyilvános tanulók ösztöndíjai, posta-takarékpénztárnál elhelyezett tőkék kamatai s azon kamatok és életjáradékok, melyek 630 K-t (315 osztr. ért. forint) felül nem haladnak, ha az illetőnek egyéb keresete nincs. Ez adó kulcsa özvegyi ellátásnál, s szülők és nagyszülők részére szerződésileg járó életjáradékoknál és ellátásnál 5%, különben 10%. Várt hozadéka 1899-re 4·13 mill. forint (8·26 mill. K.)

IV. Az általános jövedelmi pótdadó, melyet az 1875. 47. t.-cikk létesített s az 1883. 46. t.-cikk módosított, az eddig ismertetett törzsadóknak bizonyos %-kal való felemelése. Célja tehát tisztán fiskális érdekű. Föld-házbéradó, — nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója után a IV. alatti adó fejében 30%, — házosztályadó után 40%, — III. osztályu kereseti adó után a fővárosban 800 Korona jövedelemig, máshol 600 K. jövedelemig, a kereseti adó 10%-a, azontul 35%; IV. oszt. kereseti adó után a fővárosba 4000 Korona, máshol 3000 Korona fizetéstől kezdve a kereseti adó 35%-a fizetendő. Ideiglenes adómentességet élvező ház- és földbirtok után az adómentesség hiánya esetén fizetendő adó 20%-a az általános jövedelmi pótdadó. A föld- és házbirtokra bekebelezett terhek kamatjának 10%-a az általános jövedelmi pótdadóból levonandó. Az erre célzó tehervallomások minden év január hava végeig a községi előljárósnál nyújtandók be. Előírányzott hozadéka 1899-re 15·9 millió forint. (31·8 mill. K.)

53. §. 8) *Nyereményadó.* 9) *Szállítási adó.* 10) *Vadászati és fegyveradó.* 11) *Hadmentességi díj.* 12) *Országos beteg-ápolási pótagó.*

I. Nyereményadó az 1879. 49. törvénycikk értelmében a sorsjátéki nyeremények után 10%-kal fizetendő. Természete szerint forgalmi adó. Hozadéka 1899-re 2.800 frt. (5.600 K.)

II. A szállítási adó tulajdonképpen azt terheli, ki vasuton, vagy gőzhajón utazik, vagy ezekkel teher-, illetőleg gyorsárut szállítat. Mivel az állam ez adót a vasuti vállalatoktól szedi be, de azok a szállítási díjtételekben az utazókra, illetőleg fuvaroztatókra hárítják, tehát ez nem is egyenes, hanem közvetett és pedig indokolatlan forgalmi adó, mert az utazás, vagy szállítás magában véve nem mutat még vagyoni erőre s adózási képességre. Kulcsa: személy- és podgyász-szállításnál a viteldíj 18%-a, gyors szállítmányoknál 7, teherárúknál 5%-a. Ez adón felül a kérdéses vállalatok u. n. szállítási illetéket is fizetnek. A kir. udvar, hadsereg, honvédség, vasuti és gőzhajozási vállalatok saját építési szállítmányaik után, aztán közuti vasutak s a helyi érdekű vasutak az engedélyezés napjától számított 10 évig ez adó alól mentesek. A kincstár és vállalatok közt a leszámolás havonként történik. Hozadéka 7.1 mill. frt. (14.2 mill. K.)

III. A vadászati és fegyveradó (1875. 21. és 1883. 23. t.-cikk) tulajdonképpen fényüzési adó, egy évre 24 K., 30 napnál tovább nem terjedő időre 12 K. A vadászati év aug. 1. — juli 31. Az adót befizető vadászjegyet kap. Az első fokú közigazgatási hatóság közbiztonsági okokból, vagy elkövetett vadászati kihágások miatt, a jegy kiszolgáltatását megtagadhatja, mikor is a közigazg. bizottsághoz, — illetőleg a közigazgatási bírósághoz lehet felebbezni. A vadászati jegyet a kir. adóhivatal szolgáltatja ki. Fegyveradó egycsőű puska után évi 2 K., kétsőűű után 4 K. Ha a vadászati adótól el van különítve, a községi előjáróság veti ki. Némely fegyverek után

nem kell adót fizetni. A vadászati és fegyveradó-törvények szabályai elleni vétségek 6 hó alatt elévülő jövedéki kihágások. Hozadéka 450.000 frt. (900.000 K.)

IV. A hadmentességi díj (1868. 21. t.-cikk elvileg, 1880. 27. t.-cikk tényleg létesíti, ez utóbbit az 1883. 9. és 1889. 6. t.-cikk módosítja) — illeték, melyet azok fizetnek, kik valamely ok miatt az általános védkötelezettségnek eleget nem tehetnek. Keresetképtelen vagyontalanok, papjelöltek, szabadságvesztés-büntetés alatt állók, póttartalékosok mentesek. A II., III. és IV. osztályu kereseti adó alá tartozó családtagok hadmentességi díját a családfő, — a cselédekét, ipari és gyári segéd munkásokét a munkaadó fizeti. A fizetési kötelezettség a hadkötelezettség rendes idejére (12 év) terjed. A hadmentességi díj tételei: cselédek, a házi cselédek kivételével, napszámosok, hajduk és fogházőrök 6 K-t, házi cselédek, pénzügyőrök, házalók, 80 K-nál több havi díjat nem huzók évi 8 K-t, segéd nélkül dolgozó önálló iparosok, kis és nagy községekben segédekkel dolgozó iparosok 14 K-t, a II. és III. oszt. kereseti adó alá tartozók 6—240 K-t fizetnek; a IV. oszt. kereseti adó alá tartozó családfők, vagy családtagok 10—200 K-t. A hadmentességi díj minden évben nov. 15-ig egyszerre, egy összegben fizetendő be. A fizetésre kötelezettek az illetékes községi előjárásnál jelentkezni tartoznak, különben jövedéki kihágást követnek el. Hozadéka 1.85 mill. frt. (3.70 mill. K.)

V. Az országos betegápolási pótagót a nyilvános betegápolás költségeiből eredő terhek egyenlőbb megoszlása, illetőleg e célra szolgáló „országos betegápolási alap“ létesítése céljából az 1898. 21. t. c. létesíti; kivetendő az u. n. törzsadók (l. 49. §-t) után legfeljebb 3%-kal. Tényleges nagyságát a belügyminiszter és pénzügyminiszter egyetértőleg s évenként a költségvetésben hozzák javaslatba. (Most 3%.)

II. A fogyasztási adók.

54. §. A fogyasztási adók nemei. 1. Cukoradó.

A fogyasztási adók nemei nálunk jelenleg: 1)

a cukoradó,¹⁾ 2) a söradó,²⁾ 3) a szeszadó (s a sajtólt élesztő adója,³⁾ 4) az ásványolajadó,⁴⁾ 5) a sör- és szeszadó pótlékok (a megszűnt söritaladó és szeszitalmérés, illetőleg szeszforgalmi adó pótlására,⁵⁾ 6) a borital- és huszfogyasztási adók.⁶⁾⁷⁾ E két utóbbi nincs Ausztriával közösen szabályozva. Előírányzott összes eredményük 1899-re 74·9 millió forint. (149·8 mill. K.)

A **cukoradó** kiterjed mindennemű cukorra, mely nyersanyagokból (pl. répából), vagy korábbi cukortermelés maradékából készül. És pedig: répacukor után az adó, az emberi élvezetre nem alkalmas s adómentes szörp kivételével, 100 kilogramm tiszta súly után 38 korona (19 frt.); másnemű cukor után 100 kilogramm után 6 korona (3 frt.) A vámvonatra behozott nyers cukor után métermázsánként 12 K., finomított cukor után 22 K. vámdíj és a fogyasztási adó szedendő. A pénzügyminiszter a kereskedelmi miniszterrel egyetértőleg a közös vámterületre behozott cukortartalmu cikkekre megfelelő vámpótlékot vehet.

E fogyasztási adó fizetésére kötelezve van: 1) a cukortermelési vállalkozó és jövedék-csonkítás esetében az üzletvezető a vállalkozó közvetlen szavatossága mellett; 2) az, akinek részére a szabad raktárból meg nem adóztatott cukortermelvényeket szállitnak ki, a raktárház vállalkozójának közvetlen szavatossága mellett⁸⁾; 3) az, aki tudva azt, hogy

¹⁾ 1899. 18. törvénycikk. ²⁾ 1899. 19. törvénycikk.

³⁾ 1899. 20. t.-cikk és 1899. 22. t.-cikk.

⁴⁾ 1882. 18., 1896. 14. és 15. törvénycikkek.

⁵⁾ 1889. 23. és 24. törvénycikkek. A volt czukorfogyasztási adó befoglaltatik a felemelt cukoradóban.

⁶⁾ A most említett törvények meghozataláig voltak Ausztriával közös elvek szerint szabályozott fogyasztási adóink, u. m. szesz-, cukor-, sör- és ásványolaj-adó; aztán önálló u. n. belső fogyasztási adóink, u. m. a szeszitalmérés (szeszforgalmi), bor- és söritaladó, cukor- és huszfogyasztási adó.

⁷⁾ Fontosabb fogyasztási adótörvények még az 1894. 15., 1899. 17. és 21. t.-cikkek.

⁸⁾ Szabadraktarak az oly raktarak, melyekbe fo-

valamely cukorterményt a fogyasztási adó alól törvényellenesen elvontak, ezt magához veszi. A cukorterményt az adóért s netáni jövedéki birságokért dologi kezesség terheli.

A cukorgyáros-vállalkozó üzletét köteles négy héttel a megnyitás előtt az illetékes pénzügyigazgatóságnak bejelenteni, gyártelepéről, üzleti eljárásáról 2 példányban leírást nyújtani be, gyártelepét előírt módon körülkeríttetni, feliratokkal megjelölni; a pénzügyőröknek a telepen megfelelő lakást, irodát, fűtést, világítást adni, az előírt műszereket (cukormérő, Réaumur-hőmérő, sűrűségmérő) készletben tartani, termelvényei súlyát leméretni, lajstromozott kizárólagos árujegyet használni, a cukorterményeket csakis a megszabott utakon és időben elszállíttatni, az előírt könyveket vezetni, s azokat, sőt másnemű üzleti-könyveit is a pénzügyi igazgatóság küldöttjeinek megvizsgálás végett átadni.

Az adóköteles művelet, vagyis az a cselekvés, melynek folytán az adó lerovandó: a cukorterméknek a gyártelepről (vagy valamely szabadraktárból) való elszállítása, mely a készletek kimerülésének esetét kivéve, 500 kilogrammnál kisebb mennyiségben nem történhetik. Az elszállítást előre be kell jelenteni s ha az illető adóhitelt nem élvez, vagy adózatlan szállítás esete nem forog fenn, addig meg nem történhetik, míg az adó lefizetéséről szóló bárca a törvény által előírt személy kezében nincs. Elegendő biztosíték mellett a vállalkozó a minden hónapban esedékes összes cukoradó után négy havi hitelt nyerhet. Ezt 3 évig nem élvezik azok, kik nyereségvágyból elkövetett büntetendő

gyasztási és határvám alá eső cikkeket, adó- illetőleg vámmentesen lehet elhelyezni. Az adó (vám) esedékessé válik, ha az illető áru a belföldön szabad forgalomba kerül, míg ha megsemmisül s ezt igazolják, külföldre vagy más szabadraktárba, vagy gyártelepre szállítják, adót (vámot) nem kell tőlök fizetni.

cselekmény, csempészkedés, vagy ipari vállalatukban elkövetett jövedéki kihágás miatt büntetve voltak, aztán akik csőd alatt állnak. Adózatlan szállítás történhetik külföldre, más gyártelepre, vagy szabadraktárba.

A cukoradó-törvény 1. §-ának rendelkezései alá eső cukorterményeknek a vámvonalon át kivitelénél kiviteli jutalmakat engedélyez a törvény, melyek összege métermázsánsként a cukor minősége szerint 3 korona 20 fillér és 4 korona 60 fillér. A pénzügyminiszter az osztrák császári pénzügyminiszterrel egyetértőleg a jutalmakat leszállíthatja, vagy megis szüntetheti, ha a külföldi államok is hasonlólag járnak el. A kiviteli jutalmak összege egy-egy termelési időszak folyamán (aug. 1. — jul. 31.) az osztrák s magyar közös vámterületre 18 millió koronát meg nem haladhat: a többletet a cukorgyárak aránylagosan tartoznak visszatéríteni s e célból biztosítékot adni.

Megjegyzendő, hogy nemcsak a cukorgyárosok, hanem mindazok, kik cukorkereskedéssel, vagy cukrot feldolgozó iparággal foglalkoznak, üzletüket a pénzügyi igazgatóságnál bejelenteni s a cukoradó-törvények érvényesítésében közreműködni kötelesek, miért is pénzügyi felügyelet s ellenőrzés alatt állnak.

A cukoradó-szabályok áthágásaira kiszabott büntetésekről a 62. §-ban szólnak. A cukoradó hozadéka 5·6, — az eddig fenállt adófogyasztási adóé 3·2 millió forint. (11·2, — illetőleg 6·4 mill. K.)

55. §. 2) *A söradó.*

A söradó tárgya nálunk az u. n. s ö r l é, vagyis árpából, illetőleg malátából kőmlő hozzátételével nyert az a cukortartalmu folyadék, melybe még az élesztő nincs beletéve, s a melyből ennek hozzáadásával szeszes erjedés folytán a sör készül. A söradó a sörlé minden hektoliterje s a 100 foku cukor-

mérő minden foka után 34 fillért tesz. Pl. 1 hektoliter 15 fokos sörle után $= 1 \times 15 \times 34 = 5$ korona 10 fillér (2 frt 55 kr.) A hektoliterek és cukorfokok szorzata hektoliter-cukortartalomnak, vagy extrakt-tartalomnak is neveztetik. A kisebb serfőzők, a kik egy-egy termelési évadban (szept. 1. — aug. 31.) 15.000 hektoliternél több sört nem termelnek, adómérséklésben részesülnek s e mérséklés, évi 2000 hektoliter termeléseig 15%-ot, 2000—5000 hektoliterig 10 %-ot s azonfelül 15.000 hektoliterig bezárólag 5%-ot tesz.

A söradó fizetésére a serfőző-vállalkozó, jövedékcsonkítás esetén közvetlen szavatossága mellett az üzletvezető van kötelezve.

A serfőző-üzlet bejelentésére a gyártelep leírására, könyvvizetésre, pénzügyőri felügyeletre, könyvek, lajstromok vezetésére és bemutatására, a szükséges eszközök tartására, a hivatalos záruk megőrzésére nagyban és egészben ugyanazon szabályok állanak, mint a cukoradónál láttuk.

A sörtermelésnél az adóköteles művelet a főzőüst alágyujtásával, gőzerőre berendezett főzőknél a gőznek a keverőkádba való beeresztésével kezdődik; ha pedig egyik főzet megszakítás nélkül követi a másikat, akkor a malátának, vagy más keményítő, vagy czukortartalmu anyagnak a keverőkádba, vagy főzőüstbe öntése a kezdet. Az adóköteles művelet legalább 24 órával előbb bejelentendő; az adólefizetendő s erről a p. ü. hatóság adóbárczát ad ki. 20 foknál erősebb cukortartalmu sör főzéséhez, valamint a sörtörköly forró felöntéséhez a p. ü. igazgatóság külön engedélye szükséges. A bejelentett és termelt sörle felhigítása, vagy a főerjedésen még át nem ment sörlenek, vagy sörnek az erjesztő helyiségekből való kivitele nincs megengedve. Az üzleti akadályokat, vagy a főzet elromlását haladéktalanul be kell jelenteni. A sörle extrakt-tartalmát 14 R. fok mellett kell megállapítani. Ha a bejelentett és termelt

hektoliter-cukorfokok mennyisége közt 5%-nál nem nagyobb az eltérés, utánfizetésnek nincs helye, 5—10% eltérésnél a többlet után az adó megfizetendő, 10%-ot haladónál a jövedéki büntető eljárást is megindítják.

Azoknak a sörfőzőknek, kik söradó fejében egy termelési évadban legalább 1200 koronát fizetnek, a 11 cukormérőfoknál kisebb extrakt-tartalmu sör után 4 havi, a legalább 11 foknyi után 6 havi hitel engedélyezhető, természetesen megfelelő biztosíték nyújtása mellett. A söradó-hitelből ugyanazon okok miatt lehet a vállalkozó kizárva, mint a cukoradónál.

A vámvonalon át kivitt sör után, a törvényes feltételek fenforgása esetén, a már befizetett adót visszatéríti a kincstár. Ez 3-féle mérték szerint történhetik: visszatéríthető bármely törvényes minőségű sör után hektoliterenként 3 korona 40 fillér (megfelel 10 cukorfoktartalmu sörnek); aztán igénybevehető az a megtérítés, mely az utolsó 6 hónap alatt kivitt sörmennyiség átlagos foktartalma szerint egy cukorfok-tartalom után 34 fillérével esik: végezetül kívánható az is, hogy az eredeti sörlé extrakt-tartalma után valósággal fizetett adó téríttessék vissza.

A büntetésekről a 62. §-ban szólunk. A söradó hozadék 2·9 millió, az eddig fennálló sörfogyasztási adóé 5·6 millió forint. (5·8, — illetőleg 11·2 mill. K.)

56. §. 3) A szeszdó s a szesztermeléssel együttesen készített sajtolt élesztő megadóztatása.

A szeszdó az égetett szesz folyadékok, illetőleg ezek alkoholtartalma után fizettetik; minden alakjában fogyasztási adó ugyan, de nálunk mégis kétféle néven fordul elő um.: tulajdonképpi szeszdó és szeszdó-pótlék. Az utóbbiról az 58. §-ban szólunk. De az előbbinek is két alakja van; — némely szeszfőzők ugyanis mindjárt a termelésnél, sőt valójában azt megelőzőleg fizetik s ez

esetben termelési adó a neve; más szeszfőzők, s illetőleg szabadraktár-tulajdonosok csak akkor, midőn a szesz a hivatalos ellenőrzés alól a szabad forgalomba, tehát a tényleges fogyasztásba kerül s ezt (szorosabb értelemben vett) fogyasztási adónak nevezi a törvény. Mindkét adót hektoliter-szeszfokok szerint számítják, vagyis a termelt alkoholmennyiség hektoliterjeit a 100 fokos szeszmérő szerinti foktartalommal szorozzák. Pl. 1 hektoliter 90 fokos szesz 90 hektoliter-szeszfok; ugyanebből 100 hektoliter 9000 hektoliter-szeszfok.¹⁾

A termelési adó 1 hektoliterszeszfok után 70 fillér (35 kr.) A fogyasztási adónak két tétele van, um.: hektoliter-szeszfokonként 70 és 90 fillér. A kisebb adótétel mellett termelhető szesz mennyisége az osztrák-magyar vámterület egészére, s aztán külön mindhárom alkotó részére meg van állapítva, kontingentálva, miért is az ily adó alá eső szeszt kontingens-szesznek szokták nevezni. A kisebbik adótétel mellett termelhető egy-egy termelési időszakban (szept. 1. — aug. 31.) az egész osztrák-magyar vámterületen — 1908. aug. 31-ig — 1.878.000 hektoliter, s ebből esik Magyaroszágra 853.000, — Ausztriára 1 millió 17 ezer, — Bosznia-Hercegovina területére 8 ezer hektoliter. Az egyes területek számára kontingentált mennyiséget aztán az illető törvényhozás intézkedése szerint föl kell osztani az egyes szeszfőzők közt, egy részt az ujonnan keletkezett vállalatok számára tartván fenn. (460.103 Hl. a mezőgazdasági, 338.956 Hl. az ipari szeszfőzőkre esik, 53.491 Hl. fentartatott az ujonnan keletkező mezőgazdasági szeszfőzőknek. (L. még az 1900 : 9. t. cikket is.

A sajtolt élesztő készítéséhez használt minden liter alkohol után 5 fillér adót kell fizetni.

¹⁾ Ha az ellőállított szesz folyadék éppen 100 fokú, akkor 1 hektoliter-szeszfok egy liter folyadéknak felel meg.

Fogyasztási adó alá nem esik az a szesz, melyet mint ilyet, vagy likőrben, rumban, borban a a vámvonalon át kivisznek, vagy a melyet tudományos, vagy ipari célokra használnak az ecetgyártást is ideértve, aztán főzésre, világításra, de az ecetgyártáshoz adómentesen csak kontingens-szesz használható. Az adómentes szeszért, a tudományos célokra használtat kivéve, ellenőrzési illeték fejében literenként 3 fillért kell fizetni s rendszerint denaturálandó.

Vannak mezőgazdasági és ipari szeszfőzők (főzdék).¹⁾ Mezőgazdasági az a szeszfőző, melynél a következő feltételek együttesen fenforognak: a) legyen valamely mezőgazdasággal olyan összefüggésben, hogy kizárólag, vagy túlnyomó részben annak terményeit dolgozza fel szeszszé; a szesztermelésnél nyert moslékot, mint takarmányt, vagy legalább a moslék-hízalás után nyert trágyát ugyanaz a mezőgazdaság használja fel; b) a napi termelés 7 hektolitert meg nem haladhat s a gazdaság 1 hektárjára 3 liter alkoholnál több nem eshetik; c) az egy termelési időszakban termelt alkohol összes mennyisége 1680 hektolitert meg nem haladhat.

A szeszfőzőket aszerint is meg kell különböztetni, hogy milyen anyagokat dolgoznak fel, mert az adó kivetésére ez fontos. A kérdéses szempontból a szeszfőzők lehetnek olyanok: 1. amelyek lisztes anyagot dolgoznak fel (gabonát, burgonyát stb.); 2. melyek növényi rostokat, csicsókát, répát, cukorüledéket, cukorgyártási hulladékokat s más, nagy cukortartalmu anyagokat; 3. melyek szőlőtörkölyt, borhulladékot s égetett szeszese folyadékkal együtt borsavas sókat is termelnek; 4. melyek nem az 1. és 2. sz. a. felsorolt anyagokat, hanem gyümölcsöt, bogós gyümölcsöt, bort,

¹⁾ Mi a szeszfőzde helyett is a magyarosabb szeszfőzöt használjuk; de szeszfőző a vállalkozó neve is.

borseprút, törkölyt, gyökérnövényeket, mézes vizet stb. dolgoznak fel és gőzerőre berendezett főzőkészüléket, vagy pedig olyan főzőkészüléket használnak, melynél a 24 óránként feldolgozható szeszmennyiség 16 hektolitert meghalad; 5. oly más szeszfőzők, melyek a 4. alatt elősorolt anyagokat dolgozzák fel, de nem felelnek meg az ott elősorolt többi feltételeknek.

Az adó kivétel aztán történik: 1. a főzőkészülék termelő képessége szerint általányozás útján; így adóznak az előző kikezdésben 5. alatt említettek; 2. a várható alkohol mennyisége szerint a szeszfőzővel való szabad egyezkedés, vagyis megváltás útján. Megváltás útján az 5. alattiak, ha sörfőzők és sörhulladékot dolgoznak fel, kivéve a romlott sört; továbbá ugyancsak az 5. alatti főzők, ha üzletük berendezése a törvény által előírt méreteket meghaladja; 3. a szeszmérő-gép jelzése alapján, vagy gyűjtő-edény alkalmazása mellett a tényleges termelvénnyel. Így adóznak az előző kikezdésben 1., 2. és 3 — valamint 4. alatt elősorolt szeszfőzők, sőt az 5. alattiaknak is engedélyezhető. A főzőkészülék termelő képessége szerinti általányozás, valamint megváltás esetében az adó a termelésnél fizetendő (termelési adó), sőt akkor is, ha általányozás és megváltás helyett alkalmazzák a tényleges termék szerinti adót. Más esetekben a fogyasztási adó szerepel, vagyis az adót, a hitelezés esetét kivéve, akkor kell leróvni, mikor a szesz a szabad forgalomba kerül. Adóhitelt élveznek: a termelési adó alá eső szeszfőzők, ha egy termelési időnyben legalább 1200 korona szeszadót fizetnek, 6 hónapra; a fogyasztási adó alá tartozók 4 hónapra, a likörgyárosok 12 hónapra. A hitelezésből kizáró okok itt is ugyanazok, mint a cukor- és söradónál.

A mezőgazdasági szeszfőzők jutalmat is nyernek, mely kontingens-szesz ter-

melésénél napi 4—7 hektoliter termelőképesség mellett hektoliterenkint 6 koronát, 2—4 hektoliterig 8 koronát, 2 hektoliterig 10 koronát tesz; ex-kontingens-szesz termelésénél e jutalom a fenti különbségek szerint 2, 4 és 6 korona.

A termelési adó és a sajtolt élesztő utáni adó fizetésére kötelezve van termelési adónál a szeszfőző vállalkozó és jövedékconkitás esetében az ő kezessége mellett az üzletvezető; fogyasztási adónál az, aki a szeszt szabad rendelkezésre átvészi, jövedékconkitás esetében a szeszfőző, vagy szabadraktár üzletvezetőisége a vállalkozó szavatossága mellett; aztán az, aki szeszt, tudva, hogy az adó alól törvényellenesen elvonták, átvesz. A termelvényt az adóért törvényes zálogjog terheli.

Az üzlet bejelentésére, a hivatalos záraakra és pecsétekre, a könyvek vezetésére, lajstromokra, ezek betérjesztésére, a pénzügyőri felügyeletre, a szükséges segédeszközök tartására vonatkozólag nagyban és egészben ugyanazon szabályok állanak, mint a cukor- és söradónál.

Hogy az adóköteles művelet, mely 24 órával előbb bejelentendő, mikor kezdődik, azt a törvény külön-külön állapítja meg a lisztes anyagokra, a növényi rostokra, sat. sat. A bejelentés és tényleges eredmény közt 15% különbséget néz el a törvény.

Ha a szeszfőzőből, vagy szabadraktárból a szeszt el akarják szállítani, ezt előre be kell jelenteni a p. ü. közegeknek s az elszállítás a készletek kimerülésének esetén kívül 1 hektoliter mennyiségen alól nem történhetik.

Aki égetett szeszest folyadékot lepárolás útján tisztítani (f i n o m í t n i), vagy égetett szeszest folyadékból alkoholtartalmu italokat lepárolás útján készíteni (n e m e s í t n i) szándékozik: azt, üzlete leírásával együtt éppugy köteles a p. ü. hatóságnál bejelenteni, mint a szeszfőző-vállalkozó a maga üzletét.

Ha az adóval terhelt szeszt az adó leírásának igénybevételével a vámvonalon át legalább egy hektoliternyi mennyiségben kiviszik, literenkint minden hektoliterszeszfok után 10 fillér kiviteli jutalmat engedélyez a törvény. Likőrnek a vámvonalon át kivitelénél, ha a küldemény hordókban és palackokban legalább 25 litert tartalmaz: a kiviteli jutalom $3\frac{1}{2}$ fillér literenkint. E jutalmak összege egy-egy termelési időszakban 2,000.000 koronát meg nem haladhat, miért is fele a kivitelkor, másik fele a termelési időszak végén esedékes, ha a maximum túllépve nincs, ellenkező esetben aránylagos levonást szenved.

A büntetésekről a 62. §-ban szólunk. A szesz-adó hozadéka ellenőrzési illetékekkel és a sajtólt élesztő adójával mintegy 29.5 millió forint. (59 mill. K.)

57. §. A kivitelre szánt cukor- és alkoholtartalmu gyártmányok adómentessége.

A p. ü. minisztert felhatalmazza az 1899: 21. t.-cikk, hogy oly iparvállalatok részére, melyek cukor- és alkoholtartalmu gyártmányokat kivitelre készítenek, engedélyezhesse a szükségelt cukornak, illetőleg alkoholnak, a szükséges biztosítási intézkedések mellett, adómentesen való beszerzését. Továbbá fel van hatalmazva a p. ü. miniszter, hogy az osztrák p. ü. miniszterrel egyetértve, megfelelő vámpótléket szedhessen az oly cikkek után, melyeket a vámvonalon behoznak, készítésükhöz cukor, vagy alkohol szükséges és belföldön e fogyasztási adóktól mentesen elő nem állíthatók.

58. §. 4) Söradó- és szeszadó-pótlék.

I. Az 1899: 23. t.-cikk az 1898: 17. t.-cikk alapján szedett sörfogyasztási adó eltörlése mellett söradó-pótléket léptet életbe, mely a söradótól elkülönítve, mint külön állami bevétel számolandó el.

E pótlék fejében fizetendő a magyar korona országainak területén készült sörletől, vagy Ausztriában, illetőleg Bosznia-Hercegovinában készült s a magyar állam területére behozott sör eredeti sörlevétől minden hektoliter cukorfok után 80 fillér. A vámvonalon behozott sör után járó söradó-pótlék kiszámítását a miniszter rendeleti úton állapítja meg. Fizetendő: a belföldön gyártott sör után a söradóval együttesen, amikor is oly módon hitelezhető is; az Ausztriából és Bosznia-Hercegovinából az 1899: 17. t.-cikkben szabályozott utalási eljárás mellett 2 litert meghaladó mennyiségben behozott sör után a megérkezéskor kiállítandó pénzügyőri igazolvány kézbesítésekor (L. az 1899: 17. t.-cikk ismertetését a 60: §-ban); 2 litert meghaladó mennyiség behozatalánál az illetékes pénzügyőri szakasznál való bejelentéssel egyidejűleg; — a vámvonalon behozott sör után pedig a vámilleték és söradó lefizetése alkalmával. — Fizetésre kötelezett: belföldi sörnél a sörfőző-vállalkozó, jövedékcsontítás esetén az ő közvetlen szavatossága mellett az üzletvezető; a vámvonalon át behozatalnál: aki a sört szabad rendelkezésre átveszi; az osztrák-magyar vámterület másik két fogyasztási-területéről behozott sörnél az, aki a vasuti, vagy gőzhajó-vállalattól átveszi, más esetben az, aki behozza, vagy aki átveszi. Az ország határától legfeljebb 15 kilométernyire a sörnagykereskedők, kis mértékben árusítók és kimérők különös ellenőrzési szabályok alatt állnak a csempészet megakadályozása végett. Mivel e szabályok 1900. január 1-jén lépnek életbe, azért e napon a meglevő sörkészletek az adó kivetése céljából felveendők. A söradó-pótlék a sör megromlása, vagy kivitele esetén, ha a törvényszerű feltételek fenforognak, literenként 8 fillérrel, vagy az utolsó 6 hónapban termelt sör átlagos extract-tartalma, vagy a sörle valószínű igazolt cukortartalma szerint hektoliter cukor-fokonként 80 fillérrel visszafizettetik. Az áthágásokra

szabott büntetéseket l. a 62. §-ban. Az eddig fennállt sörfogyasztási adóra 5.5 millió forintot praeliminál az 1899: 8. t.-cikk. (11. mill. K.)

II. Az 1899: 24. t.-cikk az 1898. 16. t.-cikk alapján szedett szeszforgalmi adó eltörlésével, az égetett szesz szeszes folyadékok után szedendő szeszsadópótlékot léptetett életbe, mely hektoliterszeszfokonként (100 foku szesznél tehát literenként) 30 fillér.

A fogyasztási adó alá eső mezőgazdasági szesz-főzők minden hektoliter alkohol után, mely a törvényes szabályok szerint gyártelepükről elszállíttatik, az állampénztárból a szeszsadópótlék bevételeinek terhére 2 korona jutalomban részesülnek; valamint tehát a szeszsadó, úgy a szeszsadó-pótlék tekintetében is mérséklést élveznek.

Bornagykereskedők és nagyobb pincekezelést folytató bortermelők a rendeletileg megállapított feltételek alatt azt a szeszt, mely boraik szesztartalmának emeléséhez szükséges, szeszsadópótléktól mentesen szerezhetik be. Hasonló adómentességet élveznek a konyak- és gyümölcspálinka-gyárosok, azzal a feltétellel, hogy a szeszsadópótléktól mentes szeszből készült termelvényeiket külföldre, vagy az 1899: 17. törvénycikknek megfelelőleg Ausztriába vagy Bosznia-Hercegovinába viszik ki.

A szeszsadó-pótlék visszatérítésének helye van hektoliter-szeszfokonként 15 fillérrel, ha már megadóztatott szeszt (ilyen az általányozás és megváltás útján termelt alkohol, melyért a mezőgazdasági szesz-főzőknek nyújtott kedvezmények folytán tényleg nem esik több adó 15 fillérnél), legalább 50 liter mennyiségben a vámvonalon át, vagy 1 litert meghaladó mennyiségben az 1894: 15. és 1899: 17. t.-cikk rendelkezései szerint Ausztriába, vagy Bosznia-Hercegovinába átvisznek; hektoliterszeszfokonként 30 fillérrel likőr, rum és puncsesszenciának 1 litert meghaladó mennyiségben, a most említett törvények szerint, a most említett területekre átvitelénél. A

szeszadó-pótlék visszatérítése alapján járó összeg a ki-, s illetőleg átvitel igazolásától számított 6 hó multán esedékes.

Egyébként a szeszadópotlékra nézve nagyban és egészben, ugyanazok a szabályok állnak, melyeket fentebb I. alatt, a söradópotlékra vonatkozólag ismertettünk. Az eddig fennállt szeszforgalmi adó utáni bevétel 11·7 millió forinttal van előirányozva. (23·4 mill. K.)

59. §. 5) Ásványolajadó.

A magyar szent korona országaiban finomítás (tisztítás) útján előállított Réaumur szerint 12° hőmérsék mellett 870 foknál nem nagyobb sűrűségű és így világításra alkalmas ásványolaj 100 klgramm tiszta súlya után 13 korona fogyasztási adót kell a finomító gyárosnak fizetnie. Az üzlet megkezdésének bejelentésére, az eszközök, eljárás leírására, az ásványolaj-készletek és szállítmányok bejelentésére, a hivatalos zárnak épségére, a hivatalos műszerek készletben tartására, p. ü. őri hivatalos helyiség adására nézve nagyban és egészben ugyanazok a kötelezettségek terhelik a vállalkozót, mint az eddig ismertetett fogyasztási adóknál. Minden gyár körül 5 kilométernyi kiterjedésben ellenőrzési kerület van kijelölve. 880°-nál nagyobb sűrűségű ásványolajat könnyebb fajokkal csakis a finomító vállalkozók vegyíthetnek. 770°-nál kisebb sűrűségű ásványolajat motorok hajtásához s ásványolaj-finomításhoz az előirt feltételek s ellenőrzési rendszabályok mellett, ásványolaj-adótól mentesen lehet beszerezni. Az ásványolajadó 1899-re remélt hozadéka 4·6 mill. frt. (9·2 mill. K.)

60. §. *A sör-, ásványolaj-, cukor- és szeszadónak a fogyasztás terület részére való biztosításáról.*

Az osztrák-magyar monárkhia közös vámterületén a fogyasztási adók szempontjából 3 fogyasztási

területet különböztetünk meg, u. m. a magyar szent korona országait (magyar állam), a birodalmi tanácsban képviselt királyságokat és országokat (Ausztria) s Boszniát s Hercegovinát. Ha már most e területek valamelyikéről a másikra visznek át fogyasztási adó alá eső tárgyakat, ez az adó, a dolog természetéből kifolyólag, nem a küldő, hanem a befogadó kerület kincstárát kell, hogy illesse, mert ott történik a tényleges fogyasztás. Hogy ez megtörténjék, arról az 1894: 15. és ennek módosításáról szóló 1899: 17. törvénycikk intézkedik.

Az ily tárgyak kétféleképpen mehetnek az egyik területről a másikra: vagy fogyasztási adóval terheltten, ami azt jelenti, hogy az adó még nincs a küldő területen lefizetve; vagy ily adóval nem terheltten, vagyis hogy az adót már ott lefizették utána.

Első esetben a szeszadót a befogadó terület a küldő területnek, a kisebbik adótétel szerint, abban a mértékben téríti meg, a mennyivel az onnan behozott alkohol-mennyiség nagyobb a vámvonalon át a befogadó területről kivitt alkohol-mennyiségnél. Másik esetben, ha a küldő területről úgy jön át akár sör, akár cukor, ásvány-olaj, vagy szesz, hogy az adót amott már lefizették, ezt a küldő terület a befogadó területnek megtéríti, ha a küldés a törvényben előírt mennyiségben s az ott szabályozott utalási eljárás mellett történik.

61. §. b) *Boritaladó. Husfogyasztási adó.*

1) A boritaladó tárgya¹⁾ minden fogyasztásra szánt szőlő-cefre, bor, bormust és gyümölcsbor, Budapesten a borseprő is. Fizetik: azok a borkereskedők, kik üzletüket nagyban folytatják; aztán vendéglősök, korcsmárosok és mindazok, kik bort kicsiben (50 literen alul) eladnak, vagy kimérnek; akik e célból a boritaladó alá eső tárgyakat a be-

¹⁾ 1892: 15. törvényezikk.

szedési körbe (vagyis azon területre, melyre nézve az adómegváltás, bérbeadás, ráutalás, vagy kincstári kezelés után biztosított) behozzák, a szőlőbirtokosok. Az adó nagysága tekintetéből megkülönböztetendők: Budapest, Pozsony, aztán az I. II. és III. osztályu községek, és fizetendő:

	Budapesten, Pozsonyban, I.			II.		III.
	osztályu községekben.					
	K. f.	K. f.	K. f.	K. f.	K. f.	K. f.
1 hektoliter borért	12 92	12 —	12 70	11 38	8 70	
1 hkl. bormustért és szőlőcefreért	9 70	9 —	9 52	8 54	6 52	
1 hkl. borseprőért	4 40	—	—	—	—	
1 hkl. gyümölcs borért	4 40	4 20	4 —	3 60	3 20	

Szőlősgazdák I. o. községekben bor után	6 K 70 f.,
II. „ „ „ „ „	5 „ 38 „
III. „ „ „ „ „	2 „ 70 „
I. oszt. bormust és szőlőcefre után	5 K 04 f.,
II. „ „ „ „ „	4 „ 02 „
III. „ „ „ „ „	2 „ 02 „

A szőlősgazdák kedvezményeért az igényt legkésőbb az illető év szeptbr. 15-ig kell bejelenteni. Hozadéka 7·8 millió forint. (15·6 mill. Korona.)

II. A huszfogyasztási adó tárgyai: 1. eladás céljából levágott nagy vágómarhák és kisebb vágóállatok; 2. oly állatnak áruba bocsátott húsa, melynek levágása adómentes; a sertéshus nem adótárgy, de az áruba bocsátott szalonna igen; 3. faggyunyérés végett levágott állat, ha húsa nem is kerül fogyasztás alá; 4. Budapesten a házi és vadszárnyasok, továbbá a vadhus. A huszfogyasztási adó szempontjából a községek ugy osztályoztatnak, mint a boritaladó szempontjából, csak hogy Pozsony és az I. oszt. községek egy adómérték alá esnek. Fizetendő darabonként:

	Budapesten, K. f.	I. oszt. K. f.	II. községekben: K. f.	III. K. f.
Vágó marhák s egy éven felüli bor- juk után:	12 60	11 28	7 56	5 04
egy éven aluli borjuk után:	2 10	1 68	1 26	1 84
juhok kecskék után:	— 80	— 64	— 52	— 34
bárányok után 14 klgmig	— 52	— 42	— 34	— 22
sértések után 6 klgrm.-tól 20 klgmig	1 58	1 26	— 84	— 64
nagyobb serté- sekért	3 16	2 52	1 90	1 26
friss, sózott, füs- tölt hus után 100 kilogramként	4 70	3 76	1 90	1 26

Budapesten házi szárnyasok után darabonként: 6—20 f., vadak után: nyul darabonként 30 f., más vadak: 4—6 K; vadszárnyasok után 2—60 f. A husfogyasztási adó hozadéka 3·3 millió forint. (6·6 mill. K.) (L. 1868: 17. 35. 1875: 28. s 1887: 47. t. c.)

A más beszédési körbe, vagy zárt városba hozott adóköteles hus bejelentendő s az adó a behozatalkor fizetendő. Az adó biztosítása úgy történik, mint a boritaladónál s azzal együttesen. Az áthágások mindkét adónemnél jövedéki kihágások.

62. §. A fogyasztási adók áthágóira szabott büntetések. Elévülés.

A fogyasztási adókra vonatkozó szabályok megsértése jövedéki kihágást képez s ez ismét vagy egyszerű, vagy súlyos lehet, amint már a 17. §-ban megösmertettük. A büntetések pénzbírságok, melyeket, ha a kihágás egyszerű, a törvények által előírt mérték szerint (maximum 400, 1000 és 2000 korona) a p. ü. igazgatóság szab ki s felelbezésnek a pénzügyi minisztériumhoz van helye. Ha pedig súlyos jövedéki kihágást állapít meg a jogosított hatóság, akkor a pénzbírság a megrövidített, vagy a meg-

rövidítés veszélyének kitett adó 4—8-szoros összegében szabandó ki s ha ez megállapítva nem volna — 10.000 koronáig terjedhető pénzbüntetés alkalmazandó; a pénzbüntetések behajthatlansága esetén a 17. §-ban ismertetett szabályok szerint fogságbüntetés szabandó ki.

A ki nem vetett, vagy kivetett, de nem szorgalmazott fogyasztási adók 5 év alatt, az ellenök elkövetett jövedéki kihágások 3 év alatt évülnek el.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A közadók kezelése.¹⁾

63. §. Az egyenes adók kivetése, nyilvántartása,²⁾ befizetése, biztosítása, elengedése, leírása, törlése, behajtása, elévülése.

Az egyenes adók kivetésére vonatkozó munkálatok a p. ü. igazgatóságok (fő- és székvárosi kir. adófelügyelő) felügyelete és ellenőrzése alatt történnek. Az adótárgyak és adóalanyok összeírását a p. ü. igazgatóságok indítják meg s ezek és a főszolgabírák (polgármesterek) ellenőrzése alatt rendbíróság, fegyelmi és büntetőjogi felelősség terhe alatt a községi közegek végzik.

Az egyenes adók közül kivetik: I. községi közegek (községi előljáróság, városi adóhivatalok): a földadót a házadót, I. és II. oszt. keresetadót, általános jövedelmi pótagót, a fegyveradót. II. A pénzügyigazgatóságok (székesfővárosi adófelügyelő): a IV. oszt. kereseti adót, a tőkekamat- és járadékadót és a hadmentességi díjat. III. Az adókvető bizottságok: a III. oszt. keresetadót, a bányaadót,

¹⁾ Idevonatkozó alaptörvények az 1883: 44., az 1889: 28. és 1896: 26. tczikkeek.

²⁾ A közadók kezelésére vonatkozó határozatok részben, különösen a biztosítást és behajtást illetőleg a közvetett adókra, illetékekre, díjakra s általában a közadók módja szerint behajtandó követelésekre is vonatkoznak.

a nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egy-
letek adóját. A házadót és a III. oszt. kereseti adót
3 évre, a többi adónemeket 1 évre vetik ki. A kive-
tések kiinduláspontja az adókötelesek bevallása. Az
itt nem említett egyenes adónemeket a kir. adóhiva-
talok vetik ki, illetőleg számolják el a pénzügyigaz-
gatóság felügyelete alatt.

Az egyenes adók kivetése ellen, a kivetési lajst-
romok közzétételétől, — illetve az adótartozásnak
az adókönyvecskébe való bejegyzésétől számított 15
nap alatt a közigazgatási bizottsághoz s ennek ha-
tározata ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt
a közigazgatási bírósághoz lehet felebbezni. Éppúgy
az illetékek jogalapja és mértéke ellen. Hogy a köz-
vetett adóknál, melyek a felebbezési forumok (p. ü.
igazgatóság, p. ü. minisztérium), erről már szó-
lottunk.

Az egyenes adók könyvelését és nyilvántartását
egyénenként a községi előljáróság (jegyzők) illetőleg
városi adóhivatalok, — községenként, (sőt a kis- és
nagyközségekben a legalább 100 frt adót fizetőkre nézve
egyénenként is) a kir. adóhivatalok, adóhivatalonként
és törvényhatóságonként a pénzügyigazgatóság melletti
számvevőség teljesítik. A díjak kivetése a központi
díj- és illetékszabási hivatal feladata; a közvetett
adók és illetékek kivetését és biztosítását a kir. adó-
hivatalok eszközlik.

Az egyenes adók négy egyenlő részletben, a
negyedévek első napján esedékesek s a negyedév
közepéig (febr., máj., aug., novemb. 15-ig) késedelmi
kamat nélkül fizethetők be. Az I. oszt. kereseti adó
ápr. és okt. 1-én esedékes; állami, törvényhatósági
s állandó magántársulati hivatalnokok IV. oszt. ke-
reseti adóját 12 egyenlő részletben a fizetésből von-
ják le; a hadmentességi díj egyszerre egy összegben
okt. 1-én esedékes és nov. 15-ikéig befizetendő. Az
illetékek és díjak esedékességéről az illető helyeken
szóltunk. A beszedő közegek részletfizetést is köte-

lesek elfogadni. A befizetés a városi adóhivataloknál, a községi előljárásioknál (100 frton felül adózók részéről a kir. adóhivataloknál) eszközöndő; a közvetett adókra és illetékekre nézve a kir. adóhivatalnál. Fizetési halasztást 100 frtig az adóügyi tanácsnok, vagy főszolgabíró, azonfelül a p. ü. igazgatóság, másodfokon a közig. bizottság, végső fokon a p. ü. miniszter adhat. Elemi károk esetén adóelengedésnek, hibás adóelőírás esetén helyesbítésnek, illetőleg leírásnak, alaptalan befizetés esetén visszafizetésnek, behajthatatlanság esetén törlésnek van helye. A kellő időben be nem fizetett közadóknak, melyek ingóságokra foglalás, ingatlanokra telekkönyvi bejegyzés által biztosíthatók, behajtására a községek, főszolgabírák (s helyetteseik), rendkívüli esetekben az állami adóvégrehajtók vannak hivatva. A behajtás fokozata: megintés (illetékeknél a fizetési meghagyás kibocsátásán kívül külön megintésnek rendszerint nincs helye), zálogolás (foglalás), árverés, mely ingatlanokra a végrehajtási törvény (1881: 60. tcikk) rendelkezései szerint fogantatosítandó.

A közadók 5 év alatt évülnek el, ha ki nem vetették, vagy a ki nem vetetteket nem szorgalmazták. A felek a tévesen befizetetteket 3 évig követelhetik vissza.

HATODIK SZAKASZ.

A határvámok.

64. §. A határvámok fogalma, nevei s helyzete a magyar állam háztartásában.

A határvámok az állam részére járó azok a közszolgáltatások, melyeket a határvonalon behozott, kivitt, vagy átvitt áruk után kell fizetni s így behozatali, kiviteli, vagy átviteli vámok lehetnek. Nálunk csak a behozatali vámok bírnak jelentőséggel. Magyarország Ausztriával ¹⁾ és Bosznia-

¹⁾ 1867: 16., 1878: 20., 1887: 24., 1898: 1. 1899: 30 törvénycikkek értelmében.

Hercegovinával¹⁾ közös vámterületet képez, tehát ezeket vámvonalak nem, — csak fogyasztási adóvonalak választják el. A vámigazgatást és kezelést Ausztria és Magyarország önállóan, de egymás ellenőrzése mellett intézi. Nálunk a vámszabályok végrehajtására a vámhivatalok különféle nemei vannak hivatva, melyekről a 7. §-ban B. a. s a 10. §-ban A. a. szólottunk.

A vámbevétel előbb a magyar és osztrák vámszövetség, most az ezt pótló önálló intézkedések értelmében nem a magyar állam saját bevétele; a saját határvonalának vámbevételéből 900.000 K-t kezelési költség címén megtarthat; továbbá, mivel a vámok most aranyérték szerint szedendők, a magyar és osztrák államkincstárt megilleti a külön azsiónyeremény is; a közös vámbevételből azonkívül az okupált tartományok költségeire 600.000 aranyforint (mintegy 132 mill. korona) levonandó s a felülmárado, és 100 millió korona körüli összeg a közös költségvetés fedezésére fordítandó.

65. §. *A vámhivatali eljárás.*

Minden vámhivatali eljárás alá tartozó árut a kérdéses vámhivatal elé kell állítani s róla árúbevallást és statisztikai bevallást adni. Elő vannak írva azok a szabályok is, melyek szerint az árúk a vámvonalat átléphetik. Azok az utak, melyeken ez meg van engedve, vámutaknak, más utak pedig mellékutaknak neveztetnek. A feltétlen kiviteli, vagy behozatali tilalom alá eső árúkat azonban a vámutakon sem lehet behozni vagy kivinni. A behozatal csak a vámszabályokban előírt órákban történhetik. A tengeri és határvízi közlekedésre nézve különleges szabályok állnak fenn. Különösen fontos, hogy a tengeri hajók vezetőinek a vámköteles és mentes árúkra vonatkozó hajónyilatkozattal kell ellátva lenniök. Némely tárgyak behozatala közegészségi, közrendészeti vagy közérkölcsei szempontból megszorított rendszabályok alatt áll s esetleg engedélytől lehet függővé téve.

Azon összeg, mely a vámköteles árúk után a behozatal, kivitel, vagy átvitel fejében fizetendő: a vámdíj. Az átvitel most nálunk nem lévén vámdíjjal terhelve, tényleg csak behozatali s kiviteli

¹⁾ Um.: 1884: 21., 1887: 25., 1888: 24., 1891: 18. és legutóbb az 1899: 16. törvénycikk.

vámdíjak szerepelnek. Az oly árukat, melyek után a behozatalnál, vagy kivitelnél nem kell vámot fizetni, vámmenteseknek mondjuk. Kiviteli vám alá csak a rongy és papirgyártási hulladékok esnek. A vámdíjak, vagy vámok súly- és darabszám szerint vettetnek ki, ha emellett egyéb minőségek is tekintetbe vétetnek: előállanak az ún. specifikus vámok. Mily árúkra, mily vámtételek alkalmazandók s megvámolásukra mily vámhivatalok s mily mennyiségig vannak jogosítva, ez a vámtarifából, vagyis a vámköteles árúk és vámtételek rendszeres jegyzékéből tűnik ki. A vámtarifát általánosnak nevezzük akkor, ha azokat a vámtételeket tartalmazza, melyek a nem-szerződéses, vagy pedig megtorlás alatt nem álló nemzetekkel szemben alkalmazandók. Ez utóbbiakkal szemben a különbözeti, differenciális, vagy szerződéses tarifák alkalmazandók. Az osztrák-magyar vámtarifa alaptörvénye az 1882: 16. törvénycikk, melyet számos törvény módosít. ¹⁾ A nevezett vámtarifa: 1. behozatali részből áll, mely az árukat 50 osztályba 356 tétel alá sorozza és 2. kiviteli részből, mely csak 1. tételszámot foglal magában. A szerződéses államokból eredő árúk származása kísérő okmányokkal, sokszor pedig származási bizonyítvánnyal igazolandó.

A súlyszerinti vámolásnál megkülönböztetik az áru teljes súlyát (brutto-, sporco-súly), melyben a boríték, vagy tarték (tartály) súlya is befoglalatik; aztán a göngyöleg-súlyt (tara), mely tisztán a borítékra, vagy tartékra esik s a tiszta-súlyt (netto-súly), mely magának az árunak a súlya és rendszerint úgy állapítandó meg, hogy a brutto-súlyból a borítékra bizonyos %-ot levonnak; néha pedig valóságos megméréssel. Mikor kell a vámolásnál a teljes, mikor a tiszta-súlyt alapul venni, a vámszabályok részletesen állapítják meg.

Mindannak kikutatása és megvizsgálása, ami a vámmentesség megállapításához, vagy a vám kiszabásához szükséges, vámhivatali vizsgálat nevet visel. A vasuti és gőzhajózási vállalatok, valamint a posta köteles a vámszabályok megtartása körül közreműködni.

A vámkezelésnél a vámdíjon kívül mellékilletékek, mérlegpénz, pecsét- és zsinórdíj, jegypénz és raktárdíj is fizetendő. A vámdíjakra nézve 100.000 ko-

²⁾ Az 1879: 52. törvénycikknek megfelelőleg.

rona erejeig a p. ü. igazgatóság, azonfelül a p. ü. miniszter kellő biztosíték mellett vámhitelt is engedélyezhet.

Ha az árúk végleges vámkezelését nem az a vámhivatal végzi, mely elé először tényleg állíttatnak, pl. nem a határszéli, hanem valamely benső vámhivatal, akkor ezt az eljárást az árúk utalásának nevezzük. Az első vámhivatal az utaló, a másik az utalt, vagy elintéző, melyhez az árúknak változatlan állapotban kell érkezniök. Az utalásnál a vámhivatali közegek gyakran hivatatos zárt alkalmaznak és kíséző-jegyet állítnak ki. A vasuti vállalatokra és a póstaküldeményekre, valamint a Dunán és Száván közlekedő hajókra nézve az ú. n. megrövidített utaló-, vagy bementő eljárás van a forgalom érdekében életbeléptetve, melyet azonban itt, térszüke miatt, még nagy vonásokban sem ismertethetünk.

A határvámszabályok tudatos megsértése csempészet, vagy dugárusság s mint ilyen, súlyos jövedéki kihágás s az ezekre fennálló szabályok szerint s közegek által büntetetik. A határvámszabályok oly megsértése, melyeknél a kincstár megrövidítésére irányzott szándék fenn nem forog, egyszerű jövedéki kihágás. A jövedéki büntető eljárásnak a „Harmadik Rész“-ben előadott szabályai ide is vonatkoznak.

HETEDIK RÉSZ.

A magyar állam hitelügye.

66. §. A magyar állam adósságai.

A magyar államnak 1867-ben, az alkotmány helyreállításakor nem volt más jogszerinti adóssága, mint az urbériség eltörléséből származó földtehermentesítési tartozás, melynek összege 250 millió forint, vagyis 500 millió korona körül járt. Azonban a kiegyezés alkalmával elvállalta az osztrák államadóssági terhek egy részét, a közös tüggő államadósságban (papírpénz és sóbányautalványok) és az osztrák nemzeti bank javára fennálló 80 millió frt-nyi (160 millió kor.-nyi) tartozásban kvóta arányban a részesedést. (A kvótáról a IX. részben szólunk.) Amellett az ujonnan megnyílt állami élet, a mult mulasztásainak a szellemi és anyagi élet terén való mielőbbi pótlása oly anyagi áldozatokat követelt, hogy a magyar állam kénytelen volt adósságot adós-

ságra halmozni; így történt aztán, hogy 1868-ban még 6½ milliónyi fölösleggel dicsekedhettünk. de ettől kezdve a költségvetési hiány ijesztő módon emelkedett s csak 1890-ben szűnt meg. Az 1896. évi zárszámadás 2½ millió forint, az 1897-iki 8½ millió forint tényleges felesleget mutat. Legnagyobbak voltak a hiányok 1873-ban (69½ millió ft) és 1874-ben (61½ millió ft.)

A magyar állam adósságai kétfélék u. m.: I) Ausztriával közösek és II. tisztán a magyar államot illetők.

I. Az Ausztriával közös államadósságok közt első helyen említjük az 1867: 15. t.-cikk által Ausztria terheiből elvállalt évi járadékokat, évi 29.188.000 forintot, melyből 11, 776.000 forint ezüstben fizetendő. Az osztrák államadósságok egységes járadékadóssággá lett átváltoztatásából évi 2.300.000 korona teher hárul Magyarországra s ebből 300.000 korona ezüstben.

Aztán említendő a jegybank-kölcsön, melyet Ausztria vett fel az akkori szabadalmazott osztrák nemzeti banktól, mely most már osztrák-magyar bankká alakult. Ez adósságért a bankszabadalom tartama alatt nem kell kamatot fizetni.

Törlesztésre a bank nyereségének azon része fordított, mely a két államot illetve s az esetleges jegyadó. E tartozás 1899-ben még mindig meghaladta a 70 milliót. Visszafizetése 70%-ban Ausztriát, 30%-ban Magyarországot terhelte volna. Az 1899. 38. t.-cikk I. cikke értelmében azon napon, melyen az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról szóló 1899. 37. t.-cikk életbe lépett, ez adósság 30 millió aranyforintra szállítatott le, előbb azonban Ausztria köteles volt törlesztésképp 30 millió arany forintot fizetni a banknak. Ehhez a magyar állam az osztrák állam kincstárnak 50 éven keresztül törlesztendő 9 millió o. é. forinttal járul. Az új szabadalom tartama alatt a fenmaradt 30 mill. o. é. forintra törlesztést nem kell eszközölni.

A közös jótállás alatt álló függő államadósság állott 312 millió ftt papírpénz- és 100 millió sóbányautalvány-adósságból, mely utalványok a gmundeni, ausseei és halteini sóbányákra voltak bekebelezve. Kezelése az 1868: 46. t.-cikk értelmében a közös pénzügyminisztert, ellenőrzése a közös függő államadósságot ellenőrző bizottságot illeti, melybe az osztrák birodalmi tanács és

a magyar országgyűlés 6—6 rendes és 3—3 póttagot választ. A valuta-rendezés folytán a papírpénzek beváltása lett szükségessé s ezek egy részének beváltására az osztrák és magyar állam közt kötött egyesség módozatait az 1894. 24. törvénycikk tartalmazza. Beváltandók voltak az egyforintos államjegyek általában, az 5. és 10 forintosokból annyi, hogy együtt a teljes összeg 200 milliót tegyen. Helyettük ezüstértékpénz és bankjegyek lesznek kibocsátandók. 1899. június végéig bevonatott összesen 199,319.654 frt értékű 1., 5. 50 forintos. A beváltás költségeinek 70%-át Ausztria, 30%-át Magyarország viseli. Az 1899. 31. törvénycikk az összes államjegyek beváltását rendeli el.

Az 1867. 15. törvénycikk a közös szükségletek fedezésére netán megkívántató közös kölcsönök felvételéről is intézkedik, melyek összes terhei a kvóta arányában oszlanak meg a két állam közt.

II. A magyar állam saját adósságai az 1897. évi zárszámadások szerint vagy visszafizetés kötelezettsége nélkül fölvettek, vagy törlesztendőek; részint arany-, részint ezüst-, részint papír, illetőleg bankértékben kamatozók. A visszafizetés kötelezettsége nélkül felvett, vagyis járadékadósságok kis része $3\frac{1}{2}\%$, — nagyobb része 4—5%-os; tőkeértékük 1089 millió forint. A magyar állam saját adósságainak összege 2212 millió 987 ezer forint volt 1897. év végén s ezek kamataira s törlesztésére 142 millió forintot kellett fordítani. Mariska Vilmos dr. az osztrák államadóssági terhek (I. I. szám a.) tőkeértékének hozzászámításával 3000 millió forinton felüli értékre teszi a magyar állam összes adósságainak összegét, de ezek tőkéje nem terheli hazánkat. A fenti 2200 millió frtot haladó teherrel szemben áll az államnak mintegy 2946 millió frt, vagyis 5892 millió korona értékű vagyona.

NYOLCADIK RÉSZ.

A Magyarország és Horvát-Szlavonország közti pénzügyi viszony.

67. §. *E viszony lényege s a reávonatkozó törvények határozatai.*

Horvát-Szlavonország, mint az egységes magyar birodalom alkotó része, az 1868. 30. törvénycikk alapján széleskörű tartományi önkormányzatot nyert

s van külön tartományi gyűlése (törvényhozása) és kormánya. De az anyaországgal számos közös ügye maradt, mint: először is mindazok az ügyek, melyek Magyarország és Ausztria közt közösek, aztán azok, melyek Magyarország és a társországok közt közösek, mint az udvartartás, a pénzügy stb. Az 1868: 30. t.-cikk 11. §-a elismeri, hogy e közösügyek költségeinek fedezéséhez a társországok adóképesységük arányában tartoznának járulni; ámde mivel, ha a horvát-szlavon közjövedelmek e részét a közös kiadásokra tényleg átengednék, saját beligazgatási szükségleteiket nem tudnák fedezni: Magyarország beleegyezett, hogy a társországok beligazgatási szükségleteikre jóval többet tarthassanak vissza, illetőleg a közös kiadásokhoz jóval kevesebbel járuljanak, mint amennyi adózóképességüknek megfelel. Az idevonatkozó első egyezséget a fentnevezett törvénycikk tartalmazza; ennek határozatait módosítja az 1880: 54. t.-cikk; legutóbb pedig az 1889: 45. t.-cikk rendezi a viszonyt, melynek határozatait az 1899: 5. t.-cikk 1899. végeig meghosszabbítja.

E törvény értelmében Horvát-Szlavonország adózási képessége (megközelítőleg) 7·94%, Magyarorszáé 92·06%. Tehát ily arányban kellene a közös kiadásokhoz is járulniok. Azonban Horvát-Szlavonország beligazgatási szükségleteire a magyar állam az ott befolyt s a most nevezett törvény 6. §-ában megállapított állami bevételek 44%-át szolgáltatja át azon horvát-szlavon országos, vagy törvényhatósági pénztárba, melybe a társországi törvényhozás, vagy kormány kívánja; így a közös kiadások fedezésére csak 56% marad, kevesebb mint amennyi a fenti 7·94%-os aránynak megfelelne. Az így előálló és az anyaország által fedezett hiányok, melyeket a társországok később sem tartoznak megtéríteni, évenként 4—5 millió forint közt ingadoznak, csak kivételesen tettek 2—3 millió frtnál többet. Megosztás alá nem kerülő jövedelmek: a határvám; a bor- és huszfogyasztási-, Horvát-Szlavonországban tisztán községi költségek fedezésére fordított adók; Belovármegye kath. lakossága által fizetett lelkészi illeték, mely autonóm célokra fordítandó; s a külön rendeltetéssel bíró hadmentességi díj.

KILENCEDIK RÉSZ.

Az Ausztria és Magyarország közt fennálló pénzügyi viszony.**68. §. Közösüggek. Kvóta. Vám- és kereskedelmi közösség. Bankügy.**

Magyarország és Ausztria közt a pragmatika szankcióból folyó közösüggeknek ismeri el az 1867. 12. törvénycikk a hadügyet, a külügyet s a kettőre vonatkozó pénzügyet. E közös ügyek költségeinek viseléséhez mindkét állam teherviselési képességéhez mért arányban (kvóta) tartozik hozzájárulni. Hogy ez arány időnkint a két országgyűlés által kiküldött kvótabizottságok munkálatai alapján, s illetőleg végső esetben Ő Felsége a király döntése szerint hogyan legyen megállapítva: annak előadása a közjog körébe tartozik. Eddig az arány az volt, hogy Ausztria a közös kiadások fedezéséhez 68·6. — Magyarország 31·4%-kal járult. Jelenleg a kvóta Ausztria részére valamivel több 66%-nál, Magyarország részére nem egészen 34%-ban van megállapítva. A közös költségvetéseket a két országgyűlés közösüggyi bizottságai (delegációk) állapítják meg s a két törvényhozás a fenti arány szerint változtatlanul iktatja költségvetésébe, úgy azonban, hogy a közös kiadások fedezésére mindenekelőtt a közös miniszteriumok saját bevételeit s aztán a vám- és kereskedelmi közösség tartamára a közös vámjövedéknek az egyes államokat illető jutalékok és a Bosznia-Hercegovina költségeire megállapított 600.000 aranyforint levonása után fennmaradó bevételeit (mintegy 100 millió K.) kell fordítani, s az így fennmaradó rész képezi a kvóta szerinti megosztás tárgyát. Ez az 1899. évi költségvetésben, rendes és rendkívüli kiadások címén 34·7 millió forintot tesz. (65·4 mill. K.)

Közös ügyet képez jelenleg az okkupált tartományok megszállása s illetőleg ennek költsége is. E költség 1899-re a két állam részéről fentemlített s a közös vámjövedelemből levonandó 600.000 aranyforint s Magyarország részére s ezenkívül kvóta arányában 1·6 millió forint. (3·2 mill. K.)

Valamint e közösügy sem a pragmatika-szankcióból folyik, azonképpen nem abból erednek s tisztán csak célszerűségi szempontból vannak közös

egyetértéssel intézendő ügyekké nyilvánítva: a pénz és érem ügy, melyről már a 33. §. 2. pontjában szoltunk; aztán a vám- és kereskedelmi ügyek, melyek az 1897. év december 31-ig az időnként kötött vám- és kereskedelmi szövetségek (az 1867: 12. törvénycikkből kifolyólag az 1867: 16., 1878: 20., 1887: 24. törvénycikkek) — ettől kezdve pedig egyoldalú rendelkezés és önálló intézkedési jog alapján az 1898: 1. s 1899: 4 s főleg az 1899. 30. törvénycikk értelmében vannak szabályozva a vám- és kereskedelmi közösség elve alapján, noha 1898. január 1-től kezdve jogilag az önálló vámterület állapota következett be. A bankügy is különböző, 1867-től többször ismétlődő s törvényekbe iktatott egyezményekben közös egyetértéssel szabályoztatott.¹⁾ A pénz- és éremügyet, valamint a bankügy egyes részleteit már ismertettük; behatóbb fejtegetésekre nincs terünk. A vám- és kereskedelmi közösséget illetőleg is a magyar államjogra kell olvasóinkat utalni. A magyar állam és Ausztria közös adósságairól a 66. §-ban I. a. emlékeztünk meg.

Utószó.

Mivel e mű elkészülte és kinyomatása közben az 1899: 36 törvénycikk értelmében a koronaértékben való számítás kötelezővé lett: tehát revízióközben csak is ott hagytam meg az osztr. ért. forintokban való számolást, hol régibb törvények intézkedéseiről s az 1899: 8 törvénycikkben foglalt számadatokról van szó, ez utóbbiakat azonban koronaértékben is kifejeztem; máshol mindenütt a koronaértéket használtam.

Már csak e helyen emlékezhetek meg röviden a magyar törvényhozás egyik legújabb pénzügyi alkotásáról, az 1900. évi 11. törvénycikkről, mely egy új forgalmi adót, t. i. az értékpapir-forgalmiadót létesíti, vagyis az u. n. tőzsdeadót hozza be. Az adólerovás vagy közvetetlenül, készpénzfizetés útján, vagy az okiratokra ragasztandó bélyegjegyek felhasználásával történik. A megadóztatás érték szerint, 2000 korona után 10 fillérrel történik. A törvény megsértése jövedéki kihágás s 50—500 K. pénzbírsággal büntethető.

¹⁾ L. az 1899. 37. és 38. törvénycikket.

Tartalomjegyzék.

Lapszám

Berezetés.

1. §. Az állam és gazdasága, különösen a magyar állam gazdasága	3

Első rész.

A magyar pénzügyi törvényhozás.

2. §. Pénzügyi törvényhozás. A magyar pénzügyi jog forrásai	5
3. §. Költségvetési törvény	7

Második rész.

A magyar pénzügyi közigazgatás szervezete.

4. §. Pénzügyi végrehajtás. Kormányzat, igazgatás és alárendelt hivatalok	10
5. §. A pénzügyminiszterium és központi szervei	12
6. §. A pénzügyminiszterium alatt álló közép-foku, vagyis igazgató hatóságok, alárendelt hivatalok, intézetek és közegek I. Pénzügyigazgatóságok	13
7. §. A pénzügyigazgatóságok alá rendelt hivatalok	16
8. §. II. A fő- és székváros területén működő m. kir. adófelügyelő. A központi díj- és illetékszabási hivatal	19
9. §. III. A dohány- és lottójövedéki igazgatóságok	20
10. §. IV. A budapesti m. kir. fővámgazgató. Kincstári bányászat és bányászati szakoktatás. Diósgyőri vas- és acélgyár. Központi főfémjelző hivatal	22
11. §. V. Kataszteri és földadó-nyilvántartási hatóságok és közegek	24
12. §. VI. Magyar kir. kincstári jogügyi igazgatóság és m. kir. kincstári ügyészségek	25

13. §.	Az állami számvevőszék	26
14. §.	A főispán hatásköre a pénzügyi közigazgatásban	27
15. §.	A pénzügyi közigazgatásban résztvevő önkormányzati közegek	28

Harmadik rész.

A pénzügyi bíráskodás és jövedéki büntetőeljárás.

16. §.	A pénzügyi bíráskodás általában. A m. kir. közigazgatási bíróság	31
17. §.	Jövedéki büntető eljárás. I.	34
18. §.	Jövedéki büntető eljárás. II.	37

Negyedik rész.

A pénzügyi államszolgálat viszonyai.

19. §.	E rész felosztása, jogforrásai	40
--------	--	----

Első fejezet.

Az államszolgálatban való alkalmaztatás általános és különös kellékei; az ide tartozó állások betöltésének módzatai.

20. §.	A szolgálat hármas fokozata. Általános kellékek	41
21. §.	A pénzügyi állami szolgálatban alkalmaztatás különös kellékei. I. Fogalmazási szak	42
22. §.	II. A m. kir. adóhivatali, számviteli, pénztári, állami végrehajtói minősítés	43
23. §.	III. Kezelési, fogyasztási, sóhivatali, — IV. dohány- és lottójövedéki, — V. vámhivatali szak	44
24. §.	VI. Pénzügyőrségi — VII. különleges szakképesítés	46
25. §.	A pénzügyi hivatali állások betöltése	48

Második fejezet.

A pénzügyi államhivatalnokok kötelességeiről és jogairól.

26. §.	A pénzügyi államhivatalnokok kötelességeiről	49
27. §.	A pénzügyi államszolgálatban alkalmazott hivatalnokok jogai. I. Erkölcsi és vegyes természetű jogok	50
28. §.	II. Anyagi természetű jogok	51

Harmadik fejezet.

A fegyelmi eljárásról.

29. §. Fegyelmi vétségek, büntetések, hatóságok, eljárás 55

Ötödik rész.

A magyar állam szükségletei, vagyis az állami kiadások.

30. §. Állami szükségletek az 1899. 8. törvénycikk alapján 57

Hatodik rész.

A magyar állam bevételei.

31. §. A magyar állam bevételeinek osztályozása és nagysága az 1899. 8. t.-cikk alapján 59

Első fejezet.

Az állam magánjogi természetű bevételei.

32. §. Állami mezőgazdaság, erdőgazdaság, állami bányászat, állami kereskedelmi és ipari vállalatok 60

Második fejezet.

Az állam közjogi természetű bevételei.

Első szakasz.

A közgazdasági regálék.

33. §. A közgazdasági regálék fogalma, fajai s jövedelmezősége 63

Második szakasz.

A pénzügyi regálék, vagy állami egyedárúságok. (Monopoliumok).

34. §. Fogalmuk és fajaik 66
 35. §. A sóegyedárúság, vagy sójövedék 67
 36. §. A dohányegyedárúság 68
 37. §. A lottójövedékről, vagy egyedárúságról 71
 38. §. Az állami italmérési jövedék 72

Harmadik szakasz.

Az illetékek és díjak.

39. §. Az illetékek és díjak fogalma, nemei, tárgya, lerovási módja 76

40. §.	Illetékmentesség. A kincstár illetékkövetelési jogának megnyilta	78
41. §.	A bélyegilletékről. Lerováás módja. Telek-könyvi bejegyzések. Távirati, pertári beadványok, váltók, üzleti könyvek, külföldi okiratok bélyegkötelezettsége	79
42. §.	A bélyegilletékre vonatkozó további szabályok	80
43. §.	A készpénzben fizetendő illetékekről	81
44. §.	Az illetékszabás alapjául veendő érték meghatározása	81
45. §.	Bélyeg- és készpénzbeli illeték lerováása iránti kötelezettség és kezesség. Visszatérítés és törlés. Pótilleték. Áthágások és büntetések. Ezek elévülése. Köztisztviselők, kir. közjegyzők felelőssége. Leletfelvétel, bélyegellenőrző szemle	83
46. §.	A készpénzben lerovandó illetékek kezelésére vonatkozó szabályok	86
47. §.	Fogyasztási bélyegilletékek. Fémjelzési illetékek. Díjak	90

Negyedik szakasz.

Az állami adók.

48. §.	Alapfogalmak	93
--------	------------------------	----

I. Egyenes adók.

49. §.	Az egyenes adók törvény szerinti nemei.	
1) A földadó	96	
50. §. 2) A házadó	99	
51. §. 3. Kereseti adó	103	
52. §. 4) Bányaadó. 5) Nyilvános számadásra kötelezett vállalatok és egyletek adója. 6) Tőkekamat- és járadékadó. 7) Általános jövedelmi pótagó	107	
53. §. 8) Nyeményadó. 9) Szállítási adó. 10) Vadászati és fegyveradó. 11) Hadmentességi díj. 12) Betegápolási pótagó	109	

II. Fogyasztási adók.

54. §.	A fogyasztási adók nemei. 1) Cukoradó	110
55. §. 2) A söradó	113	
56. §. 3) A szeszadó, s a szesztermeléssel együttesen készített sajtolt élesztő megadóztatása	115	
57. §.	A kivitelre szánt cukor- és alkoholtartalmu gyártmányok adómentessége	120

58. §. 4)	Söradó- és szeszadópótlék	120
59. §. 5)	Ásványolajadó	123
60. §.	A sör-, ásványolaj-, cukor- és szeszadónak a fogyasztási terület részére való biztosítá- sáról	123
61. §.	Boritaladó. Huszfogyasztási adó	124
62. §.	A fogyasztási adók áthágásaira szabott büntetések. Elévülés	126

Ötödik szakasz.

A közadók kezelése.

63. §.	Az egyenes adók kivetése, könyvelése, nyilvántartása, befizetése, biztosítása, el- engedése, leírása, törlése, behajtása, el- évülése	127
--------	--	-----

Hatodik szakasz.

A határvámok.

64. §.	A határvámok fogalma, nemei s helyzete a magyar állam háztartásában	129
65. §.	A vámhivatali eljárás	130

Hetedik rész.

A magyar állam hitelügye.

66. §.	A magyar állam adósságai	132
--------	------------------------------------	-----

Nyolcadik rész.

A Magyarország és Horvát-Szlavonország közti pénzügyi viszony.

67. §.	E viszony lényege s a reá vonatkozó tör- vények határozatai	134
--------	--	-----

Kilencedik rész.

Ausztria és Magyarország közt fenálló pénzügyi viszony.

68. §.	Közösügyek. Kvóta. Vám- és kereske- delmi közösség. Bankügy	136
Utószó.	137

Stampfel Károly kiadásában Pozsonyban

megjelent és általa, valamint minden hazai könyvtárustól megszerezhető a

Tudományos zseb-könyvtár.

Minden egyes füzet ára: 30 kr. = 60 fillér.

A „Tudományos zseb-könyvtár“ időhöz nem kötötten, 60 filléres kis füzetekben jelenik meg s a tudományok minden ágára kiterjeszkedik.

A „Tudományos zseb-könyvtár“ idővel mindazt felöleli, ami az általános műveltség körébe tartozik. A csinos külsejű füzeteket, rendkívüli olcsóságukra való tekintettel, bárki könnyen megszerezheti. A ki a hasznos tudnivalók ismeretét a legkényelmesebb módon akarja elsajátítani, az föltétlenül vegye meg a „Tudományos zseb-könyvtárt“. A jó magyarsággal és eleven stilusban írt füzetek főbb vonásokban világos képet adnak az illető tudományról és megismertetik az olvasót mindazzal, amit az illető szakmából okvetlenül tudnia kell.

Eddigélé a következő füzetek jelentek meg:

1. **Földrajzi és statisztikai tabellák.** Összeállította Hickmann A. és Péter J.
2. **Arithmetikai és algebrai példatár.** Irta D. Lévay E.
3. **Kis latin nyelvtan.** Irta Dr. Schmidt Márton.
4. **Magyar irodalomtörténet.** Irta Gaal Mózes.
5. **Görög nyelvtan.** Irta Dr. Schmidt Márton.
6. **Franczia nyelvtan.** Irta Dr. Pröhle Vilmos.
7. **Angol nyelvtan.** Irta Dr. Pröhle Vilmos.
8. **Római jog. I. Institutiók.** Irta Dr. Bozóky Alajos.
9. **Római jog. II. Pandekták.** Irta Dr. Bozóky Alajos.
10. **Egyházjog. (Kathol.)** Irta Dr. Bozóky Alajos.
11. **Magyar nyelvtan.** Irta Gaal Mózes.
12. **Magyar stilisztika.** Irta Gaal Mózes.
13. **Magyar retorika.** Irta Gaal Mózes.
14. **A sík trigonometriája.** Irta Dr. Lévay Ede.
15. **Római régiségek.** Irta Dr. Schmidt Márton.
16. **Magyarok oknyomozó története.** Irta Cseh Lajos.
17. **Kereskedelem története.** Irta Dr. Stirling Sándor.
- 18–20. **Egyetemes irodalomtörténet.** Irta Hamvas József.
21. **Nemzetközi jog.** Irta Dr. Gratz Gusztáv.
22. **Magyar poétika.** Irta Gaal Mózes.
23. **Planimétria példatárral.** Irta Dr. Lévay Ede.
24. **A római nemz. irod. tört.** Irta Márton Jenő.
25. **Német nyelvtan.** Irta Albrecht János.
26. **Oszmán-török nyelvtan.** Irta Dr. Pröhle Vilmos.

- 27—30. Árúisme-lexikon. Irta Dr. Koós Gábor.
 31—34. Magyar magánjog. Irta Dr. Katona Mór.
 35. Számtan. Irta Dr. Lévay Ede.
 36. Logarithmustáblak. Összeállította Polikeit Károly.
 37—38. Magyarország őskora. Irta Darnay Kálmán.
 39—40. Magyar büntetőjog. Irta Dr. Atzél Béla.
 41—42. Bünvádi perrendtartás. Irta Dr. Atzél Béla.
 43. Kis növénygyűjtő. Összeállította Cserey Adolf.
 44. Algebra. Irta Dr. Lévay Ede.
 45. A magyar helyesírás törvényei. Irta Gaal Mózes.
 46. Ábrázolástan. I. füzet. Irta Dr. Kolbai Arnold.
 47. Ábrázolástan. II. füzet. Rajzok az ábrázolástanhoz.
 48—49. Növényhatározó. Irta Cserey Adolf.
 50. Stereometria. Irta Dr. Lévay Ede.
 51. Világtörténelem. I. rész. Irta Cseh Lajos.
 52—53. Stilisme. Irta Boros Rudolf.
 54. Levelező gyorsírás. Irta Bódogh János.
 55. Magyar közigazgatási jog. Irta Dr. Falcsik Dezső.
 56. Alkotmányi politika. Irta Dr. Gratz Gusztáv.
 57, 57a. Magyar pénzügyi jog vázlata. Irta Dr. Bartha Béla.
 58. Általános földrajz. Irta Hegedűs István.
 59. Ethika. Irta Dr. Somló Bódog.
 60. Ásványhatározó. Irta Cserey Adolf.
 61. Zeneműszótár. Irta Goll János.
 62. A görög irod. tört. Irta Márton Jenő.

A „Tudományos zsebkönyvtár”-ban legközelebb, de időhöz nem kötötten, a következő kötetek megjelenése van tervbe véve:

Aesthetika	Keresk. földrajz	Polg. perrendtartás
Allamsszámvitel	Kereskedelmi jog	Phys. repertorium:
Anthropologia	Keresk. szokások	Mechanika és akusztika
Árúisme és vegytan	ismert.	Optika és hőtan
Astronomia	Közjog	Elektromosság és
Chémia (szerves)	Lélektan	mágnesség
Chémia (szervetlen)	Logika	A kosmograph. elemei
Dramaturgia	Művelődéstörténet	Rajzolás
Egyházjog (Prot.)	Mythológia	Statisztika
Egyháztörténet	Német helyesírás	Természetrajz:
Észjog	Német irodalom-	Állattan
Fejlődéstan	történet	Bogárgyűjtő
Fogalmazványok	Nemzetgazdaságtan	Rovargyűjtő
Földrajz (politikai)	Népisme	Lepkegyűjtő
Földtan	Oktatási módszertan	Növénytan
Geológia	Olasz nyelv	Gombaisme
Geometria (analytica)	Órosz nyelv	Ásványtan
Görög régiségek	Ötvösség	Tornatanítás
Jogtörténet	Paedagógia	Váltójog
Kereskedelem-isme	Pénzügytan	Zeneelmélet és
		összhangzattan.
		Zománcz.